

Poštnina plačana v gotovini

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK X ★ LIV **9** SEPTEMBER ★ 1954

VSEBINA:

Dr. Klement Jug	473
T. O.: Ob 30-letnici smrti dr. Klementa Juga	474
Alojzij Gradnik: Zadnja stena	475
Zorko Jelinčič: Ob petdeseti obletnici ustanovitve Slovenskega planinskega društva v Trstu	477
Zorko Jelinčič: Sprehodi po obmorskem robu tržaškega Krasa	484
Slavko Peršič: Spomini na plezalsko življenje ob Glinščici	496
Ivo Sosič: Pastirji	505
Mitja Šarabon: V martuljskih Kotlih	508
Zorko Jelinčič: Jamarji z Boršta	509
Dr. Lavo Čermelj: Moji spomini na Slivenske Dimnice	510
Milan Bolčič: Štempljarji	512
Leopold Stanek: Poletje	514
Društvene novice	515
Iz planinske literature	523
Razgled po svetu	529

Priloga: Jaka Cop: V Trentu, v ozadju Razor in Planja
Prilogo natisnila tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanajstkrat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likožarjeva ulica št. 12, poštni predal 214, telefon štev. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, računi, razvid naslovov / Tiska tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 602-T-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

TISKARNA LJUDSKE PRAVICE LJUBLJANA, Kopitarjeva 6

Knjigotisk,
rototisk,
offsettisk,
bakrotisk,
klišarna in
knjigoveznica

Kvalitetna izdelava vseh vrst grafičnih izdelkov

Dr. Klement
Jug

(Jedkanica Božidarja Jakca)

„ . . . stena. Dvigala se je pred menoj, kakor bi hotela reči: Do sem in ne dalje; tu gori ne smeš. Nisem človek, ki bi si dal kaj veliko ukazovati, prepovedati . . . pa tudi če gre za ovire, ki jih stavijo v svojem mrtvaškem molku še tako grozne stene. Strah je kriv omotič, ki so že mnoge pahnile v globočine; v svoji presilni skrbi za življenje človek ves zmeden hlasta za rešitvijo iz nevarnosti, mesto da bi se mirno in smotrno oprijemal. Stene so prestopne, samo poiskati je treba tista mesta, kjer se da priti čez.“

(Iz izbora Evgena Lovšina: Planine v domačem in tujem slovstvu)

OB 30-LETNICI SMRTI DR. KLEMENTA JUGA

dobi najskromnejših začetkov slovenskega plezalnega športa je zrastel dr. Klement Jug, markantna alpinistična osebnost, ki je v svoje alpinistično delovanje vtisnil svoj duhovni obraz. Vzroki, zakaj dotlej ni bilo pravega razvoja slovenskega alpinizma, so jasni: šibkost slovenske buržoazije, ideološka in materialna, pa tudi ideološka šibkost tretjega tabora, ki se je razvijal pod mogočnim vplivom obeh vladajočih slovenskih taborov. Po prvi svetovni vojni dobi slovenska buržoazija nove možnosti razvoja, slovenska družba se razvija v politiki, v gospodarstvu in kulturi. Tedaj začnemo z velikimi koraki dohitevati tujce tudi v alpinizmu.

Iz Jugovega duhovnega obraza lahko posnamemo, kakšen odnos je zavzel do takratne družbene stvarnosti, kako je bilo njegovo alpinistično delovanje povezano s takratnim življenjem. Kakšno je bilo to življenje?

Socialna in moralna kriza je zajela Evropo po prvi svetovni vojni. Evropski meščanski svet je doživljal tragičen polom. Cela vrsta mogočnih duhov je hotela iz tega poloma v svet svoje lastne logike in psihologije brez ozira na dejansko stanje stvari, brez ozira na krvavi obraz človeške zveri. Klic po novem človeku je begal od ene strani Evrope do druge, a ta novi človek je bil v tistem družbenem okviru nedosegljiva izmišljotina. Notranje nesoglasje, zmedenost, trpinčenje ubogega, zavrženega solipsizma, beganje izven časa in izven prostora, to so značilnosti dobršnega dela Evrope v tem času. Žalost in obup nad življenjem in nad samim seboj, to je konec koncev osnovna melodija tistega časa. Ni čuda, če je vodila tudi ideologijo alpinizma.

V tem času zelo brana in zelo upoštevana knjiga Oswalda Spenglerja »O propadu zahodne Evrope« se omenja tudi v zvezi z našo alpinistično ideologijo. Tudi Jugovi spisi in sodobna kritika Jugovih meditacij so nam dokaz, da je njegovo alpinistično delovanje izraz volje po športnem činu, obenem pa tudi izraz stiske tedanjega človeka. »Smrt ga je rešila še grozotnejših spoznanj«, je bilo zapisano v tedanji katoliški reviji. Klic po novem človeku je odmeval iz vsega njegovega dela, znanstvenega in alpinističnega. Zdi se pa, da ta novi človek za Jugo ni bil neuresničljiva utvara niti filozofski teorem, marveč stvaren »dober človek«, ki se ne zadovolji z miselno nejasnostjo, s čustveno razklanostjo in s cinizmom. Brezizhodno situacijo evropske mladine je bilo treba premagati kakor steno, ki se je dvigala pred njo, visoka in široka kakor življenje. Jug je to reševal in jo premagoval z alpinizmom; občutek zavrženosti in brezpomembnosti je bilo treba izločiti, tako je terjal razum in je v slo-

venskem kulturnem življenju tudi zmagal, žal, ko je Juga na poti k resnici že srečala smrt.

Nima smisla Jugovo težnjo po pogumnem, etično zdravem, zmagovitem človeku približevati kakemu bledemu ničejanstvu, pa čeprav je v njem toliko poudarka na močni volji in energiji, čeprav je tudi v njem razočaranje nad učinki kulture v človeški duševnosti. Nikjer ne obožuje človeka — zveri, ki naj bi bil pravi tip človeka, nikjer ni v njem visokomernega zaničevanja človeštva — sodrge, sestavljenega iz šibkih posameznikov brez volje, ki so tu samo zato, da napreduje posameznik — nadčlovek.

Jugovo alpinistično delo je izredno obsežno. Leta 1922 je preplezal slovensko smer v Triglavski steni, naslednje leto nemško smer, Dovški križ in Oltar, severno steno Škrlatice, severno steno Razora, severozahodno steno Prisojnika, severozahodni greben Kočne, greben z Rinke na Skuto in čez Dolgi hrbet, Hudi Prask, Mrzlo goro, Brinškov kanin in severovzhodno steno Krna. Leta 1924 je preplezal Zimmer-Jahnovno smer, Cmir s Tominškove poti, vzhodno steno Stenarja, zahodni steber Cmira, Spodnji Rokav, Visoki Rokav, severovzhodno steno Prisojnika, severozahodno steno Dovškega Gamzovca, greben obeh Martuljskih Ponc, severno steno Škrbine v Zadnjem Prisojniku. Ko je 11. avgusta 1924 poizkusil sam preplezati zahodni del Triglavske stene, se je pri tem smrtno ponesrečil. Po vojni je prvi začel s prvenstvenimi turami in je v treh letih prišel od najlažjih plezalnih tur do zelo težkih prvenstvenih. Prvi je začel uporabljati tudi kline, zelo primitivne, in jih je z oskrbnikom Torkarjem sam delal. Odlikuje ga tudi dejstvo, da je leta 1924 vse najtežje ture izvršil sam. Vrhunec je dosegel s turo na Škrbino 8. avgusta 1924, tri dni pred smrtjo. Dr. Klement Jug je nedvomno prvak med našimi plezalci, naša najmočnejša alpinistična osebnost.

Alojzij Gradnik:

ZADNJA STENA

(V spomin Klementa Juga)

»Kdo si, ki iščeš pot čez ta greben,
ki motiš mir teh mojih svetlih sten?

Saj za stopinje tvoje drzne sled
nikjer izsekal nisem še v ta led.

Kaj hočeš tu, kjer si še bedni črv
ne more spresti čez razpoke brv?

Kaj siliš v tebi ta zaprti pas?
Tu večni gospodar sem samo jaz.

Kaj rineš v ta cvetov ledenih vrt?
Ne vidiš? Moj čuvaj ob njem je Smrt.«

»Poznam te, a pred tabo ni me strah,
pa bodi metež, piš, grom, blisk v meglah.

Če vrt odpiram tvoj, poslušam klic,
ukaz in prošnje svojih rojenic.

Ti veš, kaj hrepenenj je večna sla,
veš, kaj je cilj ljubečega srca.

Ljubezen, ah, poslednja ta skrivnost,
v kraljestvo tvoje čudežni je most.

O, blaženost teh večnih potovanj
v krajine tvoje koprnjenj in sanj,

ko vedno, vedno daleč je še cilj,
pa če prehodim tisočkrat sto milj.

Le pot, le mik višav, nikdar posest,
ognjišča ne posest ne toplih gnezd,

pozdrav, poljub, nasmeh in dalje spet
v nemira, hrepenenja sladki svet.

O večne sle prebridki ta napoj,
neizpolnitve sreča, nikdar: Stoj!

Vedno naprej, vedno naprej, naprej,
prek vseh ograd, ovir, višin in mej.

Vsem kljubovati, ubogati le kri,
ki v srcu vre neugnana in kipi

in uliva nove mi moči za boj,
za neizprosni, večni boj s teboj.

Umakni se mi, ti zlovoljni črt,
zaman mi braniš vstop v svoj višnji vrt!

Boril se bom s teboj in v zmage znak
kri moja rósi tvoj ledeni prag.«

»Z menoj boril se boš ti, hahaha,
ti črv?« se krohotal je duh gora.

In vstal je silen in grozeč: »Nazaj!
Nikdar se ti odprl ne bo moj raj!«

Na mah pregrne gôro črn oblak
in grom oddaljen, votel strese zrak.

Za bliskom blisk zašvigne preko sten,
ko divja zver zarjove piš leden.

In ko da vrhu se odprl je jez,
se vlije ploha zdaj in s točo vmes

v pečevje pljuska, v stene in čeri,
hrumi, hobni in prod s seboj vali

v mrakotna brezna. — Čuj, čuj spet krohot, —
pomešal s šumom se je besnih vod:

in zrušil skal se je razmajan sklad
in črvu grob odprl je prepad.

OB PETDESETI OBLETNICI USTANOVITVE SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA V TRSTU

Oba narodnega prebujenja je takrat, okrog leta 1904, dosegla že svojo zrelo fazo; tržaško slovenstvo se je že mogočno razraščalo na vseh področjih javnega življenja. Politična zavest je zajemala vedno bolj široke socialne plasti, zlasti po uveljavljanju v tržaškem mestnem svetu, posebno pa po bolj demokratičnih volitvah v dunajski parlament. Zadružna organizacija je že v polni meri podpirala razmah slovenskega kmetijstva, trgovsko-obrtne dejavnosti v mestu s Tržaško hranilnico in posojilnico, Zadružno zvezo, Trgovsko in obrtno zadrugo. Prav to leto je spravila pod streho Narodni dom kot osrednji živec gospodarskega in kulturnega življenja. Slovensko meščanstvo se je že uveljavilo v mestnem življenju. Zagrizlo se je že v industrijo, brodarstvo, v finančnem gospodarstvu pa se je pripravljalo, da prevzame vodilno vlogo v mestu. Prosvedna dejavnost se je toliko razpredla, da so bili z gradnjo Narodnega doma dani že vsi pogoji za stalno slovensko gledališče.

Ob takem stanju slovenske organizacije v Trstu je bilo pravzaprav čudno, da v njej še ni bilo planinske niti v zametku. To toliko bolj, ker je na Primorskem že dve leti obstajala Soška podružnica SPD v Tolminu, v Ajdovščini eno leto, medtem ko se je isto leto ustanovila v Idriji in v Cerknem. Res je, da je Trst precej odmaknjen od pravih planin, vendar nam takrat že 20 let obstoječa italijanska organizacija Società Alpina delle Giulie, Cluba Alpinisti Triestini ter nemškega Alpenvereina, jasno kažejo potrebo in možnost planinske organizacije v Trstu. Očitno je bil tedaj še nezadosten razvoj slovenskega meščanstva kriv te zakasnitve.

Iz okolnosti, v katerih se je društvo ustanovilo, iz sestave članstva in odbora, iz njegove dejavnosti lahko zaključimo, da so pobudo za osnovanje pač dali planinci, v resnici zelo maloštevilni in še od teh mnogi ne iz Trsta. Toda uspeh so mu zagotovili bolj domoljubni kot planinski nagibi slovenske tržaške sredine one dobe. Ti so jo gnali, da je spoznavala svojo ožjo domovino in da bi v tem ne zaostajala za tujci in drugorodci iz Trsta ter da to svojo domačo zemljo brani pred imperialističnim pohlepom. Mnogoletni obstoj in dejavnost dveh italijanskih in enega nemškega planinskega društva v Trstu sta bili več kot zadostna priča in izraz takega pohlepa.

Kako je prišlo do ustanovitve, nam poroča sam ustanovitelj in dolgoletni tajnik ter tudi načelnik Tržaške podružnice Slovenskega planinskega društva, okrajni šolski nadzornik v pokoju, Miroslav Pretner.

»Pošiljam Vam nekoliko slik in podatkov o nekdanjem Slovenskem planinskem društvu v Trstu. Žal se je tudi meni mnogo izgubilo ob izgnanstvu iz Trsta v Ljubljano, potem zopet po nemškem okupatorju iz Ptuja, kjer sem živel v pokoju. Okupator mi je požgal vso mojo bogato knjižnico, le nekaj mi je ostalo, kar sem v zadnjem hipu skril, med tem tudi kopico slik in spominov o tržaškem slovenskem planinstvu in njegovem delovanju.

Ko sem prišel leta 1892 na službovanje v Trst, sem našel nekaj znancev v kavarni »Commercio«. Kavarniško življenje v Trstu je bilo tisti čas zelo razvito. Povečini so zahajali Tržačani po obedu v kavarno, tam čitali časnike, biljardirali, šahirali, igrali domino ali pa kvartali. Jaz sem šel iz kavarne vedno kmalu na sprhod v naravo in tudi moji ožji znanci. Šli smo v Rojan, v Barkovlje, k Sv. Ivanu itd. Pozneje tudi v višjo okolico, v Piščance, na Opčine, Prosek in še druge kraje.

Ko so prišli v Trst h glavnemu železniškemu ravnateljstvu tudi slovenski uradniki, med njimi nekateri navdušeni planinci kakor Kočever, Železnikar, Knafelc itd., se je naša planinska družba kmalu pomnožila.

Ko smo nekoč gledali z Repentabra po divni okolici na Čaven, Nanos, da, celo Triglav se nam je pokazal, sem predlagal, da bi ustanovili v Trstu Slovensko planinsko društvo. Vsi so bili za to, a meni so naročili, naj ukrenem vse potrebno. Pisal sem v Ljubljano na osrednji odbor SPD in od tam so nam nasvetovali, naj ustanovimo podružnico SPD glede na to, ker tam obstoje že tri planinska društva, dve italijanski in eno nemško.

Jaz sem vso zadevo prijateljem obrazložil, sestavil pravila za našo postojanko, sklical po časnikih ustanovni občni zbor, ki je pravila soglasno sprejel in predložil c. kr. namestništvu v Trstu v potrditev. V 14 dneh so bila pravila potrjena in leta 1904 je bila podružnica SPD ustanovljena, nakar je redni občni zbor izvolil društveni odbor. Jaz sem predlagal za načelnika odvetnika dr. Mateja Pretnerja. Sam sem odklonil načelstvo, pač pa sprejel tajništvo, za blagajnika pa je bil določen J. Zwitter, za odbornika pa Jos. Hočever, pozneje tudi Ivan Bandel.

Naš delovni program je bil: markacija potov po bližnji in daljni okolici, predavanja, izleti ter razne prireditve. Ustanovili smo tudi pevski oktet pod vodstvom tenorista Flereta, železniškega uradnika. Nad vse je uspel prvi planinski ples v tržaškem Narodnem domu. Telovadnica v pritličju je predstavljala Postojnsko jamo, a zgornja dvorana Triglavsko pogorje z Aljaževim stolpom. Vse slikarije sta izvršila akademska slikarja, člana Gerbec in Globočnik. Plesa se je udeležil tudi brigadni general Šenua z oficirskim štabom, dalje Blejci in Bohinjci obojega spola v svojih gorenjskih narodnih nošah. Ko smo naslednji dan tem udeležencem razkazovali mesto, so njih postave in krasne noše vzbujale splošno pozornost.

Naročil sem za okrasitev dvorane in stopnišč 60 smrek iz Bohinja.

Druga večja prireditve je bil izlet na razgledne Artviže, za kar je moja pok. žena napravila posebna vabila, ki smo jih razposlali članstvu. (Vabilo priloženo).«

V drugem pismu pa je napisal:

»Društveno sobo smo imeli v Narodnem domu. Tam smo imeli sejo vsakih 14 dni, določali izlete, veselice itd. ter o tem obveščali članstvo in javnost v tržaškem dnevniku »Edinost«. — Naj še omenim, da je v vsakem oziru, zlasti v gmotnem, uspela veselica na vrtu Narodnega doma pri Sv. Ivanu, kjer smo postavili zelo dobro obiskovan šaljivi planinski muzej (1911 ali 1912). Triglav so predstavljale tri zeljnate glave. Črno prst kup črne prsti. Brano stara brana, Stol en stol itd. Smeha ni bilo ne konca ne kraja. Tudi vstopnina je bila zelo obilna. Zelo marljiv pri tej prireditvi je bil odbornik Ivan Bandel.

Omeniti mi je še, da je zadnja leta načelnik dr. Pretner zaradi dela v svoji pisarni odstopil in sem moral prevzeti načelstvo podružnice. Napravili smo izlete na Čaven, Kucelj, Predmejo, na Goljake, Otlico in od tam čez Fežnarje v Idrijo, vrnili pa smo se preko Cola. Na Otlici sem bil nekoč več dni, stanoval z ženo pri Polancu ter si natančno ogledal ledeno jamo, kjer led še ni nikoli izginil. Okolico pa nam je razkazoval tamošnji učitelj. Bilo je potem še več izletov tako iz Kanala čez vrh v Beneško Slovenijo, v Ažlo, Landarsko jamo, na Matajur, od tam v dolino in na Krn. Dalje iz Grintovca skozi Turski žleb v Okrešelj. Omeniti mi je tudi Mangrt (pot iz Loga), dalje Viš, Kadorske Alpe itd.«

V Planinskem vestniku, l. 1904, št. 3, piše:

»Dne 25. febr. se je vršil v Trstu shod za ustanovitev tržaške podružnice. Mnogoštevilno občinstvo, ki se je udeležilo shoda, je pokazalo veliko zanimanje za naše delovanje. Sprejela so se pravila, za katera je osrednji odbor Slovenskega planinskega društva v Ljubljani predložil v odobritev. Načelnik pripravljalnega odbora je dr. Otokar Rybař, odvetnik v Trstu.«

O ustanovnem občnem zboru pa poroča Planinski vestnik, ki nam je edini vir, poleg pričevanj poedinih redkih očitelcev (poleg Pretnerja še Ivan Bandel), za zgodovino začetkov SPD, ker je ves arhiv zgorel pri požaru Narodnega doma 1920. leta:

»Tržaška podružnica je imela dne 7. maja t. l. svoj prvi redni občni zbor, pri katerem se je volil odbor takole: načelnik dr. Matej Pretner, odvetnik v Trstu, Josip Hočevan, uradnik c. kr. obratnega ravnateljstva v Trstu, namestnik; tajnik Miroslav Pretner, vodja c. kr. prip. sred. šol v Trstu; blagajnik Ignacij Šega, inženir južne železnice v Trstu; zaupnik za Trst Josip Zwitter, uradnik v Trstu.«

Po namestniškem odloku št. 1918/904. Pr. z dne 4. junija 1904. je bilo društvo tudi oblastveno priznано, v smislu § 9 zakona od dne 15. nov. 1867 drž. zak. št. 131. Podpisan za c. kr. namestnika Conrad.

Med 57 člani, ki so pristopili leta 1904, so tudi naslednji: dr. Josip Abram, predsednik tržaške podružnice Ciril-Metodovega

društva, Viktor Bežek, ravnatelj učiteljsišča v Kopru, dr. Gustav Gregorin, dr. Karel Glaser, prof. Justin Rajko, učitelj v Britofu in botanik, Kompare, dekan v Ospu, deželni poslanec, Millonig, trgovec, Mahorčič, župan v Sežani, Maks Milič, posestnik v Repniču, Pangerc, župan v Dolini in dr. Matej Pretner, Rudolf Pretner, davčni uradnik, dr. Anton Požar, urednik pri »Edinosti«, dr. Otokar Rybař, dr. Edward Slavik, trgovca Stepančiča, dalje učitelji iz Sežane, Lokev, Zgonika, Opčin itd., dalje Berdon, vaški načelnik iz Ricmanj ter Martelanc, stavbenik iz Barkovelj.

Iz poročila o 2. rednem občnem zboru z dne 9. II. 1905 razvidimo, da je imela podružnica že 103 člane (med njimi dr. Josipa Wilfana, dr. Justa Pertota, Mayerja, graščaka v Ložah pri Vipavi) in da je priredila naslednje izlete: na Nanos, kjer mu je priredilo slovesen sprejem SPD v Ajdovščini, na Artviže, na Čaven-Kucelj, Veliko Gradišče, na jesen pa na Sv. Goro nad Gorico, v Tinjan, v Dekane. — Poedini člani oz. skupinice pa so bile na Triglavu, Mangrtu, Golici, Grintovcu, Dobraču ter v Dolomitih in v Solnograških Alpah. Zaznamovalo je najvažnejša pota »po okolici, sivem Krasu in kršni Istri« ter postavljalo kažipotne tablice s slovenskimi krajevnimi imeni: na Veliko Gradišče, Ožek-Kokoš, na Artviže, v Osp-Kastelec, na Socerb, na Volnik, v Črni Kal, v Tinjan, na Vremščico. Club Alpinisti Triestini si je prizadeval, da kupi zemljišče okrog kraške jame Divaške vilenice. Da to prepreči, je tržaško SPD napravilo vse potrebno, da je »dobilo v svojo posest krasno kraško jamo Divaško vilenico ter tako otelo ta biser slovenske zemlje SPD«. Še v istem letu je društvo napravilo jamo dostopno z ograjami, mostiči in z razsvetljavo ter jo slovesno odprlo javnosti z veliko ljudsko veselico, z dvema godbama, pevskimi zbori in tisoči udeležencev.

Še v istem letu je odkril novo orjaško jamo Dimnice v Slivjah šolski voditelj Egidij Čeh. Takoj so se podali pod njegovim vodstvom odposlanci SPD iz Trsta, prof. Ivan Macher od osrednjega SPD v Ljubljani ter botanik Rajko Justin iz Vrem v jamo, da jo raziščejo in opišejo. Bili so navdušeni nad njo in društvo je takoj poskrbelo za odkup potrebnega zemljišča in izdalo poziv za zbiranje sklada, da se ta »tajni podzemski dom, ki se ne da primerjati drugim«, napravi dostopen vsej javnosti.

Iz poročila na 3. občnem zboru leta 1906 izvemo, da se je SPD s svojo delavnostjo povzpelo na prvo mesto med tržaškimi društvi po svojem pomenu. Odbor se je zahvalil Slovenski čitalnici za dotedanjo gostoljubnost pod njeno streho ter preselil društvo v nove prostore Narodnega doma. Martelančevo podjetje je napravilo brezplačne načrte za vhodno stopnišče in mostičke po jami. Društvo je priredilo poleg običajnih izletov še naslednje: na Trstelj, Veliko Gradišče, v Divaško vilenico, na Kubed, v Slivje, v Koprivo, na Goljake, v Črni Kal, na Vremščico, v Klanec. Zaznamovalo je v celoti že 23 potov. Število članov se je dvignilo na 164, v novi odbor sta vstopila še Ivan Bandel iz Rojana, trgovec Ivan Millonig ter Egidij Čeh, ki je postal nekak načelnik jamarskega odseka. Za Divaško

vilenico je postavilo reklamne lepake na vse avstrijske železniške postaje. Akademski slikar in naravoslovec Hinko Hoeller v Nabrežini je odkril novo jamo z arheološkimi izkopaninami. Društvo je založilo dve večbarvni razglednici o Divaški vilenici.

V naslednjih letih opazujemo stalno naraščanje društvene dejavnosti, članstva in zaznamovanih potov. Izleti so se sistematično nadaljevali po bližnji in daljni okolici, po Krasu in v Alpe. Poleg dosedanjih je omeniti še posebej: skozi Drago v Rožansko dolino, na Videš pri Herpeljah-Kozini, na Tabor nad Sežano, na Slavnik, na Učko, v Štanjel, v Branico-Erzelj, k Brojnici in Vodovodnemu stolpu pri Nabrežini, na Sv. Lenart nad Zgonikom, na Črno prst, k slapu Savice, v Lipico, v Idrijo čez Dol-Otlico, na Kucelj-Čaven. Leta 1908 je neslo Beljaško omizje podružnice spominsko knjigo v rojstno hišo Simona Gregorčiča na Vrsnem skupaj s člani Soške podružnice v Tolminu. Društveni ples v februarju 1908. leta je bil največja družabna prireditev v Trstu v tem letu. Dve vojaški godbi sta igrali plesalcem. Kraške jame so bile v središču pozornosti in v njih jamski duh »Krašun«. Vsi dohodki so šli za dograditev potov v Dimnice.

Leta 1908 je društvo priredilo enomesečno letovanje članov na Ziljski planini nad Zahomcem. Dve leti kasneje je šla manjša skupina članov s tajnikom Miroslavom Pretnerjem na izlet preko Beneške Slovenije, izlet, ki ga je Pretner opisal v Planinskem vestniku pod naslovom »Polet v Beneško Slovenijo«. Zaradi stalnih izletov v planinsko obližje je začela tržaška podružnica pripravljati gradbo planinskega zavetišča na Čavnu ter na Črni prsti. Za postavitve razglednega stolpa na Razklanem hribu-Drašci je društvo priredilo skupen izlet na vrh s sodelovanjem mladine in gospodarjev iz Padrič. Ti so se zaobljubili, da bodo dali poleg zemljišča na razpolago še gradbeni material in da bodo posekali drevesa, ki ovirajo razgled proti severu. Vendar je italijanski šovinistični občinski odbor preprečil postavitve tudi v naslednjih letih. Največje finančne napore pa sta terjali obe kraški jami. V Divaški vilenici so leto za letom bolj nadelavali pota, v slivenskih Dimnicah pa so nadelali vhodna stopnišča skozi 40 m globoko brezno po Knafelčevem načrtu, ker se je izkazal Martelančev za predragega. Tik pred začetkom svetovne vojne je bila jama končno pripravljena za javni obisk ter odprta z veliko slovesnostjo. V Divaško vilenico pa je bil od leta do leta večji obisk ne le iz vse Avstrije — med obiskovalci so bili tudi štirje habsburški nadvojvode — marveč tudi iz Francije, Anglije, Nemčije. Stalni upravitelj jame je bil Ivan Badelj, Dimnic pa Josip Hočevan. Načelnik jamarskega odseka na predvečer svetovne vojne je bil Karel Mahkota. Ta odsek je leto za letom sistematično raziskoval jame po primorskem Krasu.

Leta 1912 je podružnica založila zemljevid Julijskih Alp, ki ga je izdelal Knafelc, odbornik in neumorni obiskovalec Triglava — do takrat je bil 60-krat na vrhu. Slavil je pa tudi svoj 100. obisk na vrhu. — Seveda je podružnica vedno delala v najtesnejši pove-

zavi z osrednjim odborom SPD v Ljubljani. Malo pred svetovno vojno je bil izvoljen kot društveni zastopnik v osrednji odbor SPD v Ljubljani odbornik Josip Hočevar.

Leta 1911 je podružnica imela svoj redni občni zbor v Branici, kamor je napravila izlet preko Štjaka. Število članov se je na predvečer svetovne vojne povišalo na 266. Po izidu zemljevida Julijskih Alp je predlagal dr. Wilfan tudi izdajo zemljevida Trsta in okolice zaradi italijanskega pačenja slovenskih krajevnih imen. Do uresničenja tega pa ni prišlo. Že leta 1912 je močno pojemala društvena dejavnost, posebno pa je ponehal obisk obeh kraških jam »zaradi preteče bolezni na jugu«, t. j. zaradi avstrijske mobilizacije proti Srbiji ter nevarnosti svetovne vojne. Ta sicer še ni izbruhnila takrat, pač pa dve leti kasneje ter čisto ohromila vsako društveno delo do 1918. leta. Društvo, ki je imelo že kupljeno stavbno parcelo na Črni prsti, potrjen načrt ter pripravljena sredstva za gradnjo koče, je moralo delo odložiti.

Svetovna vojna in zatem italijanska zasedba Primorske sta se globoko zarezali v življenje Tržaške podružnice SPD. Že nekaj mesecev, preden se je z rapalsko mirovno pogodbo odločila usoda Primorske in Trsta, je fašistična drhal pod vodstvom zloglasnega Francesca Giunte po Mussolinijevem navdihu ter po vplivih in načrtih tržaških šovinističnih krogov v barbarskem pogromu proti Slovincem in Hrvatom v vsem Primorju požgala tudi Narodni dom v Trstu dne 13. julija 1920 ter s sedežem uničila tudi ves inventar in arhiv podružnice. Trst in Primorska sta padla pod šovinistično nastrojeno Italijo — pod Italijo, ki v veliki meri sploh ni vedela za obstoj Slovencev — ter pod režime, ki so jim bili divje sovražni.

V nekaj letih je Italija popolnoma spremenila vse razmere in življenje z odstranjevanjem vsega domačega ter uvajanjem italijanskega, večidel priseljenega prebivalstva. S tisoči slovenskih emigrantov so odšli tudi mnogi planinci ter nekateri dobri odborniki. V splošni zmedi in negotovosti ni bilo več pogojev za planinarstvo in planinsko organizacijo, vsaj za nekaj časa.

Na zboru delegatov podružnic SPD dne 16. nov. 1919, kjer je bil poleg cerkljanskega, goriškega in soškega tudi delegat tržaške podružnice Pretner, so poročali, da je podružnicam na zasedenem ozemlju nemogoče delati. Razmotrivali so vprašanje, ali naj bi se člani primorskih podružnic združili v poseben krožek. Prevladovalo je naziranje delegata Mohoriča, naj bi podružnice vztrajale ter še nadalje združevale članstvo, o preuredbi pa bi odločali potem, ko bi bila odločena usoda Primorja.

Koče po primorskih planinah so bile, ako ne uničene, pa vsaj izropane. Orožnova koča je bila opustošena. Dne 9. jul. 1922, so jo slovesno odprli na novo opremljeno. Ob tej priložnosti je prišlo mnogo Primorcev na Črno prst, kjer so ob pogledu na nesrečno Primorsko obujali spomine na razbite načrte. Izlet na Črno prst so Primorci v emigraciji ponavljali leto za letom med obema vojnama.

Iz poročila o občnem zboru dne 25. marca 1923, ki se nanaša na delo v preteklem letu, je razvidno, da je bil že prej nek občni zbor (pač leta 1922), ki je sprejel nov pravilnik. Podružnica se je morala ločiti od matičnega SPD v Ljubljani ter se osamosvojiti s pravico, da snuje podružnice po slovenskem ozemlju pod italijansko zasedbo. Društvo je priredilo skupne izlete v društveno jamo Dimnice v Slivjah, na Strmi vrh nad Planino v Vipavi, na Artviže ter posebno številen na Nanos. Imelo je še vedno v oskrbi obe jami, Divaško Vilenico in Dimnice. Divaške jame, pravi poročilo, »tudi po vojni nismo mogli imeti zaprte, ker to ni ugajalo nekaterim ljudem. Popravili smo sicer trikrat vrata, a vselej so nam neznane osebe, baje nekateri mladeniči iz Trsta, vdrli s silo v jamo in poškodovali vrata...« Na dr. Slavika, najvidnejšega planinca, so voditelji »S. Alpine d. Giulie« pritiskali, da bi jim jamo prepustil. Seveda niso uspeli. »... pozneje so jo divaški lastniki, pod pritiskom, prepustili nekemu drugemu tržaškemu društvu... Naše društvo je bilo večkrat napadeno v nekaterih tržaskih časopisih, posebno glede na slivensko jamo in je bilo obdolženo, da se bavi s protidržavno politično agitacijo in da je kot tako nevarno za obstoj države...« Fašistično časopisje je poleg tega protestiralo »... proti škandalu in sramoti, da imajo slovenski kmetje v posesti najslavnejše prirodne lepote odrešene Italije... Vlada ve, da nismo navajeni prositi in stokati. »Alpina« je bila ustanovljena, da se bori, in borila se bo do zmage.«

Izvoljen je bil novi, zadnji odbor SPD pod Italijo: dr. Matej Pretner, predsednik; Stanko Dekleva, podpredsednik; Albert Koruza, tajnik; Andrej Pavlica, blagajnik in upravitelj Dimnic; člani odbora pa še: Srečko Stepančič, Kazimir Sancin, Hinko Pertot, preglednika računov pa Nicefor Stepančič in Anton Muha.

Kmalu se je videlo, kakšna je ta »borba« po morali »Società Alpine delle Giulie«. 16. IX. 1923 se je spustilo nekaj članov Alpine z vrvmi v jamo, katere vhod je bil zaprt. Kljub previdnosti so jih domačini opazili. Kmalu nato so se vrnili s karabinerji in fašisti ter poiskali jamskega čuvaja, da jih je peljal v jamo. Komaj pridejo na dno, zadene fašist na stalagmit in najde za njim skrito avstrijsko puško. Čudno, da je bila kljub jamski vlagi čisto svetla, nezarjavela. Jamskega čuvaja so zaprli in ovadili sodišču v Podgradu. Domačini so pričali, kar so videli, ter dokazali sleparstvo Alpine in čuvaj je bil oproščen. Toda »nenormalno odkritje puške v jami« je bilo pretveza tržaškemu prefektu, da je zapovedal razpustiti SPD konec septembra 1923.

Nočemo trditi, da je bilo enakomerno vse društvo »Alpine delle Giulie« krivo tega skvadrističnega početja. Vodja je pač bil poznejši fašistični »federalni tajnik« tržaške pokrajine Nicolò Coboli-Gigli.

SPREHODI PO OBMORSKEM ROBU TRŽAŠKEGA KRASA

OD KONTOVELA DO NABREŽINE

Tržačanu se zde ob površnem pogledu proti zahodu pobočja Krasa kot dekorativna kulisa, postavljena mestu v okras. In res se ritmično valovanje vrhov in pobočij lepo sklada z mestom, ki valovito raste in pada po brdih Trstenika, Grete, Vrdelce, Sv. Alojzija, Sv. Justa, Mombelja, Škednja, Pantalona...

Vendar to ni fantazijska slika, marveč trda resničnost o Krasu, o našem, slovenskem Krasu in o Trstu, ki se razteza po njem, objet v njegova pobočja.

Oko in uho, navajeno s tržaških ulic največ na italijanske glasove in podobe, čisto nagonsko prenaša ta svoj vtis iz neposredne sredine na ta slikoviti razgled, ki ga krepijo bele, gosposke linije Miramara (čeprav ga Italijani ne marajo, ker res ni nič italijanskega na njem in ker ga štejejo še za izraz nemško-habsburških prizadevanj), elegantni zavoji obalne ceste, železnice na pobočjih, fantastična ladjegradniška ogródja Tržiča na obzorju. Kakor da bi bilo vse mesto italijansko!

Jasen, prodrljiv pogled z lahkoto prodre ta otroško varljivi videz, ko se zazre v trdo, včasih tragično resničnost slovenskega staroselca na tej naši kraški zemlji, povezani z vsemi nitmi v stoletno preteklost in v vsa obzorja prihodnosti.

Oblačen pomladni dan. Dolga pot je pred mano, zato ne krenem po običajni izletniški poti, poč po Stari cesti iz Barkovelj na Kontovelj med cvetočimi ogradami. Kar z avtobusom jo potegnem do vasi in izstopim pri Pilju. Vsepovsod po Krasu je polno teh Piljov ali Pilov (menda iz nemškega Bild?), znamenj, kapelic, ki še obstoje ali so pa le še imena edini spomin, kot je to primer na Kontovelcu. Po Klancu hitim med starimi stisnjenimi hišami k cerkvi, ki je tu najvišja (252 m) in najbolj razgledna točka na strani proti Trstu in na zaliv proti Miljskim hribom in Istri.

Skoda, da ni sonca, ko je ta silni razgled tako poln vedrine, ko odbija svetlobo od divje razrvanega skalovja Rebri ali tudi Velike Stene, kot so stari še imenovali stene v smeri proti Opčinam. Trst je videti mračen, zastrt ob svinčeno-sivem morju, ki odseva enakomerno razprostrte temne oblake. Miljske hribe je komaj bolj jasno videti kot na dolgo razvlečene istrske grébene od Tinjana in Pomjansčine doli do Pirana in ozkega traku Savudrije, kjer se ta najzahodnejša lisa Istre skoro zлива v sivino morja in neba. Onstran zoba socerbskega gradu ob zaključku Malega Krasa mogočno gospodari Slavnik, na njegovem vzhodu pa se košato vleče v ozadje Žabnik.

Vzdušje stoletij ti zaveje nasproti iz starih, stisnjenih ulic, z dostojanstvenih »kalon«, »ulic« ali prehodov pod hišami z latinskimi in celo glagolskimi napisi, v onem delu vasi na vrhu grička, kjer

stoji že tisočletja človeško naselje. Grič s strmimi pobočji na vse strani je bil ugoden za obrambo že predzgodovinskemu človeku, ki je bil tu prvi postavil gradišče na najvišji točki, na Gradu (272 m), kjer le še kup kamena priča o srednjeveškem gradu fevdalnega gospoda, ki je morda dal vasi svoje ime. Malo dalje po vrhu je Žegen (pokopališče, kjer je mogočen spomenik padlim v NOB: ogromna, neobdelana kraška skala v obliki Triglava). Nekaj minut hoje dalje po grebenu leži Dólenja vas Kontovela (rojstni kraj znanega antifašističnega borca Franca Štoke in padlega brata Vladimira). Na nasprotni strani vasi, pod cerkvijo, nad Ključem Bele ceste, je skupina hiš z imenom Regénti, (rojstni kraj socialističnega prvoborca Ivana Regenta).

Pri zadnjih hišah Dólenje vasi pada svet v neglobok, širok žleb ali bolje sedelce z velikim kalom, Mlako, na sredi. Zgoraj se žleb razširi v kraško dolinico v Dolu, ki jo seka Nova cesta, spodaj pa začne okrog Skodénca (studenca) vedno bolj strmo padati proti morju v Grljanu še na vzhodni strani Miramara. Značilno je, da tu izvira studenec, nižje naraste v Stari potók (včasih tudi brez vode), ker leži Kontovelj do Mlake na ozemlju škrljavca, ki sega do morja in se podaljšuje preko Trsta v severno-istrsko škrljavčevo planoto. Proti zahodu se pa ta zemeljska plast postopno niža, tako da sega v nabrežinskem Bregu še približno do polovice višine, do kamor sega plodni, vinogradni pas obale — in pade do morske gladine na vzhodni strani Sesljanskega zaliva.

Zato so Kontovelci ponosni, ker so še na črni, plodni zemlji in radi dražijo Prosečane za Kraševce, ki obdelujejo revno, rdečo zemljo po kraških dolinah.

Žleb je stvarno meja med Kontovelom in Prosekom. Pri Mlaki je križpotje, kamor prihaja pot iz obeh vasi, pot, ki drži večidel po stopnicah v Grljan, na miramarsko postajo.

Pravim Grljan, ker to je staro, pristno domače, slovensko ime za polotok (izhaja pač iz grla za ozemeljski jezik, ozek kot grlo), preneseno na vso zemljo okrog zaliva na zahodni strani polotoka. Ime Miramar je prenesel šele »mehikanski cesar« Maksimilijan pred manj kot sto leti, ko je odkril lepoto in izredni položaj polotočka ter dal postaviti leta 1856 grad, ki mu je dal ime po španskem kraljevskem gradu pri San Sebastianu v Biskajskem zalivu. Seveda Italijani, ki se pri nas oklepajo s svojim barbarskim rasizmom vsega, da le ni slovensko, povsod vsiljujejo to romansko priseljenko in uporabljajo le podrejeno svojo spako »Grignano«, po slovenskem Grljanu. — Do Maksimilijana so bili tu le vinogradi, polja in kraške gmajne slovenskih Kontovelcev in Prosečanov (in so še danes, razen prav letoviškega dela med morjem in cesto): Danevov-Čemparjevih, Puntarjev, Gorjupov, Ukmarjev-Čukov in Paronov, Lukšev, Grilancev (Grlancev, Grljancev). Od njih je Habsburžan odkupil zemljo, a je zato same domačine zaposlil v Gradu. Takoj po okupaciji Italijanov, ko se je sem priselil neki Duca d'Aosta, je začel postopoma odpuščati Slovence italijanski »impresario«, ki še danes

izkorišča to lepo naselje (danes rekvirirano za ameriško poveljstvo čet) pod kdo ve kakšnim dvomljivim pravnim naslovom, pokritim s skrivnostnim molkom.

Tudi prvi tujski hotel Bellevue je zgradilo domače, slovensko podjetje. Če izvzamemo starejšo vilo Nemca dr. Bechtingerja, dr. Bernardija ter častitljivo zgradbo starega grljanskega samostana, ki ga je odpravil Jožef II. in je prešel v zasebno last avstrijskega Italijana Brandija, ki je sem pribežal po italijanski zasedbi Lombardije — je vse italijanstvo Miramara le žalostna in zločinska zgodba sistematičnega genocida od prvega dneva italijanske okupacije sem.

Pri glavni cesti, gori od Mlake pa je meja med Prosekom in Kontovelom pri stari gotski cerkvi z lepimi freskami, ki imajo na nekih robovih utrte glagolske napise. Če hočemo namreč govoriti o meji in o dveh vaseh, ki sta to le še v spominu in deloma v socialni zavesti, ker sta se danes stvarno že zlili v eno samo! — Tu, namesto na desno skozi vas Prosek, eno najzavednejših in najbolj kulturno delavnih in borbenih vasi, krenem naravnost po bližnji cesti, na levi ob kraju vasi, pravzaprav že po Golem vrhu, po robu Kraške planote. Ta je res že kraška, kamenita, z revno travico porasla, z redkimi hrasti in zelenečim grmičjem gabrovja, jesenovja, borovja, brina in cvetoče, opojno dehteče rešeljike.

Ako ne bi v ostri burji zeblo v prste pod umazano sivim nebom, bi občutil že vsepovsod bujno pomlad.

Na koncu vasi, Pri Pilju, proseškem, kjer se spet spajata obe cesti nasproti malemu parku pred lepim vhodnim portalom na Žegen, krenem na poljsko cesto na levo prav lahko navkreber proti obrobni gorici, Krmišču (252 m). Na desno, v obsežni kraški dolini, v Bákovcah leži staro vojaško pokopališče. Še pred gričkom se pot cepi v desno po planoti proti borovemu gozdiču Dolnjega Zágoda (to je v proseški izgovorjavi isto, kar po raznih kraških predelih, n. pr. v Medji vasi, Závod, t. j. predel onstran vode), v levo pa, kjer polagoma pada med ogradnimi zidi skozi Brajde proti grljanski postaji, in v srednjo, ki pa drži pred zid in ograjo celega naselja barak z napisom »Polizia civile della Venezia Giulia. — Sezione montata« (jezdni oddelck). Od tam prihaja pasji lajež in kasneje tudi vidim poedine »čerine« z volčjimi psi na vrhovi. Obrnem se na levo kar povprek čez gmajno po grebenčku Krmišča samega.

Na desno za mano leži vas. Tik pred nogami, že onstran glavne ceste proti Božjemu polju - Nabrežini, opazim kasarni podobno dolgo zgradbo in za njo celo vrsto barak, obdanih — z žičnimi ovirami: begunsko — »esulsko«, zazdaj menda bolniško naselje. Že zunanja prikazen tega naselja pojasnjuje deloma to, pod človekoljubno pretvezo, najbrutalnejšo fazo združenega italijansko-anglo-ameriškega imperialističnega poitalijančevanja najčistejše slovenske zemlje. Fašistično raznarodovanje s šolami, otroškimi vrtci, »dopolavorom«, »piccoli« in »giovani Italiani«... so bili milejša oblika italijanske genocidne politike, ker je v jedru merila na odnarodovanje domačega prebivalstva. Sem priseljeni Italijani so bili le za-

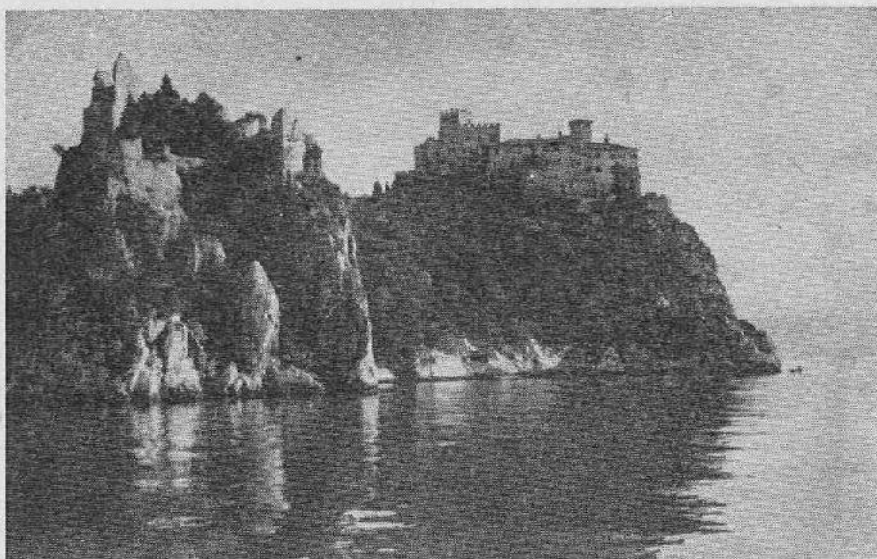

Foto S. Bratuž

Devinski grad, novi in stari z Belo ženo malo nad morsko gladino do srede stene

časen, gibljiv element javnih nameščencev in začasnih delavcev pri večjih delih. Sedanja italijansko-ZVU-jevska, zahodno demokratska denacionalizacija pa so v poslabšani obliki zloglasne prusaške metode raznarodovanja nad Poljaki na Poznanjskem in v Vzhodni Prusiji. Danes, po dveh svetovnih vojnah, ki sta se obe bili in zmagali v imenu kulture in človečanstva, isti zahodni »kulturni svet« še z večjo silovitostjo kolonizira Italijane največ na prisilno razlaščeni, na »grofovski« (Turnovi in Taxisovi) ali ukradeni jusarski in le včasih kupljeni slovenski zemlji. Po kasarnah, barakah, po novih sklenjenih naseljih kolonizirani »esuli« in Italijani iz starih provinc naj slovenske domačine v malo letih preplavijo, bogato financirani z milijardami, iztisnjenimi iz sestradanega italijanskega ljudstva ali iz ameriške dolarske miloščine ter podprti z vsemi državnimi oblastmi, oboroženimi s fašistično zakonodajo naj vsepovsod odrinejo slovenske domačine od vsakega dela ter jih poženejo v emigracijo. Tako naj se zgradi »italijanski koridor«, ki naj poveže Trst z italijanskim etničnim ozemljem in tako utrdi to italijansko imperialistično mostišče v srednjeevropsko-balkansko, kajpak — komunistično — celino.

Pusta, z rahlo zelenečim grmovjem pokrita kraška planota se dviga polagoma v verigo obmejnega gričevja z Volnikom (545 m) kot najvišjim tržaškim vrhom, ki se proti zahodu niža preko Sv. Lenarta (403 m) na griče nad Šempolajem-Praproto proti dolinskim prehodom nad Cerovljem. Zadaj nad grebeni Trnovske planote

— Čavna in Trstelja pa blešči nepretrgana alpska veriga pod svežim snegom zadnjih dni, od Krna, Kaninove gmote preko črnikastega nižjega grebena vzhodnih Karnskih Alp tja v južnotirolske alpske grebene.

Zadnja burja s severa, ki je s pomladnim mrazovnim valom in snegom posula Alpe, je očistila ozračje, četudi še ni pometla s svinčeno-sivo plastjo oblakov. Morje do razvlečenih istrskih hrbtov, do Savudrije, postaja temno modro-zeleno nadahnjeno. Pod vetrnimi sunki je vsa morska gladina živo razgibana; mali temnejši kolobarji beže in se širijo, se križajo z drugimi, se razblinjajo v dolge lise, ki sem in tja zablešče kot beli galebi, grebenčki razbitih valov. In vedno znova se porajajo, begajo, se širijo do roba Lagune, do Zdobe ob izlivu Soče, ki je porinila kopnino v dolgih jezikih z otočki in polotoki daleč na jug v morje. Ti mračni kopni izrastki na zahodu, ki se bližajo onim na vzhodu z istrske obale kot ročice ogromnih klešč, groze, da se nekoč zapro in uklenejo morje v Tržaškem zalivu, vse slovensko morje, v stisnjeno jezero.

Sedaj se Zdoba jasneje vidi. Ob robu je dolg, ozek otoček še ves rjav, morda s suho travo ali bičjem pokrit in ga kdaj pa kdaj morje še poplavi ob visoki plimi z nalivi. Lagune so že svetlo zelenkaste s travniki in črnozeleni z borovimi gozdički in drevesi. Vmes pa motno blešče prečni kanali.

Spodaj se razgrinja kot na dlani ves Grljanski polotok s črnim iglastim gozdom in na robu z rumenkastim zidovjem Miramara in z nazobčanim stolpom. Sem na ožjem izrastku polotoka, proti kontovelsko-proseškemu portiču, sredi zelenja nad sivo skalo čepi mali Stari gradič, kjer je prebil Maksimilijan vsa leta, ko so gradili Miramar. Od položnega dela polotočka, ki ga je prevrtala velika obalna cesta, se Breg vedno bolj strmo dviga z rjavimi opokastimi paštni proti Kontovelu. Tam po Lúkovci nad Nabržincem še cvete zakasnelo sadno drevje: hruške, slive, češnje, breskve. Onstran na brdu proti vasi, v Tínju, se fantastično rišejo na obzorju na pol porušeni temni ogradni zidi kot ostanki starega gradu.

Kar povprek po robu planote po pusti kraški gmajni zalezem v kamnito grižo z redkimi gabrovimi grmi. Zeleno brstje poka in se razpihuje v nežno listje, vmes pa se bele grmi cvetoče rešeljike. Sem s planote sega borov gozd in šumi v burji kot deroča reka. Tod, čez Ivenco (to pomeni v domačem narečju ilovnato zemljo), drži pot na grljansko postajo, na Brándovo, k staremu samostanu. Nekdaj je držala tja bližnja pot, tik pod Krmiščem, mimo nekdanjega Grljanskega Pilja, ki ga sedaj poznajo le še starejši ljudje. Onstran kolovoza se pot polagoma dviguje na nov vrh, obrasel z visokim borovim gozdom. Kamenita tla so pokrita s plastjo suhega iglovja, vmes pa cveto redki, zakrčljani rešeljikini grmički.

Novi vršiček, Frnáža (267 m), je pod redkimi, visokimi bori ves razrvan s starimi strelskimi jarki, opazovališči, ostanki vojaških zgradb. V vse smeri se vijejo brezkončni ogradni zidi. Divje razrvano skalovje je dalo dovolj snovi zanje — s tem so istočasno čistili

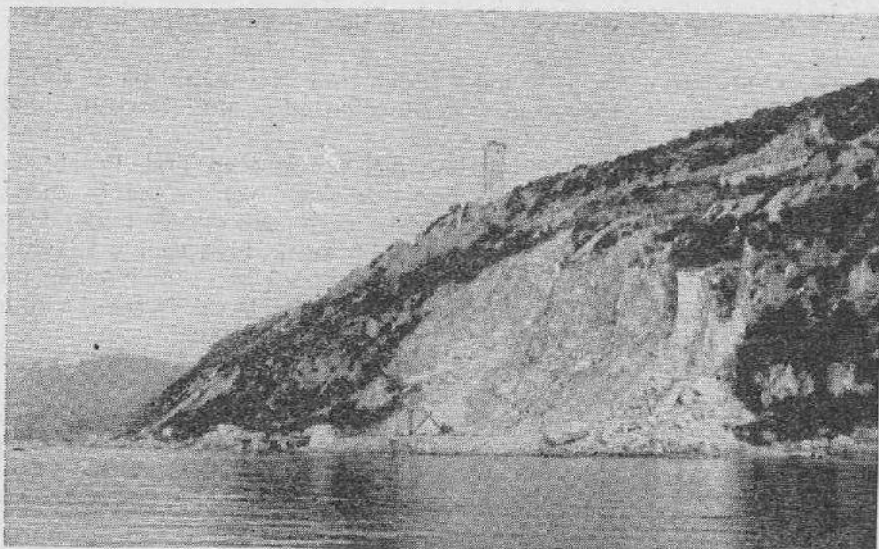

Foto D. Micheluzzi

Pri Dveh sestrah. Sedaj so tu puste kamnolomske tehnične naprave

zemljo za gozd in nekdanj tudi za apnenico, ki je niti najstarejši domačini več ne pomni. Dala je tudi ime vrhu in izpodrinila starejše, prvotnejše po parceli tam zraven, po Kravljaku, ki se vleče doli proti Zagođu.

Pot nalahno pada v široko jaso s kraškim kamnitim travnikom z zelenim grmičjem in cvetočo rešeljiko. Tik pod kraškim robom, na morski strani teče nepretrgan zid, obramba borovega gozda pred ognjem, ki le prepogosto pustoši na sončni strani po suhi travnati griži navzgor.

Pot navzgor preko obširne griže je obilno poplačana z razgledom z grebena Pavljega ali Pavlega vrha (274 m). Rasistični maniji tu ni bilo težko skovati Monte san Paolo — le ne vem, kaj je imel opravka sv. Pavel s to kraško grižo, ker ni nikjer sledu o kakršni koli ruševini stare zgradbe niti v starih spominih.

Čudovit razgled se odpre na Tržaški zaliv iz te razdalje. Ves Grljanski zaliv leži kot na dlani pod menoj od Miramara, portiča z vso strmo obalo do nabrežinskega Brega pod Babco. Po terasah se dvigajo od morja proti cesti hoteli in vile med gozdiči, zidovjem in vrti. Bolj proti zahodu sevajo rjavkasti zidi z romanskimi oboki skozi gozd starih borov, topolov, brestov v škrljasti strmini na Brandovem, tisočletnem samostanu. To je bila nekdanj romarska pot slovenskih ribičev h grljanski materi božji. Stari kip in opat sta po jožefinski reformi našla zavetje pri takrat osnovani župniji na Katinari. Še danes vedo starejši ljudje marsikako zgodbo o tej božji poti, o menihih in samostanu in njegovem bogastvu, ki je imelo

najmočnejši vir dohodkov v desetini in tlaki kontovelskih in kriških tlačanov.

Nad asfaltno cesto je le kaka redka vila. Nad njimi pa se dviga pusta kraška griža, rjavosiva z nežnozelenimi lisami, Postrán, gori do grebena.

Onstran Brega pod Kontovelom leži ves mračen Trst. Polotoček s Staro Prosto lukó za Sv. Andrejem reže daleč ven na morje, zunaj na gladini pa zapirajo vhod v Miljski zaliv zaporedne tenke črte valolomov. Dalja se je poglobila od Žabnika na levo spet v Slavník in v robček Nanosa in Trnovske planote. Zadaž za vsem Krasom pa se beli kot fantastična fata morgana venec Alp. Prvič je sedaj vidna vsa ogromna bela gmota Triglava v vsem veličastvu.

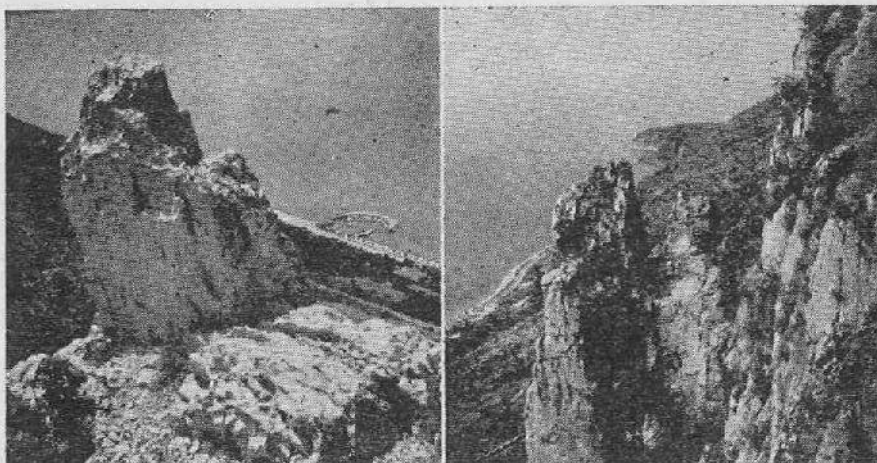
Vzpenjam se preko griže na nov vrh (275 m), ki menda nima imena, niti najstarejši domačini mi ga niso znali povedati.

Razgled je zato tu na široko odprt čez bore v enolično, sivo-rjavo kraško planoto. Nasprotno se blešče čez Gábrovec bele hiše in visoki zvonik Zgoníka, proti zahodu pa na položnih brdih Sém-polaj, Práprot. Proti jugozahodu pa se že določneje kažejo Devinske Stene; spočetka rastejo sive navpično iz morja in se višajo neprestano proti sredi. Od tu dalje pa je stena vedno bolj nagnjena z mnogimi črnkastimi lisami. Čisto na levi pod Novim Gradom je žleb z rumeno sipino nad morsko gladino. Desno nad Devinom se začne rahlo dvigati proti severu dolgi greben Grmade. Z večje razdalje je lepo vidna Kraška planota proti vzhodu. Celo Opčine se vidijo sedaj s svojimi italijanskimi, ameriškimi naselji izza borovcev. Na severu od Slavnika se je pojavila Vremščica onstran Kokoši nad Bazovico. Sedaj je že toliko odmaknjen, da je pokukal izza borov tudi Prosek s piramidastim vrhom cerkvenega zvonika.

Vrh Sv. Primoža (279 m, v Monte san Primo so ga prevedli Italijani), je precej razrit s starimi strelskimi jarki. Na njem je zidovje nabrežinskega vodovoda.

Izza kraškega hrbta so med bori zardele vaške strehe Sv. Križa oz. Križa, kot ga imenujejo domačini. Pod strmim, proti grebenu prepadnim Bregom onstran vasi, proti Devinskim Stenam reže v morje beli obroč portiča v Brojnici, kjer se začenja starejši tržaški vodovod. Rjavi pašni prehajajo v črnkast borov gozd, kjer se v strmini nad obalno cesto rumenkasto blešči druga zgradba nabrežinskega vodovoda. Na grebenu onstran Križa moli v sivino nad borovci nabrežinski vodovodni stolp, tam preko, kjer se greben močno približa morju pri Sesljanskem zalivu, pa se razgleduje drugi. Desno zavijajo v ostrem loku po kraški planjavi železniški Mostovi onstran Nabrežine. Iz rumenkaste stene nad Sesljanskim zalivom se ovija lok Devinskih sten, za njim v daljavi pa štrli iz črnkaste Furlanske nižine zobček tržiškega Golca (it. Rocca di Monfalcone) z ostanki starega gradu. Proti vzhodu pa je odprta kot na dlani vsa obala okrog Tržaškega zaliva doli do Pirana-Savudrije.

Od vrha Sv. Primoža spočetka le polagoma pada Kras v kamnito grižo, zatem pa ostro v skalovit prepadni Strmec nad železniško

Kontovelska Reber — razgled na
Grijlanski polotok

S kontovelske Rebri — Portič
v Čedadu

Foto M. Magajna

progo. Okrog ceste pa se svet spet položi v pašne in travnate vesine do morja pri Dragi, kjer obala zavija proti severu pri Vrbcu in Lahovcu do Kriškega portiča oz. Mujla.

Z vrha se spustim naravnost po kameniti preseki nabrežinskega vodovoda proti Križu, po robu planote in griže na levo po hrbtu Straže navzdol v Breg¹.

Malo pred vasjo, kjer se svet položi, na Goričici (priletna ženica je sicer trdila, da je Goričica že nižje doli v Bregu, a se zdi, da to ne bo držalo), je med labirintom širokih ogradnih zidov in velikimi kupi kamenja nekaj prostora za revne travničke in njivice.

Prve hiše na robu vasi, na Kopišču, stoje skoro sklenjene v ravni črti v smeri proti morju. So to očitno stare hiše, obnovljene in popravljene v različnih dobah, vendar je še vmes dobro ohranjena izpahnjenska (majhen prizidek s širokim kraškim dimnikom nad starim ognjiščem, ki ga le v prav redkih primerih še ni nadomestil štedilnik) s škrlj pokrita okrog dimnika. Tudi stara gotška cerkva sv. Roka je še s škrlj pokrita.

Po ozkih ulicah, toda slikovitih in lepo urejenih, sem takoj sredi vasi nad mogočno župno cerkvijo in pred zanimivo visokopritlično starinsko zgradbo. Je lepo ohranjena, na podboju je letnica 1489 z latinskim spominskim napisom ter z novo spominsko ploščo iz leta 1945, postavljeno ob stoletnici slovenske šole »Iz žive slovenske misli vzrasle ... leta 1845«. Od tu se spuščata v Breg dve poti. Ena

¹ Breg imenujejo vse vasi od Barkovelj pa do Nabrežine vso obalno strmino od morja do roba Kraške planote. To je dobro obdelana zemlja iz opoke oziroma škrljevca, s trto, sadnim drevjem ter povrtnino zasajena. Ločijo poedine predele le s tem, da jih označujejo kot Barkovljanski ali Kontovelski Breg, Proseški, Kriški ali Nabrežinski Breg.

drži pod Mákešcem pod Střmce oziroma z odcepkom k Portiču, druga pa skozi Žlebine h kriški železniški postaji na Šovniku, seveda tudi od te se odcepi cesta proti Brojnici.

Izoginem se bolj vasi, krenem na levo na rob planote mimo velike, orientalski grobnici podobne zgradbe vodohrana Nabrežinke, tako da ostanejo na desni zadnje hiše na Kalu, kjer je dom nedavno umrlega slikarja Jožinovega Berta, Alberta Sirka. Tu završujejo skupino večjih enonadstropnih stanovanjskih zgradb, ki se zde kasarniško enolične in dolgočasne v primeri s pestrostjo vaških hiš. Ob cesti v Nabrežino pa je viden zelo obširen blok najmanj desetih svetlozelenih dolgih pritličnih barak: novo italijansko naselje »esulov«, ki naj bi počasi požrlo in poplavelo slovenski Križ!

Kraška griža s cvetočo rešeljko in osamljenimi bori se vleče preko Jépljene. Kameniti svet je nekoč dajal kamenja za žganje apna. A niti najstarejši vaščani se tega ne spominjajo več.

Pot se dviga na nizko brdo v Vřtu (214 m). Prav na vrhu, sredi divje skalovite griže cvete češnjevo drevo, da kar vid jemlje.

Med bori seva morje. Doli izza Strmca pod Sv. Primožem se beli Miramar iz črnega gozdiča. — Za njim se široko razteza rahlo zastrti Trst. Še svetilnik nad Barkovljami je pokukal izza Brega. Na najbližjem, razvlečenem polotočku strči iz zelenja zvonik — to pač ni Břban. Romarska cerkev slovenskih ribičev leži bolj zadaj, bolj na sredi vse Zdobe, prav na skrajnem južnem odrastku, na črnem otočku. Za njim je le še bolj zunaj na morju oddaljen otoček, ki je že bližji temni obalni črti onstran Zdobe, Italiji. Med temnimi gozdiči in svežim zelenjem travnikov se sem in tja belijo male skupinice hiš. Kras na desni je jasen kot na dlani pred menoj. Na rjavi zeleneči planjavi pod dolgimi položnimi grebeni od Volnika, preko Sv. Lenarta do grebenov Grmade se bele kraške vasice od Répniča,² Gábrovca, Zgonika, Sáleža, Samatorce, Kolúdrovce, Bajte, Práprota, Trnóvce, Šempólaja tja do Slivna onstran nabrežinske postaja in Mostov. A levo zadaj se črni Trstelj, onstran, bolj proti vzhodu, pa ves Trnovski gozd z Mrzovcem in Čavnom doli do Nanosa, Vremščice, Slavnika in Žabnika. Nad vsem tem pa se beli venec Julijcev s Krnovo belo gladko stranjo proti Soški dolini in Kaninovo gmoto, ki se podaljšuje preko Karnskih Alp v Dolomite.

Skoro neopazno sem se dvignil na Babce³ (222 m). — Po kakšnem navdihnjenju so Italijani iz njih naredili Monte Baliza, pa

² Ne vem, zakaj se je udomačilo v literaturi ime Mali Repen, ko pa jo domačini imenujejo Répěň, in ime Veliki Répěň, ko ga domačini kličejo enostavno Répěň.

³ Ne vem, ali bi bilo pravilno iz tega delati literarno obliko Bábice, kot sem to videl na nekem slovenskem zemljevidu? Babce imenujejo starejši domačini mejne kamne, n. pr. po vsej meji katastralne občine Prosek proti Križu — obe spadata pod občino Trst — od Pavljega vrha (274 m), ki ga imenujejo tudi Na Babci, kakor tudi ves predel ob mejnikih do nabrežinske ceste in preko nje do Božjega polja nazivajo Na Babci. Tudi velika kamnita stebra z znaki tržaške helebarde, ob glavni cesti v Nabrežino, na meji s tržaško občino, še imenujejo stari Nabrežinske babce.

sam vrag vedi). Vrh zelo dobro služi ribičem za orientacijo, kakor tudi vrhovi n. pr. Sv. Primož ali celo Sv. Lenart daleč notri na Krasu.

Koračim po širokem grebenu. Tu opazim prvič bolj na gosto razsejano pritlikavo črniko ali morski hrast, kakor ga je imenoval stari Kocman, hrast, ki ohrani tudi čez zimo temno zelene usnjate liste. Morda je od tod ime temu predelu Črnikovec (literarno, verjetno Črnikavac)? Morda pa je kdaj tu raslo več tega hrasta, ki je delil usodo, po pripovedovanju, z drugim kraškim hrastom?

V nekaj minutah sem na široki travnati jasi z redkimi bori, komaj 100 m pred nabrežinskim vodovodnim stolpom (182 m. — it. La Torre). Levo pada široka, zaznamovana pot proti Oljšci, ki jo križa dobro udelan kolovoz, obdan na obeh straneh z ogradnim zidom, mimo Stolpa, iz Nabrežine k Brojnici in še naprej proti Rávnam.

Ne vem, kakšno tehnično nalogo opravlja ta, približno 20 m visoki stolp pri vodovodni napeljavi Nabrežinke, ki izvira 182 m nižje, še pod morsko gladino v Brojnici (Brójanci). Je to pristen slovenski izraz iz brójiti, voda bróji iz morske gladine. Ne vem, ali se je kje drugje pri nas ohranil izraz za pomorski izvir, za kar poznajo Hrvati izraz »vrulja«. Sicer poznajo tu domačini še drugo ime, vir, na Viru, za ta kraj, po izviru, ki je prav blizu, že tudi ograjen z vodovodnimi napravami, že na kopnem. Nekdaj, ko še ni bilo tega vodovoda, so hodili sem po vodo, ob hudih sušah, z vsega Krasa. Kar v vrstah so stali vozovi in ljudje. Kot je ugotovljeno, prihaja voda v Brojnico iz podzemskega toka Timava-Reke. Zanimivo bi bilo ugotoviti tudi zaradi samega poteka Timava, ki je čisto neznan od trebenske jame Labádnice dalje do Štivana; — ali imajo svoj izvir v Reki tudi vsi studenci okrog Kriškega portiča, ki izvirajo prav pri morju, n. pr. na Vrbcu, na Šošutarju, na Skíli — nekdanje je bilo teh izvirov mnogo več, po pripovedovanju starih do dvanajst — ki bi jih primerno viseče zemске plasti vodile do sem, podobno kot tiste iz Reke v Brojnico. O kriškem Skodéncu zato gotovo ne more biti govora, ker izvira visoko v Brégu, medtem ko je gotovo, da teče Timav v predelu Kriškega Krasa precej nižje kot v Labadnici, kjer teče 13 m nad morjem.

Nabrežinski stolp je v slabem stanju. Očitno se tržaška občina malo briga za pokrajinske lepote, posebno, če ne gre za objekt v lastni občini, še manj pa, če je v slovenski. Nekaj drugega pa je z nabrežinsko občino, ki nekaj daje za svoje olepšanje, saj sem opazil v borovem gozdiču onstran Stolpa, na Brščicah⁴ (200 m. — Italijani so popačili ime v Monte Berciza), celo klopce ob stezicah. Če le ni to morda še delo Olepševalnega društva iz avstrijske dobe, kot je bilo n. pr. na razgledišču na Oljšci. Pot na Oljšco drži poševno navzdol po lagodnem pobočju, kjer med grmovjem prvačijo visoki

⁴ Na nekaterih slovenskih zemljevidih stoji tudi ime Bréžčice. Morda je to etimološko pravilno — ali pa tudi ne! — toda domača izgovarjava je Brščice.

grmi črnike. Povprek po jasah so skopane podobne ozke gredice, kot sem jih opazil že prej na Sv. Primožu itd. Tu so nasajeni borovci, drugod pa — ciprese, znamenje italijanskega šovinističnega prizadevanja, da bi celo pokrajini vtisnili značaj, ki ga imajo italijanska brda. Nasadili so že mnogo cipres spodaj ob obalni cesti okrog stare šti-vanske cerkve. Poskušajo izpremeniti, potvoriti značaj nekdanje pokrajine, kakor so n. pr. v Štivanu pustili propadati četrto stoletja zbombardirano stoletno šti-vansko cerkev, biser srednjecvropske go-tike (še le ZVU jo je rešila popolnega propada v zadnjih letih), a so zato zgradili na najvidnejši točki nad cesto cerkvico v slogu toskanske renesanse, kič z italijanskim videzom namesto pristne domače umet-nine. Ko pa že ZVU za silo nekaj popravi — evo ciprese, ki naj spet rešuje »italijanstvo« kraja. Kakor da cipresa ne bi bila sredozemsko drevo, rastoča v Dalmaciji, v Italiji ali v Siriji, na Grškem in Pro-venci. Pa to ni važno: površnega opazovalca in kar je najvažnejše — za mirovne konference in propagandno gonjo pa le služi kot — zgodovinski dokument.

Za rahlim ovinkom izgine za hrbtom, za navpično steno, ki jo proti vrhu seka železniška proga — Trst in vsa vzhodna obala. Ves Nabrežinski Breg in obala se tu odpreta tja do Sestrénskega vrha. Upravičeno je Aškerc privolil temu kotičku najlepše strani svojih »Jadranskih biserov«. Še žive očka Škrmačev in še dva najstarejša Nabrežinca, ki so mu pred pol stoletjem pripovedovali o Divjem možu, o Dveh sestrah itd., a čas je sem in tja oškrbnil podobo pokra-jine. Tik pod Sestrénskimi vrhom⁵ (160 m. — Na zemljevidu 1:25.000 sploh ni imena) sta bila v morju še do italijanske okupacije dva ogromna bolvana, nedaleč od obale. Ljudsko izročilo je Dve sestrí, to je ime teh dveh kamnov v morju, zavilo v čarobno tančico mita, ki ga je razbila Italija, ko je dovolila, da je podjetje Gorlatto uredilo tu kamnolom in uničilo oba kamna. Tega ne bi bili smeli. Ribičem sta bila še posebno draga za orientacijo na morju ali celo za zavetje, ker je med kamnoma ravno prostora za mal čolnič. Še v mornarski šoli v Pulju so ju poznali, mi je pripovedoval očka Škrmačev. Sedaj so tu puste tehnične kamnolomske naprave z mostički za nakladanje kamenja na ladjice, žerjav itd. Saj je še drugih skal v morju ali na obali, za usmerjanje ribičev, a niso tako vidne: Ro-gáč je čisto pri obali s svojima rožičkoma, Perivnik je na obali, lepo viden, a ni velik — Dédanča je že bolj proti Križu, tudi blizu obale. Béli kamen je dvakrat dragocen, ker je tako blizu obale, da ga morje pokrije ob plimi, zato kaže tudi dnevni čas. Viden pa je bolj kot drugi obalni kamni, ker je obrežni prod iz opokastega kamna, temen, a ta skala, ki se je utrgala visoko v Bregu, je iz belega oziroma sivega kraškega kamna. Mol je nekako sredi Nabre-žinske obale, prav zraven položnega nabrežja, kjer že pravijo pri Čúpah, spomin na staro slovensko ribiško izročilo, na naš ribiški čoln, čupo, ki je imela predzgodovinske oblike, iztesana iz enega

⁵ Ime bi bilo od Dveh sester, kamnov, ki ležita v morju tik spodaj — po ljudskem izročilu.

drevesnega debla. Takrat še ni bilo portiča, zato so čupo kar zavlekli na položni breg. Še pod italijansko okupacijo jih je bilo nekaj iz Nabrežine in Križa registriranih na kapitaneriji v Trstu.

Opokasta zemeljska plast sega do obalne ceste skoro do polovice Brega in je lepo obdelana, plodna, največ po pašnih,⁶ več ali manj širokih, pač po strmini pobočja. Višje gori, nad cesto pa prehaja v kraško grižo, ki se vzpne na zapadu v navpično steno Rébri, segajočo do grebena Sestrénskega vrha. Pri Móžu pravijo slikovitemu kamnitemu stebriu, nekakemu 6 do 7 m visokemu »žandarju«, ki je ostal na dolnjem robu Rebri. Sem proti Oljšci pa se Breg tudi strmo vzpenja, sem in tja v kamnitih stebrih ali stenah, strmih ploščah, ki jih obrašča ali uokvirja kraško grmičje in črnika. Na strani proti Trstu pa se spet dviga od morja pri Dédanci precej strmo po grižastem svetu Pod Sténami in se še pod obalno cesto vzpne v slikovito navpično Steno. To pri vrhu votli železniški predor in zatem globok usek v skali pred »Biviom«, postajo z železniškim križiščem. Tu se odcepi od Južne železnice, ki tu zavije na desno skozi usek proti Mostom, novejša proga pa proti Italiji. Takoj za križiščem ima ta odcepek postajo »Bivio«, čigar ime se je precej udomačilo tudi med Slovenci, ker je kratko ter morda deloma iz same naše nemarnosti, da bi se za to ime sporazumeli. In vendar imamo tu staro slovensko ime. Okrog in okrog postaje, proti Nabrežini ali Sesljanu, so opuščene jame starih kamnolomov in ogromni kupi grušča in okruškov. Vse to baje poteka iz »Rimskega kamnoloma« — »Cava Romana«, ime, ki ima komaj več zveze z Rimljani kot openski Ovčjak, velika kraška dolina z mogočnim kalom, ki so mu poskušali Italijani v letih po okupaciji nadeti ime — »Pozzo romano« — rimski vodnjak. Ves ta predel že davno nosi ime Ívere, na Iverah, po kamnitem iverju, okruških, ki so odletavali pri klesanju.

⁶ Pašten pomeni po Krasu z zidom dvignjeno njivico v strmini, da je ravna; navadno je ozka, ravna se po strmini brega. Pogosto stoji vzporedno drug vrh drugega, včasih celó od morja do roba Kraške planote, kot je to primer pod Kontovelom. Paštnati pomeni pa podzidavati te njivice in jih prekopavati, seveda globoko, za trte in sadno drevje.

SPOMINI NA PLEZALSKO ŽIVLJENJE OB GLINŠČICI

ilo je pozne jeseni leta 1947. Mrzla kraška burja se je zaganjala okoli hiš mojega rojstnega mesta Trsta. Kmalu po kosilu sva se s tov. prof. Zorkom Jelinčičem ustavila na domu pri akademskem slikarju Jožetu Cesarju v Rocolu. Razložila sva mu svoj načrt: skupno naj bi si ogledali pečevnati svet ob Glinščici in se pogovorili o možnostih pomladanskega plezalnega tečaja za slovensko mladino pod okriljem Planinskega društva v Trstu. Tovarišu Jožetu ni bilo treba dvakrat reči, naj gre z nama. Odložil je paleta in čopič, oblekel plezalske hlače, ki jih je najraje nosil ob nedeljah. Te hlače so mu bile gotovo drag spomin na lepe in težke plezalne vzpone, pri katerih je tovariševal slavnemu alpinistu Comiciju, Defarju in drugim ter odnesel mnoge latorike v Julijcih ter Dolomitih.

V živahnem razgovoru o organizaciji plezalnega tečaja smo izpod Sežganke krenili skozi vasico Katinaro in se spustili do znanega križišča v Spodnjem Ključu. Burja se je zaletavala v nas in nas skušala potisniti k tlom. Toda vajeni borb s silami narave smo jo mahnili mimo vasiče Ricmanje, nato pa skozi vas Boršt, ki pa nima boršta, in končno smo se izpod vasiče Zabrežec čez sedelce Dolinček spustili navzdol skozi Protvice h Klunovemu mlinu. Tu smo iz zatišja zrlí navzgor na vzpetost Na Robidi, na kateri so v srednjem veku Mahovljanski gospodje imeli mogočno utrdbo, imenovano Mokovo ali Mokó. S silne graščine so gospodarili nad ozemljem okoli sebe in nadzorovali trgovsko cesto za Istro, ki je držala pod graščino. Poleg zidov jih je varovalo navpično pečevje sfingaste oblike, ki je dandanes kaj pripravnó plezalsko vadišče s svojimi »dvanajstimi smermi«. Na tem pečevju je pokojni Comici izvajal svoje izredne plezalske vaje za previse ali za odskok od stene, ko popusti plezalni klin itd. Saj takšne fotografije s plezalne šole v Glinščici smo pred vojno često gledali, po vojni pa smo navdušeno ponavljali iste vaje na prav istih mestih. Nekateri klini tičijo v razpokah prav gotovo še iz Comicijevih časov.

Ko smo bili v Borštu, se mi je zdelo, da to pokrajino z globokim vintgarjem in pečevjem poznam že oddavna. Medla mi je bila slika ob pogledu na Boršt, na hišice Zabrežca, potisnjene na reber vzpetosti Na Robidi, na dolino Glinščice in pečevnato rebro s steno, pa na drugo stran čez Čelo in Brdo ter Ricmanje na Žaveljski in Tržaški zaliv, toda živela je v spominu iz otroških let. Da, kot otroka, kot šolarčka me je pokojni oče ob svojem prostem času vodil tudi semkaj na svojih izprehodih po tržaški okolici. Sedaj, po drugi svetovni vojni, po treh desetletjih sem zopet občudoval ta prelepi kotichek planinske narave — sedaj z očmi planinca in gornika.

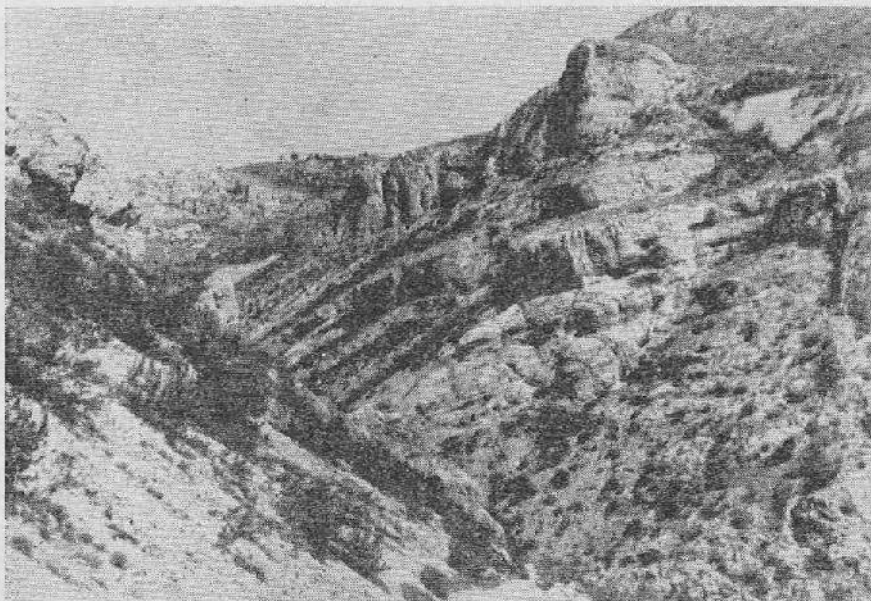

Foto M. Pavlovič

Glinščica — nad »Oltarji« z Y-počjo so »Bela stena« in »Ptičja stena«, ki jih preseka predora železniške proge Trst—Herpelje

Burja je še vedno tulila, ko nas je gostoljubna mlinarica Klu-nova stregla z belo kavo in obloženimi kruhi.

Po malici smo se po dobri tovarni poti gnali proti vasi Botač. Ogledali smo si ostanke nekdanjega rimskega vodovoda, ki je napajal tržaške vodnjake. Prišli smo do razvalin zgodovinske cerkvice, zgrajene verjetno že v X. stoletju.

Ob stezi sem zapazil sledove zelo stare planinske markacije. Slovenski tržaški planinci so bili prvi, ki so svoje planinsko področje organizirali s tem, da so z rdečo barvo zaznamovali in s slovenskimi napisi opremili mnogo potov in steza čez borne pašnike, redke gozdiče in kraško pečevje od Trsta na vrhove Krasa, Brkinov in Čičarije. Fašistična mladina je mislila, da bo s črno barvo za vedno zabrisala slovenske kažipotne napise na pečeh in morda s tem za vselej izbri-sala iz planinske zgodovine pobudno delo tržaških slovenskih pla-nincev in slovenstva sploh. Toda čas je opravil svoje: na žarečem soncu je obledela črna barva, voda jo je izprala in zopet se svetijo na počevju ob Glinščici minijasti slovenski napisi, ki so kljubovali vsemu že pet desetletij in še bodo.

Ustavili smo se na vrhu nad slapom, imenovanim Sopot. Od tu smo s pogledom zajeli večji del pečevja in tu smo sklenili, da bomo na pomlad semkaj pripeljali našo mladino in z njo plezali.

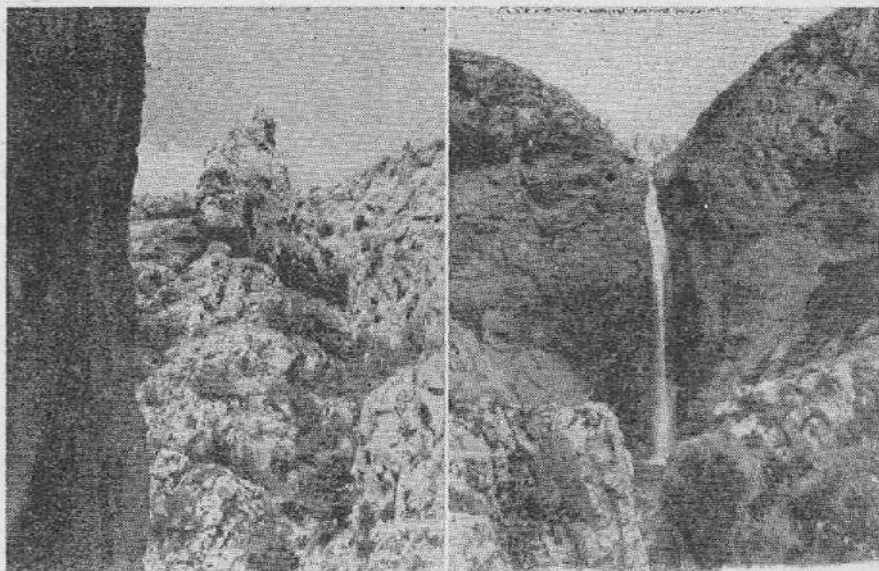
Kakšni nagibi so nas vodili k temu, da priredimo plezalni tečaj, kakšne namene smo imeli pri tem?

Petindvajset let je italijanski fašizem zatiral slovenskega človeka in mu popolnoma onemogočil kakršno koli kulturno uveljavljanje. V Glinščico so prihajali tu pa tam le poedini slovenski planinci in plezalci, ki pa so se zgubili v množici italijanskih plezalcev. Po tem pečevju pa je tako pred drugo svetovno vojno kot po njej mrgolelo italijanskih plezalcev pod vodstvom raznih njihovih plezalnih šol. Slovela je kajpak Comicijeva pod vodstvom tega odličnega plezalca. Slovenska mladina pa ni mogla nastopati samostojno. Fašizem je našega človeka v Trstu in na Primorskem sicer stisnil in ga ponižal, ni ga pa zatrl.

Tu bi rad popisal še svoje vtise ob srečanju s pokojnim tržaškim alpinistom dr. Julijem Kugyjem. V juliju leta 1939 sem v Zahodnih Julijcih s Stankom Aleksičem hitel skozi Ovčjo vas proti dolini Zajezceram. Pred vasjo so se igrali otroci in se ogovarjali po slovensko. Najstarejšega izmed njih sem vprašal, če pozna dr. Kugyja. Deček mi je odgovoril, da ga sicer pozna, toda doktorja še ni na počitnice. Na koncu vasi pa sva ustavila mlado ženo, ki je gnala kravo na pašo, in se z njo zapletla v razgovor. Previdno je govorila z nama slovenski in se ves čas ozirala, če ni kje kak črnosrajčnik. Zato sva jo še kar hitro pobarala po dr. Kugyju in ta nam je povedala, da doktor pride iz Trsta čez dva dni. Vsi so poznali doktorja, staro in mlado je vedelo marsikaj povedati o njem. Skrbelo naju je, če ne bova morda zaradi najinih kratkoročnih »propustnic« prikrajšana in ne bova videla dr. Kugyja.

Ko sva se čez dva dni vračala s Poliškega Špika (Montaž) skozi Ovčjo vas, sva se ustavila pri Ojcingerjevih. Dr. Kugyju, ki je naju sprejel zelo ljubezno, sva se predstavila; toda on je že vedel za naju in za najine prvenstvene vzpone v Dovškem Gamzovcu, saj je budno spremljal alpinistično življenje v Julijcih. Popeljal naju je gor v svojo sobico. Na mizi mu je ležal prvi rokopis njegovega dela »Im göttlichen Lächeln des Monte Rosa«, poleg pa lep kup fotografij naših gora. Gledali smo te slike in živo ga je mikalo, če je ta ali ona stena preplezana. Marsikatero podrobnost si je zapisal prav gotovo z namenom, da bo še pisal o svojih oboževanih Julijcih. V razgovoru sem omenil, kako dobro ga poznajo ljudje, posebno otroci in kako lepo slovensko govorijo v Kanalski dolini. Pri tem me je doktor pogledal globoko v oči, kot bi hotel, da bi resnico sprejel v globokem prepričanju. V njegovih besedah je bilo iskreno občudovanje slovenske matere. Ugajal mi je prav zaradi teh njegovih prepričevalnih besed, da slovenskega jezika ne more nobena sila izkoreniniti iz slovenskih tal.

Sklenili smo torej, da bomo priredili plezalni tečaj in se čez zimo pripravili nanj. Priredili smo več predavanj o naših gorah in o plezalni tehniki. Pokojni tovariš Mirko Pavlovič, ki mu je srce plamtelo za napredek in razmah planinstva v Trstu, a mu je žal to dobro srce prehitro nehalo biti, nam je izdelal vrsto lepih diapozitivov. Slike in besede so navdušile mladino, ki je stopila na pomlad z nami »starimi kuščarji iz Glinščice«, med pečevje ob Glinščici.

Glinščica, »Mali Montaż«

Foto M. Pavlovič
»Sópot« v Glinščici — slap 50 m

Komaj je pomladansko sonce prebudilo naravo k življenju in ogrelo pečevje, smo se sestali v pečevju »dvanajstih smeri«. Potem pa smo vsako nedeljo, dokler nas ni vročina pregnala v senco in v morje, vadili v plezalni tehniki in delali plezalne vzpone po pečevju nad ruševinami cerkvice Sv. Marije v Pečeh, po robovih in rezi Slemenca, ki je severozahodni greben Malega Krasa (361 m), dalje čez »bele plati« in »streho« na vrh Krasa (458 m). Na Sleme smo plezali po raznih znanih smereh, n. pr. po Cozzi-jevi in nadaljevali po zajedi na vrh. Radi smo se vzpenjali po navpični »Jugovi steni« na »Zlatorogovo polico«, kot jo imenujejo plezalci, domačini pa Podič.

Prvenstvu slovenskih tržaških plezalcev je s krstom te najbolj obiskane stene in police postavljen trajen spomenik. Prvi je to steno preplezal alpinist Jože Cesar s tovariši. Krstil jo je v spomin na pokojnega skalaša dr. Klementa Juga, vzornika gorniške mladine pred drugo svetovno vojno. Polici nad to steno, Podiču, pa je dal ime »Zlatorogova polica«, ki naj bi pozne rodove spominjala na Zlatorogovo kraljestvo in slovensko goro Triglav. Slovenska imena na kratko »Jugova« in »Zlatorogova« so še danes živa med plezalci, ki obiskujejo Glinščico. Prehajala so iz roda v rod in tudi tujerodni gostje Glinščice, med katerimi so še nekateri obiskovalci nekdanje Comicijeve plezalne šole, jih še vedno uporabljajo.

Zanimale so nas »Ptičje stene« nad železniško progo, »Bela stena« in stebrič »Bela žena«. Plezali smo po največji steni v območju Glinščice, po 80 m visoki »Veliki steni«. V stopnjevitem

pečevju »Oltarjev« smo se poskusili z malo obiskano »Y« počjo in »Malim Montažem«, kjer se je mojstrsko izkazal Sandi Blažina, ki je vadil najbolj nadarjene plezalce.

Tov. Sandi, ki spada med najboljše tržaške plezalce, med »veverice«, kot pravijo tej vrsti plezalcev v Dolomitih, je n. pr. preplezal smer IV. težavnostne stopnje v »Jugovi steni« navzgor in navzdol brez vsakega varovanja, v času, ko sem jaz priplezal komaj do polovice te stene. Zdelo se mi je, kot da je narava vse oprimke in stope ter previs v tej steni napravila vprav za Sandija in njemu enake. Meni za mojo dolžino telesa in tej primerno teži je bila vsaka opora ali predalet ali preblizu.

Ko sem priplezal na »Zlatorogovo polico« in uredil v klinu vrv za spuščanje, sem moral počakati, da je iz sosednje osrednje in dosti težje smeri priplezal na vrh mlajši tovariš s svojo zaročenko. Izstopni previs mu je delal preglavice in končno je pripomnil, da bi bilo dobro, če bi mu ponudil svojo vrv. Ugodil sem mu, potem pa je z lahkoto izplezal na polico, svojo zaročenko je pa kar sam varoval.

Zahvalil se mi je za pomoč in me vprašal, če nisem morda Slovenec, kajti v moji literarni italijanščini je prav lahko zapazil, da nisem pravi »triestin«. Povedal sem mu, da sem tržaški Slovenec in da sem hodil v slovenske šole, on pa, da tudi ni Tržičan. Pripomnil sem, da takšna razlika med nama ne more kaliti človeškega odnosa. Gore ne bi smele biti mejniki med narodi, kajti gore naj združujejo ljudi in izenačujejo razlike. Ne glede na vero, narodnost, poklic in svetovni nazor pravi gorniki, le dobro hoteči in človečansko čuteči ljudje, sklepajo prijateljstva, ki ostanejo trajno trdna. Tudi Glinščica naj nas samo druži in naj med nas nihče ne stopa z namenom, da še tu — enako kot na tržaških ulicah — seje seme razdora in sovraštva. Italijanski plezalec, dobro znani advokat, ki je zagovarjal zločinsko fašistično mladino, se je mojim besedam nasmehnil in rekel, da bi bilo to zelo lepo, žal pa mora biti drugače.

Zahajali pa so med skromne plezalce v Glinščici tudi mladeniči v lepi po modi krojeni obleki. Radi so postajali okoli zavetišča Premuda in ob Klunovcem mlinu, kjer so najraje postajala zala dekleta. Razen tu so se ti plezalski lepotci razkazovali prav radi v pečevju nad stezo, na kateri so se ustavljale tržaške deklice. To plezalsko vadišče je bilo kot nalašč zanje, ki so svoje produciranje običajno končali s tem, da so katero izmed lepih občudovalk navezali na vrv in jo potem potegnili čez steno. Naša plezalska skupinica pa je hodila in plezala mimo tega plezalskega gledišča v samotne koticke, posebno na vrh Krasa.

Ob potoku Glinščici smo se vračali na oporišče pri mlinu. Zbrali smo se ob dolgi mizi pod kostanji in košato murvo. V kolikor smo zobali sladke murve, smo jih vedno z dovoljenjem Klunovih in smo tudi radi poravnali »škodo«. Na tem improviziranem oporišču smo poslušali nekatera predavanja iz »planinoslovja«. Čuli smo o govorjih sveta in še posebej o slovenskem ozemlju (prof. Žunova, se-

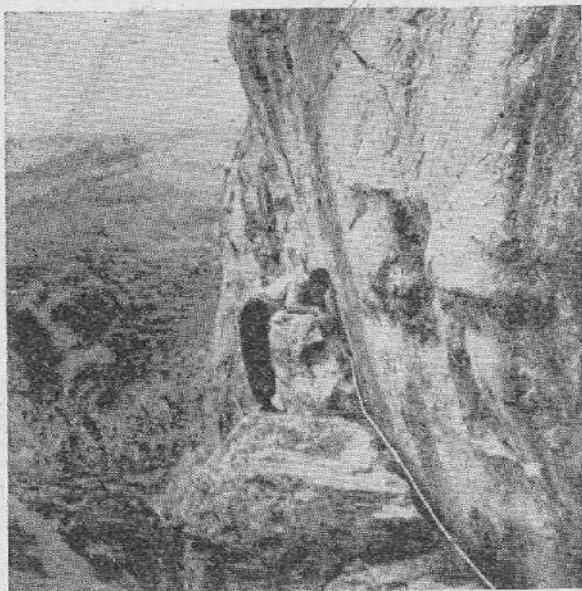
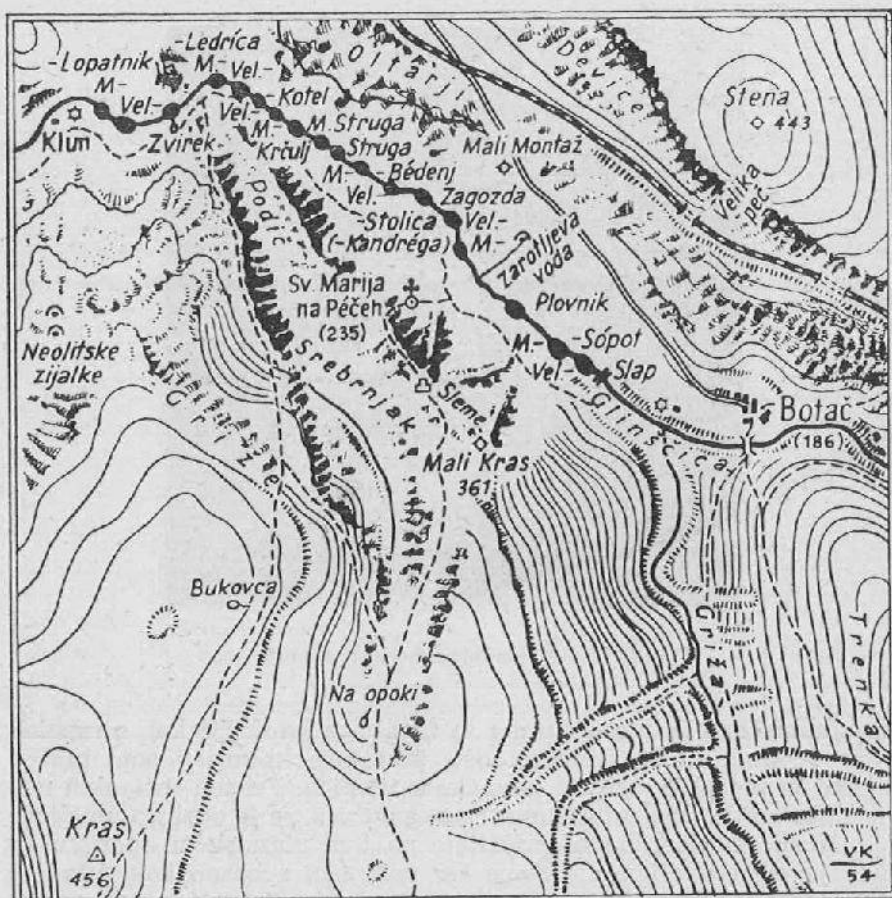

Foto M. Pavlovič

V Glinščici — »mačji prehod« v Jugovi steni

daj Jelinčičeva), o postanku gor in Glinščice (prof. Penko), o rastlinstvu v gorah in ob Glinščici (isti profesor), kramljali smo tudi o osebni in plezalski opremi (tov. Cesar, Peršič). Pri teh sestankih nas ni nihče motil; kdor ni razumel naše govorice, se je obzirno umaknil.

Nismo si sicer lastili prioritete na tem plezalskem oporišču in zato je pri spravljaju opreme ter postrežbi s hrano kakor tudi s prostorom pri gostoljubnih Klunovih vladala popolna enakopravnost, kakršno smo si želeli sebi in jo privoščili tudi drugim, ki ne govorijo našega jezika. Kot v nekdanjih časih, ko je bila Glinščica plezalska domena le peščice plezalcev, med katerimi so bili zelo aktivni tovariši Marušič in Bidovec, Cesar, Kocjančič, Dekleva, Štrekelj, Hrovatin, sestre Lahove, Ambrožič, Špacapan, Šavron, Renko, bratje Blažinovi in še nekateri poleg Italijanov Cozzi-ja, Premude, Comicija, Fabjana ter še drugih, je vladalo med plezalci obeh narodnosti globoko spoštovanje in prijateljstvo. Nihče se ni zmenil za to, če je Cesar plezal skupaj z Defarjem in Comicijem, in če je potem Comici pri starem Klunovem mlinu, ki je bil nekoliko višje od današnjega in od katerega je le še nekoliko razvalin, skupaj s slovenskimi plezalci ob zvokih harmonike prepeval slovenske pesmi. Če bi brezobzirni politik, ki v mestu razdvaja mladino in ji umetno zastruje domovinsko občutje do pretirane višine, ko jo obenem navaja k sovraštvu, zahrbtnosti, zlobi in celo k zločinom, le enkrat prišel k nam v goste v stene, grebene in sem k dragemu nam mlinu, bi se moral čuditi prijetnemu in blagemu vzdušju, ki je vladal ob

To je delček kraške, slovenske zemlje v okolici Trsta. Imena naselij in ledinska imena ob Glinščici od izvira pri Herpeljah do izliva v Žavelski zaliv in še posebej imena izredno lepe soteske istega imena med naselji Botac in Boljunec so izvirno slovenska. Ta imena je dal naš človek — kmet, ribič. Slovenska imena so v popolnem skladu z naravo. Nelogično pa je ime Rosandra, kakor tujci imenujejo našo Glinščico. To ime je gotovo novejšega izvora. V rimski dobi so rečico imenovali Lusandra. Končnica -ndra pa kaže na furlanščino, že romanizirano keltščino, torej na Kelte, ki so davno pred Rimljani imeli tod svoja bivališča. Slovenski tržaški planinci in gorniki, ki so kot prvi planinski organizatorji tega področja v svoji okolici in kot prvi preplezali najlepše stene v pečevju ob Glinščici, pa so si s poimenovanjem sten in oblik pečevja postavili neporušljiv spomenik.

Obsežnejšo razpravo o Glinščici, o njenem toku, njeni okolici, o ljudeh in naseljih ob njej, o življenju in delu tržaških plezalcev v pečevju njenega vintgarja, smo objavili v »Planinskem Vestniku« leta 1949.

Foto M. Pavlovič

Glinščica pri Boljuncu, cerkvena »Matere božje Na pečeh« — nad železniško progo stena (443 m)

Glinščici. Pečevje ob Glinščici je prav tako kot pečevje v visokih gorah s svojo nevarnostjo družilo mlade ljudi v tesno tovariško vez. Bratstvo, medsebojno spoštovanje in tovarištvo je uspevalo tu ob Glinščici enako, kot uspeva v gorskem soncu in vetru vrhov. Tu se je porajal prizrčen odnos dveh narodov. Sinovi te zemlje obeh narodnosti so se pač zavedali, da je tovarišem druge narodnosti rodna gruda prav tako draga kot njim samim. Toda to prijateljstvo in bratsko sožitje je pokončal fašistični imperialistični duh, ki je kmalu zavladal. Še je bila ob Klunovem mlinu živa tradicija nekdanjih časov in naša mladina jo je prevzela pač ob sedanjem po-vojnem sodelovanju starejših tovarišev iz pretekle dobe.

Italijansko planinsko društvo C. A. I. - G. A. R. S. si je ob Glinščici postavilo planinsko koč. Meni ta koč ni prav nič ugajala in sem se je vedno izogibal. V planinski reviji »Alpi Giulie« iz leta 1941 (urednik je bil advokat dr. Chersi) je prof. Pirnetti, prav gotovo priseljenec, napisal: »Il rifugio Premuda costituisce certamente un elemento di primo ordine per l'assimilazione di tale minoranza«. Po slovensko razumemo, da »zavetišče Premuda tvori gotovo element prvega reda za prinačenje te manjšine«, to je slovenskega naroda. Ker je namen tega zavetišča, pravzaprav tujega otočka sredi popolnoma slovenske zemlje, bil meni in ostalim tovarišem povsem očiten, smo to stavbo puščali vedno ob strani, pa čeprav smo se z njenimi obiskovalci v pečevju prav dobro razumeli. Tu ob Glinščici že petnajst stoletij prebiva strnjeno slovensko delavsko in ribi-

ško ljudstvo, ki je bistre glave ter zato govori tudi italijanski. Kot so Italijani po vsem zasrdenem slovenskem ozemlju postavili italijanske šole, prisilili ljudi, da so govorili le italijanski, kar so terjali čisto tudi od samega družinskega kroga in pri tem uporabljali ricinovo olje ter korobač, tako so fašisti z imperialističnimi tendencami postavili tudi planinsko zavetišče Premude. Kratek stavek iz »Alpi Giulie« razumemo tako, da bi se morali slovenski planinci, predvsem pa vsi Boljunčani in prebivalci okolnih vasi Brega prienačiti politiki ljudi okoli tega zavetišča, to je postati Lahom enaki ali celo Lahi.

In slovenski tržaški plezalci so se v četrstoletju zopet pojavili strnjeno v domačem pečevju Glinščice.

Slovenski tržaški plezalci so bili v Glinščici med prvimi, vadili so se tam v plezanju, ko drugi še niti sanjali niso o kakšnih plezalnih tečajih ali alpinističnih šolah. Po tej vojni so bili zopet v svojem pečevju na domačih slovenskih tleh. Po številu smo bili sicer še majhni, a dokazali smo že in še bomo, da smo najmanj enakovredni številnim gostom Glinščice.

To je bil že eden izmed naših uspehov pri stalnem obiskovanju Glinščice. Nadalje smo mlajši plezalski kader, ki ga pa žal zaradi preobremenjenosti mladine pri ostalem kulturnem delu v Trstu nismo mogli zadovoljivo pomnožiti, povezali s starejšimi tovariši; ti pa so se v pečevju Glinščice zopet pomladili in polni mladeniških sil navduševali plezalski naraščaj za lepoto gorske narave in vzbujali zanimanje za življenje narave same. Gojili smo družabnost in tovarišstvo, kakor je to običajno in potrebno pri gorniškem življenju sploh.

Glinščica s svojimi mnogimi geološkimi tvorbami in zgodovinskimi spomeniki, s svojim edinstvenim pečevjem in blagodejnim vplivom na sožitje ljudi me je navdušila. Zahajali smo vanjo z veseljem in vračali smo se iz nje pomlajeni, prerojeni. Pripravljali smo sebe in mladino za vzpone v gorah, posebno v Julijcih, dragem delu naše lepe domovine. Ko sem v Trstu predaval o Julijcih, nisem smel prezreti Glinščice, katerim pripada, in ko smo se pogovarjali o Glinščici, smo imeli v mislih tudi drage nam Julijce z mogočnim Triglavom. In mladini iz Glinščice, ko je ob koncu predavanja na platnu bleščala podoba mogočnega Triglava, sem naslovil naslednje besede:

Triglav, gora mladih, borbenih in marljivih ljudi, naj nas vselej bodri in vzgaja s svojim mirom ter s svojim dostojanstvom. Triglav, ki je obenem simbol svobode in moči, naj druží vse, ki delajo dobro za človeštvo, ki se borijo plemenito in človečansko za mir, pravico in resnico, za bratstvo med narodi, enakopravnost, srečo in blaginjo človeštva.

S Triglavom v srcu zahajajmo v gore, obračajmo svoj pogled k njemu, da nas oplaja s svojo kljubovalnostjo ter vztrajnostjo, njegove zarje pa naj nam vlivajo moč in svežost! Popnimo se na njegov vrh, ki naj nas druží vse, prav vse v bratstvu in ljubezni! S takšnimi mislimi zahajamo tudi v Glinščico!

Ivo Sosič:

PASTIRJI ✓

Stoletna lipa pred hišo.

Stoletna lipa pred hišo! Koliko lepih spominov iz otroških let mi vzbujajaš! Lipa stoletna na brjaču. Kolikim željam otrokove duše si prisluškovala! Plezal sem po tvojih košatih vejah, splezal prav na tvoj vrh in občudoval bližnjo in daljno okolico. Skrite in tihe želje so se porajale v otroku, srčne želje za spoznavanjem neznanih tujih krajev, neznanih daljnih dežel. Svet, ki sem ga videl s tvojega vrha, se je končal nekje na Nanosu, Vremščici, Fajtjem hribu in Selivcu. Ne velik po prostoru, toda mnogoličen in prekrasen.

Povečala in razširila se je slika mojega sveta pozneje, ko sem postal pastirček. S Selivca smo pastirčki opazovali Krn, Kanin in druge naše velikanke. Ob lepem vremenu se nam je zdelo, da vidimo celo našega očaka, Triglav. Mnogokrat smo pozabili na svoje pastirske dolžnosti, pustili krave same ter oddirjali na vrh Selivca, na Šanco — opazovalni stolp, od koder se nam je nudil krasen razgled na morje, Trst, Julijske in Karnske Alpe, Dolomite, Snežnik, Furlansko nižino in našo Istro. Svet se nam je razširil nekam daleč preko meja Krasa in Primorske, nekam v nedogled. Širile so se nam oči in tudi v naših dušah se je nekaj širilo.

Doba pastirjevanja je pomenila za nas mnogo več kot ves šolski zemljepis in vse zemljepisne knjige tega sveta. Na paši smo spoznali naše doline, pečine, jame, brezna, škrle, plete, stene čudnih oblik in vse druge značilnosti kraškega ozemlja. Spoznali smo živalstvo in rastlinstvo naših krajev, po nebu in morju celo uganili vreme.

V tistih časih ni nikomur padlo v glavo, da bi šolarčke pošiljal v počitniške kolonije. Samo enkrat na leto smo smeli v »svet«, in sicer na devico Marijo veliko (Veliki šmaren). Iz dveh razlogov je bila na ta praznik po kosilu obvezna urica jokanja: prvič, da nas starši popoldne oprostijo pastirskih dolžnosti, in drugič, da nam podarijo krajcar, dva za »na Tabor«. Že samo ime Tabor je čudno učinkovalo na našo domišljijo, skala in na njej sezidana cerkev in starodavne hiše, morje, Soča, Furlansko nižavje, kraške vasi in gozdovi, v ozadju visoke kraške planote in Alpe, kot v pravljicah in bajkah. Gledali, strmeli in pili smo lepote te naše zemlje.

Mnogo let pozneje sem čital v zemljepisnih knjigah, da ima beseda Kras, dvojni pomen: 1. Tržaško-Komensko planoto, to je pusto skalnato in brezvodno pokrajino med Tržaškim zalivom in Vipavo, med spodnjim tokom Soče in Pivko, — 2. posebne in značilne oblike tal, v področju Dinarskega gorstva, ki jih je v dolgih letih izoblikovala v apnencu zlasti voda.

Za nas Kraševce pa ima pojem Krasa najgloblji in najširši pomen, za nas je Kras nekaj prekrasnega in predragega, nekaj kar se z besedo ne da izraziti. Tudi ne — Kraševci bodo tej misli pritrdili, če pregledajo Kras ob lepem in jasnem vremenu s Tabra.

Po dolgi odsotnosti sem se vrnil v domači kraj, pozdravil svojce in lipo ter takoj pohitel, da pozdravim tudi Selivec in Šanco in vse, kar se z nje vidi. Skoro bi se razjokal. Šance ni več. Nemci so jo med vojno porušili. Nikdar jim tega ne odpustim. Tabor pa je ostal isti, da celo obogatel je: le poglej na cerkveni stolp, kako se je razbohotila rešeljika, kako samozavestno raste in občuduje našo zemljo. Slišim, da so te hoteli uničiti, tvoje seme s cementom zatreti, ti pa junaško kljubuješ burji, viharju in človeku. Nikomur na svetu ne zavidam sreče, tebi pa.

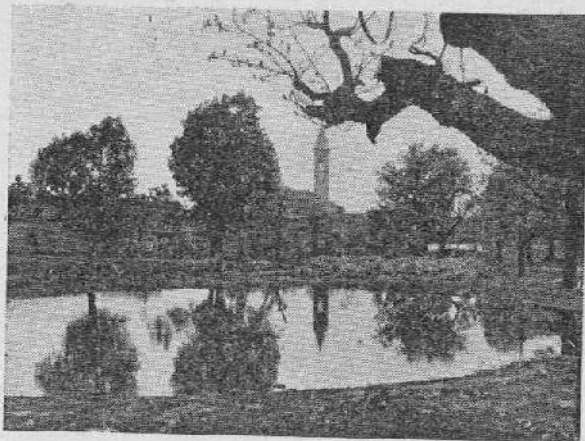
V tistih časih so ljudje kaj malo potovali. Zlasti so ženske tičale vedno doma in le redko pogledale izpod zvona sv. Justa, če so šle na božjo pot. Življenje je bilo težko. Za potovanja ni bilo dovolj časa in še manj denarja. Morale so čakati, da jih smrt reši slabotnega in revnega telesa in da se njihove duše po mili volji kjer koli na tem svetu vicaajo, preden odpotujejo na drugi svet. Z moškimi je bilo drugače. Oni so poznali tuje dežele iz vojaških let, ko so služili cesarju. Mnogi so dospeli kot mornarji celo do Kitajske. Zdi

se mi, da so bili naši stari boljši opazovalci, kot smo sedaj mi, kajti znali so prav lepo pripovedovati o tujih deželah, o tujih narodih in njihovih šegah in navadah. Če v vasi ni bilo poroke ali poroda, bolezní ali smrti, če v vasi ni bilo nobene kraje kokoši, so moške najraje govorili o svojih doživetjih iz vojaških let. Otroci smo jih poslušali z odprtimi usti. Moj oče je služil v mornarici in iz njegovega pripovedovanja sem sklepal, da so Dalmacija, Hercegovina in Črna gora zelo podobne naši zemlji, da je tudi tam mnogo kamenja in malo rodovitne zemlje in da tudi tam hude poletne suše vse zelenje požgo. Dalmatinec ti baje ponudi raje kozarec vina, če ga ob suši poprosiš za požirek vode. Zelo mi je bilo žal, da je moj praded umrl, preden sem jaz prišel na svet. On je namreč služil v ilirskem polku Napoleonove vojske in je bil z armadami tega osvajalca celo v daljni Rusiji. Koliko lepega in zanimivega bi nam znal povedati. Razumeli boste torej moje veselje, ko je prišel na dopust moj starejši brat, ki je služil vojaški rok v štajerskem Gradcu. Prav nič nas ni zanimalo, kar je pripovedoval o vojaškem življenju in vajah. Saj smo pastirji videli skoraj vsak dan vojake slavnega domačega pešpolka št. 97, ki so tekali po Selivcu in openskih gmajnah, skrivali se za skalovje in brinje, vstajali, padali, streljali in kričali hura, vmes pa prav tiho mrmrali, godrnjali, grajali in tudi preklinjali častnike, ki so kot nekaki polbogovi iz senčnatega borovega gozdiča ves ta direndaj opazovali. Če pa je bila navzoča kaka višja »žival«, ki je prišla tu pa tam iz bližnjega Miramara, je bil direndaj še večji. Častniki polbogovi so postali zelo pohlevna bitja, zlezli so v nič, samo vojaki so ostali isti, le še bolj so godrnjali in kleli. Navadno se je vse končalo z mimohodom. Dobro se spominjam mimohoda po velikih jesenskih vajah, ko je vojska strumno pozdravljala nadvojvodo Franca Ferdinanda in nadvojvodo Karla, ki sta načelovala zboru častnikov.

Malo pred prihodom na dopust je bil brat tudi nekje na Ogrskem na velikih jesenskih vajah. Verjemite mi, da sem popolnoma vse pozabil, kar nam je pripovedoval o Ogrskem, o Madžarih in zlasti o Madžarkah — saj vemo, o čem vojaki vedo največ povedati — le ene misli ne bom nikoli pozabil: trdil je namreč, da v pokrajini, kjer so bile vaje, ne najdeš kamna, četudi bi ga ne vem kako drago plačal. Ta njegova ugotovitev me je vsega prevzela. Vso noč nisem zatisnil očesa. Sto misli, sto vprašanj in nobenega odgovora. Kako sta mogoča svet in zemlja brez kamna? Iz česa zidajo hiše, zide, s čim posipajo ceste, iz česa žgo apno, klešejo nagrobnike? Otroci se pri nas najraje igramo s kamnom, zidamo hiške, igramo se na »volke« (kamenčki) in škrlje, plezamo po skalah, se spuščamo v pečine in jame, vedno kamen in povsod kamen. S čim in kako se igrajo otroci na Ogrskem? V glavi so se podile misli, ko zdirjani junčki z dvignjeno »banderco« (repom) na paši. Vso dolgo noč sem se mučil in komaj sem čakal, da se zdani in da na paši javim to veliko in neverjetno novico svojim tovarišem pastirjem. Rekli mi boste, zakaj nisem vprašal starejših ljudi. Takrat smo smeli otroci samo poslušati in molčati. Ni se spodobilo, da otroci starejše preveč izprašujejo. Na paši torej slovesno javim to novico svojim tovarišem. Vsi so me začudeno gledali in mnogi seveda tega nikakor niso hoteli niti mogli verjeti. Prepričeval sem jih in trdil, da brat ne laže, da je le mogoče, da so na svetu tudi zemlje brez kamenja. Vsi so majali z glavami in stotero vprašanj se je vsulo: ista vprašanja, ki so mene mučila prejšnjo neprespano noč in še druga. Če je zemlja povsod ravna, brez kamna in pečin, kako ona diha? Kako le more piti, če ni brezen, kod in kje se skrivajo zmaji, škrtati, zlodeji, coprnice in druga taka svojat, če ni jam? Ko sem jih končno le prepričal, da brat ne laže, smo soglasno zaključili, da so na svetu tudi zemlje brez kamenja, da zemlja v teh predelih diha in pije naravnost skozi kožo, škrtati, hudiči in ostali nečisti duhovi pa da se preobrazijo v ljudi. Ker so vsi silno bogati in gospodarji velikih zakladov, si zgradijo palače in živijo razkošno pomešani z ostalimi prebivalci. Zaključili smo dalje, da so tam hiše iz opeke, blata ali lesa, da so ceste prašne ali blatne in tudi otroci, da se igrajo največ z blatom. Bili smo srečni in veseli, da je pri nas lepše kot v tistih krajih brez kamenja. Pozneje sem se na lastne oči prepričal, da smo imeli prav.

Pravijo, da je vse živo zapisano smrti. To ni res. Mnogi ljudje ne umro, temveč okamenijo. V gorovju, v puščavah in povsod, kjer je zemlja skalovita, je polna okamenelih ljudi. Vendar ima Kras v tem prvenstvo. Okamenele imamo na zemeljskem površju in tudi v podzemlju, kjer so še lepši. Upam, da ste jih že videli. Okameneli nimajo prav nikakih potreb in nobenih zahtev, odrekli so se vsem potrebam in željam, vsem telesnim in duševnim potrebam, zato nimajo nobenih organov in vendar še živijo in molče starmijo v čas in prostor. Le nam pastirčkom se je včasih zazdelo, zlasti ko jih je neusmiljeno brila ostra kraška burja in ko je na nebu ščip plaval, da nas milo pogledujejo in nam nekaj šepetajo, česar pa nismo mogli razumeti.

Naši stari so verovali, da so se okameneli ljudje v svojem življenju težko pregrešili in da jih je zato zadela kazen božja. Pastirčki pa nismo tako

Kal v Bazovici Foto M. Magajna

mislili. Bili smo prepričani, da je njih usoda lepša kot naših rajnkih. Saj so oni bili lepši kakor kosti naših umrlih, ki so ležale razmetane na pokopališču, ko je grobar izkopal nov grob. Radovedno smo jih opazovali in se tudi igrali z njimi kakor s kamni. Saj so tudi groblje in ostre stene le kosti in suha rebra naše matere Zemlje. Tudi naši starejši se niso protivili, če smo si ogledovali človeške kosti, nič niso imeli proti temu, če smo pili kalno in motno vodo iz majhnih vdolbin v skalah, kjer se je deževnica dlje časa zadrževala. Največkrat je bila ta voda polna raznega mrčesa. Sreča za nas, da takrat še ni bilo bacilov na svetu in da še nismo vedeli za higieno, sicer bi bili vsi pomrli. Najprej pa smo se morali prepričati, da ni pil iz »škavence« modras, ker le taka voda je strupena in smrtno nevarna. Kako smo se prepričali? Zelo preprosto. Utrgali smo list in ga plosko položili na vodo. Če se je potopil, je modras to vodo pil in jo zastrupil, če je pa list ostal na gladini, je voda pitna. Ne verjamete?

Tudi nezrelo in popolnoma gnilo sadje smo lahko jedli, če pa se je na ognjišču pekla pečenka za domači praznik ali če so scvirali, so nas starejši zapodili iz hiše, češ da duh po pečenki in toplih ocvirkih zelo škoduje zdravju otrok. Sicer je bilo takrat le malo bolezni, vse bi lahko naštel na prstih ene same roke. Naši stari so imeli popolnoma prav. Mnoge bolezni so se v današnjih časih pojavile, ker uživamo preveč mesa in premalo zelenjave. Naše zdravje so utrjevali in odpornost povečali na moder način: »Hodite bos, saj ni modrasov«, so nam rekli pozimi, »hodite bos, saj ni mraza«, so nam rekli poleti. Zato smo imeli stopala vedno polna »pasice« (oteklin), spodrezkov in razbitih kopic na prstih. Zdravili smo se preprosto, toda korenito in

odločno: stopili smo v gnojnico, zajavkali od bolečin in v nekaj dneh je bilo vse dobro. Zgodilo se je, da trdovratna pasica ni hotela popustiti, tedaj smo pristopili še k strožji operaciji, razbelili smo popeček in ga pritiskali na trmasto pasico. Morala je popustiti in zapustiti stopalo. Pripomniti moram, da kurjih oces nismo poznali. Lovili smo se po valovih kamnitega morja, skakali po ostrih stenah, večkrat padali, razbili si kolena in se tudi ranili. Ranjenci navadno niso jokali, če pa je le kdo zajokal, je bilo to gotovo znamenje, da si je raztrgal — hlače. Rana se bo že prej ali slej zacelila sama od sebe in brez stroškov, raztrgane hlače z rano ali brez nje pa — gotova šiba. Rane, zlasti velike in globoke smo strokovno pregledavali s široko odprtimi očmi in vedno enako zaključili: nič ti ne bo. Razkužilo smo imeli seveda vedno pri roki — lastno vodo. Doma je na račun ran padel kvečjemu kakšen »bes te plentaj«, in če si bil dovolj zvit in dober diplomat, so ti zlasti hude rane in druge bolezni prinesle celo skromen priboljšek v hrani. Življenje ni bilo lahko in življenjska raven je bila dokaj nizka. Za nas je bilo poletje najlepša doba. Bili smo prosti in svobodni vsak dan po kosilu do četrte ure. Starejši moški in ženske so poleti zelo zgodaj vstajali in ker zaradi pekoče vročine niso mogli delati, so do te ure po kosilu navadno počivali in spali. Tedaj smo otroci pozabili na sedmo zapoved božjo in šli krast sadje, kjer se je le moglo in dalo. Dobro smo se zavedali, da bomo strogo kaznovani in hudo tepeni, če nas kdo zaloti in vendar smo bili na dnu zavesti popolnoma prepričani, da krasti sadje, samo sadje seveda, ni pregreha. Najbrž smo podedovali to atavistično pojmovanje od svojih davnih prednikov.

Življenje je bilo težko in vsakdo si ga je skušal zboljšati in olajšati, kakor je znal in mogel, toda upiral se življenju ni nihče. Mora biti človek, žival, rastlina, rojstvo, smrt, zemlja, kamen, dež, dan in noč, burja, svet, sonce, nebo, veselstvo in vsc, kar je in biva. Za nas otroke so morali biti starejši, ki ukazujejo, in mlajši, ki poslušajo.

Z nezaupanjem pa so gledali vse tisto, kar ne biva, vse tisto, kar človek s svojimi izmišljenimi organi ustvarja in z nagonskim in usodepolnim strahom so naši stari gledali na mnoge iznajdbe človeka. Ko se bodo železne kače plazile po svetu in železne ptice letale po zraku, tedaj bodo žene objemale hrast rekoč: Kje si moj mož? Imeli so prav.

Mitja Sarabon:

V martuljških Kotlih

(1950)

*V trenutek večnosti ujet — zapiram
menjavam časov in usod svoj svet.
O še ste tu, gore, in še — poet
lepoto vašo v svoje speve zbiram.*

*Moj Špik, samotni Kotli, moje Ponce:
živeli boste dalj od mene, vem,
nagrobnik boste meni in ljudem
in naša zadnja luč bo vaše sonce.*

*In še vrhovi vaši bodo morju
morda v prihodnjih vekih kalno dno
in sonce vam za vselej bo zašlo...*

*A še ste tu — in še sem — in še čas je,
da vsejem v večnost svojih pesmi klasje
in z njimi večem zaživim v prostoru.*

Z. Jelinčič:

JAMARJI Z BORŠTA

V katerem koli času tudi najhujše fašistične strahovlade, ko je bila zartrta sleherna sled kakršnega koli slovenskega javnega dela, je naše ljudstvo iz Trsta ali okolice vedno našlo zatočišče v gorah, v izletništvu, v planinstvu, ki večidel ni bilo samo sebi namen, marveč je služilo tudi ilegalni dejavnosti, t.j. za prikrivanje političnega in kulturnega dela. V tej obliki je bilo zunanji izraz samoniklega slovenskega življenjskega nagiba, ki se ni dal uničiti, ne potlačiti ter je kjer koli buknil na dan pod notranjim pritiskom življenjske in ustvarjalne sile našega ljudstva.

Tak je bil n. pr. primer s tržaškim Borštom (da ga ne zamenjamo z istrskim), z vasjo na sončnem pobočju Brega v dolinski občini, dobro uro hoda iz Trsta proti Istri. Že od nekdaj je bil kulturno delaven, v prvi polovici fašistične dobe je dal številno celico ilegalnih borcev TIGR-a, v NOB pa številne partizane in aktiviste.

Kako bi mogli mladi Borštani spat, mirovati, ko so gledali nedeljo za nedeljo trume tržaške mladine s svitki vrvi ali vrvnih lestev, ki so hodile skozi njihovo vas v Glinščico plezat in uživati naravo!

»Zakaj ne bi šli še mi! — smo morda manj vredni!?« — so se vpraševali ter se odločili, da pojdejo tudi oni, v jame ali na gore.

Bilo je to nekako sredi 1938. leta, ko so se zbrali Rudi Petaros-Potokarjev (ga ni več med živimi, padel je kot partizan na Dolenjskem), Rudi Petaros-Macónov, Petaros Peter, Glavina Marij (tudi padel v NOB), Glavina Vladimir, Petaros Anton, Klun Oskar, edini iz Boljunca (tudi padel v NOB), Sedmak Danilo, Zahar Marij in Petaros Miroslav (ta je po partizanstvu šel v šole in tečaje ter postal lekarnar v Kozini). Seveda niso bili sami, imeli so mnogo prijateljev in kajpak prijateljic, ki so pogosto hodili z njimi in kasneje je marsikdo tudi postal član društva. Vsa vas je bila pravzaprav z njimi z vsemi simpatijami.

Tudi društvene organizacije so imeli, kolikor je bilo potrebno potrebo, da se je dobro delalo. Peter Petaros je bil predsednik, Rudi Petaros pa blagajnik. To opravilo je bilo posebno važno, ker so imeli članarino oziroma natančneje, deleže. Ko so nakupili jeklene vrvi za lestve, svetilke, nahrbtnike — celo harmoniko so si omislili, a so jim jo nekaj let kasneje karabinerji zaplenili — je vsak plačal enak delež. Tajnika niso imeli, ker niso ničesar pisali in tudi ni bilo umestno pisati. Pač pa so imeli svoj žig, ki ga je lastno-ročno izrezal iz kavčuka Rudi Petaros, mehanik. Pritiskali so ga na slike, ki so jih delali na vsakem izletu. Kot je iz tega razvidno, so imeli tudi svojega stalnega fotografa-člana, zato je spomin na podčine izlete precej dobro ohranjen.

Tja sredi tedna so se našli in se pomenili, kam pojdejo v nedeljo. Šli so pa skoro slednjo nedeljo, seveda, če so to vremenske razmere dopustile, ali če ni bilo posebne ovire. Navadno so šli vsi člani. Pridružili pa so se jim navadno še drugi znanci in znanke iz vasi, včasih tudi iz obližja v večjem ali manjšem številu.

Bili so mladi, vsi z 19, 20 leti, Danilo Sedmak jih je imel celo le 17, vsi polni moči in življenja, ko je v njih čisto spontano dozorela odločitev, da hočejo tudi oni po jamah in po gorah. Nikogar ni bilo, ne doma ne zunaj, preprostega ne izobraženca, ki bi jim dal kak napotek. Imeli so le vsi enako močno željo, da tudi oni kaj delajo, kaj vidijo, da ne zaostanejo za drugimi. Zložili so denar za jekleno vrv in drug material — mehanikov je bilo več med njimi — in so se zbrali, da so šli skupaj skat v gmajno les za vrveno lestev. Skupaj so jih obdelali, skupaj dovršili lestev, skupaj so zlezli v prvo in v naslednje jame, v jame vsega obližja, po Bazovskem Krasu do Gropade in preko Glinščice do Socerba, Beke in Kozine ter celo do Materije in Brezovec. Nekoč so šli tudi v Kačno jamo pri Divači.

To je bil edini primer, da so šli skupaj z Italijani iz takrat obstoječega planinskega društva »XXX oktobra«. V tem društvu je bilo namreč precej

Slovencev in Italijanov, ki so bili levo usmerjeni demokrati (nekaj od teh je n. pr. danes zaposlenih v Kopru). Za to, skoro 300 m globoko jamo niso imeli namreč dovolj lestev na razpolago. To je bila tudi najgloblja jama, v katero so zlezli.

Imeli so srečo, bili pa so tudi dovolj previdni: v vseh letih se jim ni pripetila nobena večja nesreča, kvečjemu kaka praska. In lazili so vsi skupaj tja do l. 1941., ko so že morali poedini v vojsko oziroma v »delovne bataljone«. Naslednjega leta so spet novi odšli, med njimi tudi Danilo Sedmak, ki je pripovedoval te spomine; tudi on je odšel v disciplinski bataljon ter od tu v partizane. S tem se je seveda končala vsaka večja dejavnost. Sicer so hodili poedini tudi med vojno še po jamah, vendar se je šele po l. 1945 dejavnost nekoliko povečala, ko so se nekateri vrnili od vojaščine, iz partizanov. A trije so padli v NOB, nekaj pa se jih je poročilo ter so se mogli le bolj poredkoma udeleževati skupnih jamarskih pohodov. Zato ta dejavnost ni nikdar več dosegla tiste ilegalne pod fašizmom.

Sicer pa društvece ni bilo strogo jamarsko. Med svojimi podvigi ima tudi izlete na vrhove, n. pr. na Slavník z vso družbo prijateljev in prijateljic.

Pa še nekaj drugega so nekoč zagrošili.

»Hodimo vedno po jamah,« je nekdo pripomnil, »zakaj pa ne bi enkrat v jami plesali?«

Misel je bila izrečena, vrgli so se na to, da so jo uresničili. Bilo je to toliko lažje, ker ni bilo treba fašističnega dovoljenja: kdo bi pač slutil javno prireditev na brezupno pusti Bazovski planoti, 20 m pod zemeljskim površjem, z zakritim vhomom med grmovjem, pa četudi je ležala nedaleč od ceste z Jezera v Bazovico. Bilo je to v Lóvretovem Baču, v isti kraški jami oziroma natančneje pečini (ker je bilo dostopna brez lestev), kjer je imel v boju za Trst svoj sedež štab generala Peke Dapčevića.

Tu, med mogočnimi kapniškimi stebri, na razrvani ilovici (od arheoloških izkopavanj), ki je zakrivala tisočletne ostanke življenja prazgodovinskega človeka, so zravnali tla ter nanesli potrebno opremo: stole vsaj za godce, veliko steklenko z vinom itd. Dva harmonikarja, boben, kitara, to je bila izvrstna godba za izredno akustični podzemni lokal. Preko sto ljudi, pol Boršta je prišlo na to izredno zabavo, ki se je zavlekla preko polnoči — v času, ko se je bila že začela druga svetovna vojna in NOB.

Tudi za družabne prireditve so poskrbeli JZB. V gostilni pri Zobcu, danes pri Pavletiču sredi vasi, kjer so se navadno sestajali jamarji, so že l. 1939 postavili na steno povečano sliko borštanskih jamarjev in prijateljev. Vse to se je zgodilo zelo slovesno z govorom, harmoniko ter kajpak z ustrezajočo pijačo in zabavo — vedno brez dovoljenja.

Slika je doživela na steni polom fašizma, nemško okupacijo, osvoboditev in novo, zavezniško okupacijo ter poživitev dejavnosti borštanskih jamarjev v okrilju SPD iz Trsta v Jamarskem odseku.

✓ Dr. Lavo Čermelj:

MOJI SPOMINI NA SLIVENSKE DIMNICE

Prostor in čas me ločita od njih. Zaradi tega so morda bolj živi spomini in skomine. »Dimnice« so kraška jama skoroda ob vzhodnem vznožju Slavnika v Istri, na poti, ki drži iz Markovščine v Slivje. Daleč je ta jama od mene, ki bivam sedaj stalno v slovenski prestolnici, in več kot trideset let je preteklo, odkar sem zadnjič imel opravila v njej.

Dimnice niso tako velike kot Postojnska jama, a so zato bolj prijazne in domače, prav zaradi svojih manjših dimenzij in zaradi tega, ker tam ni gneče. Jamo krasijo prelepi kapniki, na njenem dnu žubori kristalnočist potok in v njej je tudi primeren prostor za to, kar dancs imenujemo »ljudsko rajanje«.

Jama je dobila ime po pojavu, ki je značilen za razne kraške jame. V zimskem času uhaja iz njih toplejši zrak in vodne pare, ki so v njem, se ob

srečanju z mrzlim zunanjim zrakom zgostijo v meglo, tako da se iz jame skozi bolj ali manj skrite odprtine kadi. (Prim. moj članek »Dihalniki kraških jam« v »Proteusu« VII. str. 25—30).

Prvič sem obiskal Dimnice kot maturant leta 1909. Priklučil sem se planinskemu ali bolje »družinskemu« izletu tržaške podružnice Planinskega društva, ki je imel za cilj Artviže (817 m) in Slivje. Društvo je vsako leto prirejalo več takih izletov, največkrat na Artviže in v Slivensko jamo, na Erzelj in v Branico, na Trstelj in do Železnih vrat, ali pa bolj visoko na Slavnik (1028 m) v Istri in celo na nanoško Plešo (1261) na Notranjskem.

Zadnji tak izlet na Nanos je bil leta 1921 ali 1922. Pozno zvečer smo se pripeljali v Razdrto in se ustavili v gostilni Kavčič, da bi nehal dež. Tam sem srečal svojega ravnatelja s tržaške obrtne šole arhitekta G. Grassija, ki je tam letoval z družino. Ni nam pa bilo dano, da bi vedrili do konca. Da bi se namreč otrsli sitnosti in odgovornosti, so nas karabinjerji postavili na cesto. V temi in dežju smo romali v dolgi vrsti na vrh. Pod Plešo smo zakurili kresove, da bi se ogreli in sušili. Spominjam se, da je čez nekaj dni na lepem z enega mojih čevljev odpadel podplat. Verjetno sem nevede preveč približal nogo ognju.

Ko sem prvič obiskal Dimnice, sta bila z menoj — očetom, še ostala dva člana »svete trojice«, sin — Ivan Kralj, ki je sedaj profesor na rudarski fakulteti v Ljubljani in sv. duh, sedaj že pokojni Ljudevit Kuščer, ki je pozneje zaslovel kot malakolog in ki mi je prav v tej jami pokazal, kako je treba v pesku stikati za polži, tako majhnimi, da jih niti ne ločiš od peščenih zrnc.

Naključje je hotelo, da me je skoro hkrati tedanji namestništveni svetnik in poznejši cesarski komisar tržaške občine Hans v. Krekich-Strassoldo, ki sem ga učil slovenščine, seznanil s hrošči, ki jih je lovil v Slivenskih Dimnicah, in mi obrazložil, kako so po jamskih hroščih dognali, da ni potok v tej jami v zvezi z Reko in drugimi podzemskimi vodami severno od Herpelj, ki se izlivajo v morje med Trstom in Stivanom.

Nato sem bil pet let v Pragi in na Dunaju. Vojna leta sem prebil v svojem rojstnem kraju, v Trstu, toda časi niso bili taki, da bi človek šel na izlete v kraške jame.

Tako sem obiskal Dimnice šele po koncu prve svetovne vojne, ko se je spričo novih državnih meja Planinsko društvo v Trstu osamosvojilo in so me pritegnili v odbor ter mi poverili oskrbnitvo Dimnic. Z veseljem sem se spravil na delo. Popravili smo stopnišče, ki drži v jamo, preskrbeli smo nova železna vrata in ograje, nabavili nove močne karbidovke in druge priprave ter uredili steze v sami jami.

Tako sem moral večkrat ob nedeljah ali med tednom v Slivje, da se prepričam, kako napreduje delo. Če nisem imel nobene prtljage, sem jo ubiral iz Herpelj preko Artviž. Drugače pa me je koriera (avtobus) popeljala do Markovščine. Sprevodnik je bil hudomušnež. Ko se je ustavil avtobus, mi je slovesno odpiral vrata in glasno naznanjal »Piazza Roma«. Tako so namreč krstili nekaj kvadratnih metrov velik prostor ob cesti, kjer sta stali dve hišici in so v blatnem kalu regljale žabe.

Ko sem se poleti 1923 v družbi dvh »planincev« (eden je bil, če me ne vara spomin, predsednik društva, sedaj pokojni dr. Josip Abram, od drugega sta se mi zbrisala v spominu ime in lice) proti večeru vračal iz Slivj v Herpelje, sem srečal pred postajo veliko znanih naših mladincev iz Trsta, ki so imeli nekje tam v bližini prireditve. Opazil pa sem tudi izredno veliko fašističnih avantgardistov, ki so se menda tudi tam nekje sestali. Ko sem že stopal proti peronu, je pristopil k meni moj prijatelj in eden od voditeljev naše mladinske organizacije, sedaj v Zagrebu živeči dr. Vlad. Goljevšček ali, kakor smo mu pravili, »Bomba«, in mi neopazno prišepetal, da so me avantgardisti spoznali in da jih je eden pozval, naj me napadejo. Zadeva ni bila zame tako nedolžna, ker so mi mesec dni prej na disciplinskem procesu v drugi instanci po zaslugi gori imenovanega mojega ravnatelja znižali kazen od triletna »upokojitve« na ukor in je tedaj avantgarda v fašističnem glasilu izdala ukaz, da mi morajo dijaki s silo zabraniti vstop v italijansko obrtno šolo.

Ne da bi opozoril spremljevalca na pretečo mi nevarnost, sem vstopil v vagon in sedel k oknu. Od zunaj so se vzpenjali avantgardisti in drug za drugim moleli glavo skozi okno. Naveličal sem se tega in zaprl okno, rekoč svojima spremljevalcema, da sem poten in da se bojim prepriha. Avantgardisti so se namestili v sosednjih oddelkih, vendar me ni nihče napadel ne z besedo ne z dejanji. Da se izognem morebitnim neprijetnostim pri prihodu v Trst, sem sklenil, da izstopim na predzadnji postaji, pri Sv. Ani. Ne vem, ali namerano ali po naključju, je tam izstopila tudi skupina avantgardistov. Toda v mraku sem se zgubil v gneči in srečno prišel domov, čeprav sem moral skozi vse mesto.

Le kaka dva meseca pozneje, sredi septembra, so mi prišli javit, da so aretirali jamskega čuvaja in ga gnali v zapor, češ da so odkrili v jami skrito »avstrijsko« puško. Resnično so se tedaj oglašili pri čuvaju nekateri člani italijanskega planinskega društva »Società alpina delle Giulie« v spremstvu karabinerjev in zahtevali od njega, da jim odpre jamo. Šli so v jamo in že po prvih korakih se je eden od družbe spodtaknil ob stalagmit in dobesedno padel na puško, ki je bila vrhu vsega še »avstrijska«. Toda čudno, puška, ki je bila skrita v vlažni jami, je bila čista in svetla. Očitno ni mogla dolgo tam ležati. Resnično so nekateri domači fantje, ki so v bližini jame pasli, malo prej opazili neke »izletnike«, ki so se po vrvi skrivaj spustili v jamo. Še bolj jasna pa nam bo zadeva s puško, ako izvemo, da je nekaj dni prej tržaško fašistično glasilo objavilo članek, v katerem je bilo rečeno, da je »sramotno za Italijo, ako so slovenski kmetje lastniki največjih naravnih lepot na osvobojenem italijanskem ozemlju« in ki je opozoril vlado, da »Alpina« (namreč Società alpina delle Giulie) ni vajena klečeplaziti in prosjačiti, temveč da se zna bojevati, da se je ustanovila za boj in da se bo bojevala do končne zmage.

Jamski čuvaj se je moral zagovarjati pred sodiščem v Podgradu, toda celo italijanskemu sodniku se je zdela vsa zadeva sumljiva in ga je oprostil. Ali »Alpina« je vendar zmagala. Tržaškemu prefektu je bilo »odkritje puške« zadosten razlog, da je Planinsko društvo, ki je upravljalo jamo, razpustilo, češ da društvo »ne izpolnjuje pogojev za svoj obstoj«. S tem se je seveda končalo tudi moje skrbništvo in s tem so prenehale moje zveze z Dimnicami.

✓ Milan Bolčič:

ŠTEMPIHARJI

Ves čas italijanskega gospodovanja na Primorskem in v Trstu je bilo med tržaškimi Slovenci, zlasti pa med mladino, izletništvo in planinstvo zelo razvito.

Izletništvo pa se ni razvijalo izključno zavoljo same želje po nedeljskem oddihu in razvedrilu, pač pa se je zlasti mladina na svojih daljših in krajših izletih v naravo bolje spoznavala, prišla je v stik z našim podeželskim ljudstvom, se zanimala za njegove težave ter ga z besedo in slovensko pesmijo vzpodbujala. Na izletih so se snovali tudi načrti za podrobnejše delo v mestu.

Vse do razpusta mladinskih, dijaških in vseh drugih društev po prvi svetovni vojni se je v okviru društvenega delovanja izletništvo vedno bolj razvijalo. Iz tistih časov so znani tudi veliki mladinski tabori, ki so se prirejali enkrat na leto in ki so bili združeni s športnimi, pevskimi, kulturnimi in zabavnimi prireditvami na prostem. Naj omenim zlasti dobro uspeša mladinska tabora v dolini Dragi pri Orleku in v Dragi nad Botačem.

Po razpustu vseh slovenskih društev in kulturnih ustanov se je izletništvo omejilo na razne manjše skupine, med katerimi je bila tudi Bidovčeva skupina, ki je s svojimi izleti po vsej Primorski krepila med ljudstvom odpor- niški duh. Med zadnjimi izleti, ki sta se ga udeležila tudi Bidovec in Miloš, je bil izlet na Slavniki 19. februarja 1930.

Ko je po bazoviškem procesu nasilje nad Slovenci še naraslo, so se po trenutnem presledku znova pojavile izletniške skupine in prav v času med leti 1930 in 1940 se je razvila družba »štempiharjev«.

Bolj vneti planinci, ki so prirejali tudi težavnejše plezalne ture, so se zbirali v šentjakovski skupini, v kateri sta pridno delovala Rudolf Blažina, ki so ga Nemci ustrelili leta 1944 na Opčinah, in Tezej Savron, ki je padel v partizanih. Šentjakovski pevski zbor pa spada med tiste skupine, ki so z izlety v bližnje in tudi oddaljene vasi z našo narodno in umetniško pesmijo budile naše ljudi tudi v najhujših trenutkih.

O splošnem delovanju te družbe je bilo objavljenih že nekaj člankov v »Primorskem dnevniku« in v »Jadranskem koledarju«, manj pa o izletniškem delovanju. Po združitvi manjše skupine, ki se je stvorila kmalu po bazoviškem procesu in v kateri je aktivno deloval svetoivanski študent Ciril Martelanc, ki je padel v partizanskih vrstah, z barkovljansko skupino je nastala skupina »štempiharjev«, ki se je kmalu razširila. Pridobila je nove člane iz vsch predelov in se je vsestransko razživela zlasti od leta 1935 dalje, ko je vse njeno delovanje slonelo na že skrbneje organizirani podlagi in ko se je v njenem okviru ustanovil tudi mešani pevski zbor.

Celodnevni ali poldnevni in včasih dvodnevni izletov v bližnje in tudi oddaljene kraje je bilo mnogo. Na krajše izlete smo šli tudi ob dežju, burji ali snegu.

Bazovica, Padriče, Gropada, Trebče, Orlek, Sežana, Mrče, Šmarje, Vrhovlje, Repentabor, Mali in Veliki Repen, Prosek, Sv. Križ, Nabrežina, Slivno, Mavhinje, Vižovlje, Cerovlje, Štivan, Jezero, Pesek, Socerb, Mačkovlje, Kastelec, Prebeng, Škofije, Rižan, Kopriva, Dutovlje, Stanjel, Avber, Tomaj, Kazlje, Rihemberg, Dornberg in še mnogi drugi kraji po Tržaškem, Vipavskem, Tolminskem in v Istri so bili naše izletniške točke. Pa tudi bližnjih vrhov nismo zanemarjali. Zelo priljubljena izletniška točka je bila Vremščica, kamor so skoraj vse skupine enkrat na leto priredile skupen množičen izlet in ob takih priložnostih so prišle tudi skupine iz Gorice. Pogosti so bili tudi izleti na Nanos, Kucelj in Slavnik.

O nekaterih množičnih izletih se je tudi pisalo v takratnih štempiharskih ilegalnih brošurah (o štempiharski literaturi glej članek v Jadranskem koledarju za leto 1952). »Štempiharski koledar«, ki je izšel leta 1938., pa navaja »dneve, ko štempiharji razobešajo volnene nogavice«, t. j., ko se pripravljajo na izlet. Naštete so vse sobote in dnevi pred drugimi vmesnimi prazniki.

Posebej naj omenim nekatere izlete, ki so imeli množičen značaj in ki so še posebej ostali v prijetnem spominu naši skupini in tudi ljudem v tistih krajih.

Tak je bil izlet na Kucelj 6. septembra 1936. Ob povratku se je v Kamnu zbrala skupina in potem obšla vse bližnje vasi. Povsod so nas ljudje že poznali, povsod smo bili deležni izredne gostoljubnosti. Ljudje so radi spraševali, »kaj je novega v mestu in v svetu«, »ali bo kmalu kaka sprememba«, »ali jih bo kdaj hudič vzel«, itd. Zadovoljni so bili, da prihajamo mednje, da se zanimamo za njihove težave in da se razgovarjamo o skupnih zadevah.

V Potoku pri Šmarjah na Vipavskem, kamor smo priredili dvodnevni izlet 3. in 4. novembra 1937, so nas ljudje dva dni gostili, se z nami razgovarjali, z nami prepevali in nam razen z vipavcem stregli tudi s pristno »boškarico« (žganje, ki so ga skrivaj kuhali v gozdu). In bilo nas je okoli trideset, tako da je bilo ponoči v vseh senikih živo, ko da bi se vanje vselile jate vrabcev. Dva tovariša, ki sta drugi dan vsa zaspala prišla za nami, pa sta pripovedovala, da sta morala med potjo prespati na rosní travi, ker so ju ljudje zamenjali za vohuna. Imela sta namreč prav take črne brke, kakor so jih običajno nosili južnjaški »kvesturini«, in niti njuna slovenska govorica jima ni pomagala. Ta izlet je obširno in zabavno opisan v »Štempiharju« štev. 3, ki je izšel novembra istega leta (»Seniška noč ali šestindvajset štempiharjev in dva človeka v Potoku«).

V »Domači kaplji« štev. 2 (leto 1937—1938) pa je pod naslovom »Splošna ofenziva« objavljen članek o izletih, ki so jih na Duhovo priredile skoraj vse takratne izletniške skupine. Piše se, da so skupine »naskočile vse važne postojanke«. Studentje so že prejšnji večer z dveh strani »naskočili« Nanos. Naslednji dan je skupina iz šentjakovskega zbora šla »ogledovat« v Postojno;

večja skupina »starejših« pa je »zavzela« Trstelj; del skupine šentjakobskih planincev je »naskočil in zavzel« Snežnik, drugi del te skupine (trinajst ljudi), pa je odšel v Ribnico, kjer je na raznju pekel janca »za vojsko«. Del štempiharske skupine (16 ljudi) je »naskočil« Kucelj, ostali pa so jih čakali v Potočah. Popoldne pa je velika skupina ostalih štempiharjev in Šentjakobčanov prišla v Rihemberg.

V najbolj živem spominu pa je ostal izlet s posebnim avtobusom na Gregorčičev grob 10. julija 1938, ki se ga je udeležilo 40 ljudi. Na grob smo položili 40 rdečih nageljnov, zbor pa je zapel »Našo zvezdo« in »Nazaj v planinski raj«. V Kamnem so nas ljudje objemali od navdušenja in veselja.

Leto pozneje (16. julija 1939) je ista skupina priredila izlet na Vrsno. O izletu na grob je pisal »Štempiharski glas« št. 5 v avgustu 1938, po osvoboditvi pa »Primorski dnevnik« od 23. avgusta 1951.

Nekateri množični izleti pa so bili združeni s športnimi in drugimi prireditvami. Tako je bil n. pr. 25. aprila 1937 »športni dan« v Bazovici, 23. maja 1937 nogometna tekma med štempiharji in šentjakobčani v Bazovici, 26. septembra 1937 nogometna tekma s šentjakobsko »planinsko« skupino na Proseku, 25. oktobra 1936 tekmovalje v hoji med štempiharji in študenti. Zbirališče je bilo na gradu v Borštu, kjer se je zbralo okoli 200 ljudi.

Mnogo se je tedaj govorilo o množičnem izletu v Kastelec (»na skalo«) 22. maja 1938 štempiharji so na ta izlet povabili vse skupine. Organizirano je bilo tudi tekmovalje v hoji od Sv. Ane do Kastelca. Popoldne pa sta v vasi nastopila šentjakobski in štempiharski pevski zbor. Najavljena je bila tudi udeležba pevskih zborov s Katinare in iz Boljunca, ker pa je zjutraj začelo rosiť in se je vreme ustalilo šele blizu poldne, ni bilo gotovo, kako bo z izletom, ki pa je v ostalem kljub temu izredno dobro uspel, saj se je v teku popoldneva nabralo v vasi nad 300 ljudi.

Še mnogo je bilo drugih večjih ali manjših izletov, še mnogo jih je bilo v načrtu, a je nov val terorja razbil in razredčil naše vrste, ki pa so se ponovno strnile, ko je prišel čas obračuna z zatiralcem.

In ko te vrste zopet pregledujemo, manjkajo med nami mnogi najboljši tovariši in tovarišice. Ciril Martelanc, Pinko Tomažič, Slavko Škamperle, Rudolf Blažina, Tezej Šavron, Vojka Šmuc, Zora Perello, Gabrijel Gabrovec, Zdravko Lenasi, Drago Štoka, Ivanče Strgar, Franc Pertot in še mnogi drugi!

Naj vam žuborenje Soče, Vipave, Glinščice, šelestenje kraških hrastov in smrek iz Trnovskega gozda, nanoška burja, šumeči barkovljanski, kriški in devinski valovi s svojo skrivnostno pesmijo bodo porok, da tu še bijejo srca, ki bodo zvesto izvrševala vašo oporoko, naj čuvamo našo sončno obalo, naše zelene trate, naš skalnati Kras, naše bleščeče vrhove pred grabežljivo tujčevo roko.

✓ Leopold Stanek:

POLETJE

Na vrhu sva obstala jaz in ti.
Dozóril naju je poletni čas,
jasnine žar. Navzgor ni več poti.
Na vrhu sva obstala ti in jaz.

Premagala sva zadnji divji vzpon,
našla zdravilno zel željam, strastem,
omamni svet miru, ki šla sva ponj.
Zdaj nama govoré oči: vse veš, vse vem.

Razgled se tod odpre na slednjo stran,
v nebo, nazaj v prepad, kjer marsikdo
še s težo neutešnih mladih sanj
rešilno išče sled iz dna v goró.

Zapuščava že večno vabo strel,
kjer sneg, vihar odreka varen kot,
na drugo stran se spuščava v globel,
tu prožna in položna pelje pot.

Ze davno bova v dolu sredi koč,
ko bova brez besed strmela tja,
kjer gluha, vseobjemajoča noč
prižiga luč ob luč na stenj gora.

DRUŠTVENE NOVICE

ALPINISTIČNE NOVICE

Letošnja zima ni bila kaj prida za alpinistične podvige kakor prejšnja leta. Se vedno primanjkuje potrebne opreme za težke zimske vzpone. Spodaj naštetih zimskih vzponov so sicer upoštevanja vredni, vendar le ne predstavljajo posebnega tveganja.

Slovensko smer v Triglavski severni steni so preplezali v marcu člani AO Jesenice Krušič in tovariši. Plezalci so imeli precej opraviti, ker snežne razmere niso bile ugodne.

Grebensko prečenje Kočne sta v začetku aprila izvršila ing. Daro Dolar in Vlasto Kopač. Celotni čas plezanja do Zoisove koče 14 ur. Pred vojno je isto turo v prvem zimskem pristopu opravil Beno Andervald s tovariši, toda z enim bivakom. Grebensko prečenje Kočne z vstopom v severozahodnem grebenu spada pozimi med najbolj silkovite ture v Savinjskih Alpah.

Severovzhodni greben Turske gore (Peščeni raz) sta v prvenstvenem zimskem vzponu preplezala Ciril Debeljak in Franjo Kreačič. Greben je bil v celoti zasnežen in mestoma zelo težaven. Plezala sta 5 ur.

Severni greben Oltarja z izstopom na bivak II. so dne 20. aprila preplezali Rado Kočvar, Klemenc Srečo, Lojze Petelinšek, Rudi Katrašnik in Nežir Akmetašević (AO Maribor). Pristopili so iz Velike Dnine. Greben je bil v celoti zasnežen. Na turo so se izvršni razne dereze »Universals«.

Jugovzhodni raz Vel. Martuljske Ponice sta 20. aprila popoldne z vstopom iz bivaka I. preplezala Roman Fuki in Milan Hasler. Snežne in vremenske razmere ugodne. Sestop v Veliko Dnino.

Severno steno Male Rinke, smer Režek-Modec, sta prvič pozimi dne 25. aprila letos preplezala Ciril Debeljak in Stanko Kokošinek (AO Celje). Tura je bila precej težavna s številnimi poledenelimi mesti.

Izvršenih je bilo še mnogo drugih vzponov na vrhove, toda lažjega značaja.

Zimski plezalni tečaj je priredil AO Maribor od 17. do 21. aprila v Herlecevi koči v Malem Tamarju. Izvršen je bil skupen vzpon čez Lipnico na Spik ter plezalni vzponi na Vel. Martuljsko Ponco in Oltar s sestopi v Martuljek in Vrata. Uspešen potek tečaja je prekinilo slabo vreme, tako da so morali udeleženci domov. Tečaj je vodil načelnik AO-ja tov. Roman Fuki, pomagal pa mu je Rado Kočvar.

Vzhodno steno Male Rinke nad Okrešljem je proti koncu julija preplezal v novi smeri Ciril Debeljak. Smer se giblje po stebru med Režkovo smerjo v severni steni in Ogrinovo smerjo v vzhodni steni. Čas plezanja 4 ure, III, eno mesto V.

Severno steno vzhodnega vrha Turske gore (desno od smeri Režek-Modec) sta 4. VII. 1954 preplezala Ciril Debeljak in Vlado Fajgelj (AO Celje). Čas plezanja 5 1/2 ur, smer je zelo strma (V).

Alpinistični tabor PZS v Vratih. Kakor vsako leto je tudi letos PZS priredila plezalni tabor za slovenske alpiniste, to pot pod mogočno severno steno Triglava. Tabor se je začel 15. julija. Vodila sta ga stara plezalca Janez Brojan iz Mojstrane in Joža Čop iz Jesenic.

Južno steno Kogla sta v novi, skrajno težavni smeri preplezala 4. VII. 1954 ljubljanska plezalca Igor Levstek in Milan Sara. Smer se giblje v navpičnem delu stene levo od Velike strehe in desno od smeri Virens-Gombač (VI, VI+). Čas plezanja okoli 9 ur.

Tečaj GRS, postaja Celje na Okrešlju v dneh 4. do 5. VII. 1954. Udeležili so se ga vsi gorski reševalci iz Celja in aspirant GRS, oskrbnik koč na Okrešlju, Franjo Kreačič. Tečaj je vodil Rado Kočvar, pomagal pa mu je Jože Govekar. Udeleženci so se vadili v reševanju z najmodernejšimi reševalnimi sredstvi. Tako so med drugimi tudi spustili za vajo ponosrečnica iz severne stene Male Rinke (smer Režek-Modec).

Naši alpinisti na Durmitorju. Na povabilo PZ Crne gore se je njihovega planinskega zleta udeležilo tudi 5 naših alpinistov. Črnogorskim planincem so v stenah Durmitorja prikazovali plezanje.

Zajedo v severni steni Šit sta v dneh 23. in 24. julija preplezala Igor Levstek in Milan Sara z enim bivakom. Plezanje v zajedi je prvih 600 metrov zelo napeto, mnoga mesta so skrajno težavna, nekatera celo VI+. Značilno je prosto plezanje na najtežavnejših mestih. Plezalca sta izjavila, da je smer zahtevnejša od Aschenbrennerjeve smeri v severni steni Travnika. Potemtakem bo to za zdaj najtežja plezalna smer v Vzhodnih Julijskih Alpah.

☆

Ker je zaradi nepopolnih podatkov prišlo do spora med plezalcem Jenkom iz Kranja in Komisijo za alpinizem pri PZS glede vzpona v Stajerski Rinki in Turški gori, se po predloženih opisih registrira opis Jenka (glej št. 1. PV, 1954). Obenem pa opozarjamo vse plezalce, ki bodo preplezali kako novo smer ali prvo ponovitev, da pošljejo podatke na PZS po možnosti s fotografijo in tehničnim opisom — le tako bo možno vsak vzpon z gotovostjo registrirati.

R. K.

☆

Planinska skupina PD Gorje pri Bledu v Bohinjski Beli je dne 6. VI. 1954 izročila svojemu namenu na novo zgrajeno pot skozi »Gamsov prelaz«, ki drži od Boh. Bele preko jame v Habjem zobu do Oblakove planine in nato dalje proti Rovtariču. Pot je bila zgrajena s prostovoljnimi delom članov. Z nadelavo te poti je skrajšana za najmanj pol ure pot na Jelovico, Ratitovec in sosednje vrhove.

Planinci iz Boh. Bele in okolice Bleda se že dalje časa zanimajo tudi za kraj na Oblakovi planini, kjer naj bi stala bodoča planinska postojanka.

Planinski teden PD Zagorje. Društvo je proslavilo svoj 1. planinski teden od 15. do 20. junija. V kinodvorani v Zagorju je priredilo skioptično predavanje, po predavanju pa taborni ogenj v rudniškem parku v Toplicah, izlet skupin na Kum, Čemšenško planino in na Sv. Goro, planinski večer s kulturnim programom v rudniškem parku v Toplicah, in množični izlet na Sv. Goro, kjer se je vršilo v nedeljo ob 10. uri dopoldne pred njihovo postojanko veliko planinsko zborovanje. Položili so lep venec na spominsko ploščo padlim borcem-planincem, v koči sami pa so priredili zanimivo planinsko razstavo. Na predvečer tega zborovanja so izvedli ob tabornem ognju uspel »veseli večer«. Planinskega zborovanja na Sv. Gori se je v imenu PZS udeležil načelnik propagandne komisije tov. Godec Rupko.

Nova planinska postojanka. Dne 6. VI. t. l. je PD Radovljica slovesno odprlo novo planinsko postojanko »Valvasorjev dom pod Stolom«. Otvoritev se je udeležilo nekaj sto planincev, zastopniki sosednjih PD Gorje, Bled, Jesenice, Javornik, Ljubljana-matica in Železnikar, predsednik OLO Radovljica tov. Kristan Milan in zastopnika PZS tov. Bučer Tone in Dekleva Janko. Tov. dr. Prešeren je obrazil zgodovino planinstva na Stolu in njega okolici, govorila pa je tudi »Valvasorjema mama«, zadnja oskrbnica požarnega planinskega doma. Otvoritev se je pričela z drž. himno domače godbe na pihala. Na predvečer so zakurili pred domom velik kres, ki je bil viden daleč naokoli, spuščali so rakete in streljali z močnjaki.

Proslava je imela značaj prave delavske manifestacije, saj je tudi bilo delavstvo v teh krajih glavni nosilec planinske misli. To se je odražalo tudi iz govorov posrednih govornikov, ki so povezovali vlogo planinstva z narodnoosvobodilno borbo teh krajev.

Dom je solidno zgrajen, spodnji del iz kamna, zgornji iz lesa, opremljeni pa so le spodnji prostori. Društvo čaka še ogromno truda, da ga bo opremilo tako, kot tak dom zasluži.

Pred in po proslavi so gosti naredili več daljših in krajših izletov po okolici.

Prospekt PD Tržič. Društvo je junija t. l. izdalo v svoji založbi lični, večbarvni tiskani prospekt svojih planinskih postojank. Prospekt ima na naslovni strani skicirano situacijo Tržiča, na notranjih straneh pa opisuje lego, dostope, kapaciteto in podatke o oskrbi posrednih postojank, dalje izlete oziroma ture ter prireditve, ki jih društvo prireja vsako leto v teh postojankah. Vsebuje tudi perorisbe Doma na Kofcah, Doma pod Storžičem, Kostanjeve koče na Dobri in tržičkega bivaka v ostenju Storžiča. Omenja dalje planinsko-smučarski dom »Titovi granicarje na Zelenici, ki leži v lepem gorskem smučarskem svetu na severni strani Begunjske, kjer so se vzgajali in se še bodo vzgajali slovenski in jugoslovanski reprezentanti in olimpijci. Na zadnji strani se nahaja skica transverzalne poti št. 1, v kolikor gre po njihovih vrhovih.

Društvo je zadovoljivo rešilo tudi finančno plat tega prospekta. Zbralo je vrsto oglasov, ki so društvu prinesli toliko finančnih sredstev, da je z njimi v celoti krilo stroške tiskarne. Da pa ne bi oglaševali in kvarili prospekta, so oglase na-

tisnili na posebni prilogi in jo vložili v vsak prospekt.

Četudi ima prospekt nekaj pomanjklivosti, je svoj glavni namen dosegel. Iniciativo PD Tržič pozdravljamo in želimo, da bi našla čim več posnemanja tudi pri ostalih društvih. Saj pravkar izšli prospekt PD Tržič jasno govori, da je možno marsikaj storiti tudi brez finančnih žrtev, če obstoji za to trdna volja.

Skupinski izlet SPD Trst na Nanos. Dne 20. VI. t. l. je skupina 70 tržaških slovenskih planincev izvedla izlet na Nanos, kamor sta prispela zastopnika PZS tov. Bučer Tone in Dekleva Janko. Vladovalo je prijetno razpoloženje, k čemur je znatno pripomogel lep sončni dan, kakršnega že dolgo ni bilo. Pogovorili so se o marsičem, zlasti pa o nadaljnjem tesnem medsebojnem sodelovanju. Prihodnji izlet bodo organizirali na Učko.

Teden muzejev in zaštite kulturnih in prirodnih spomenikov bo priredila Zveza muzejskih društev Jugoslavije od 3. do 10. oktobra t. l. z namenom, seznaniti javnost z našimi muzeji in spomeniki ter prikazati splošna vprašanja muzejskega in spomeniškega varstva LRS. V ta namen bo TZS založila prospekt muzejev, galerij in spomenikov LRS, Kmečka knjiga pa bo v septembru izdala knjigo »Naši muzeji in galerije«, ki bo vsebovala kratek opis muzejev, njihovih zbirk in prikaz pomena muzejev in galerij za izobrazbo ljudstva. V tem času bodo muzeji in galerije priredili priložnostne razstave, uredili oddelke ali zbirke ter organizirali skupinske izlete k posameznim kulturnim, NOB in prirodnim spomenikom ter poskrbeli za vodstvo teh izletov. V muzejih ali v okviru Ljudskih univerz bodo predavanja. V ta namen bo Društvo muzealcev in konservatorjev LRS v okrajih sestavilo posebne odbore, ki bodo pripravili vse potrebno za organizacijo lokalnih proslav tega tedna. K sodelovanju so vabljena tudi PD.

Planinski muzej Planinske zveze Srbije. V okviru 80-letnice jugoslovanskega planinstva namerava Planinska zveza Srbije oživitvoriti davno zamisel srbskih planincev, da se osnuje planinski muzej Srbije, ki bi bil nameščen v paviljonu najstarejšega planinskega doma Srbije — na Avali. Poleg materiala, ki bi s fotoposnetki, zbirkami, maketami, reliefi in podobnim prikazoval lepoto in razne posebnosti srbskih planin in življenje gorjanov v njih, naj bi večji del muzeja bil posvečen arhivskemu gradivu, ki bi nudil historiat planinstva v Srbiji. V poštev pridejo zbirke starih značk, štampiljk planinskih postojank in vrhov, vpisne knjige v kočah in na vrhovih, razni dnevniki planincev in beležke, predmeti, ki so nekdaj bili last vidnejših srbskih planincev — nosilcev planinske ideje v prvem času njihovega razvoja, fotografije s skupinskih izletov in z raznih manifestacij, prireditev in drugih dejanj aktivnosti prejšnjih planinskih društev. Prav tako bi prišel v poštev starejši planinski tisk, publikacije, plakati, oglasi, izrezki iz časopisov in ves ostali material, ki bi nudil sliko o historiatu vseh razdobja srbskega planinstva.

Planinska zveza Srbije naproša vso slovensko planinsko javnost, da ji pri zbiranju tega zgodovinskega gradiva pomaga in tako po svojih močeh tudi ona prispeva

svoj delež k realizaciji njene zamisli. V kolikor lastniki tega gradiva ne bi hoteli odstopiti muzeju, bo Planinska zveza Srbije važen zgodovinski material preslikala ali fotografirala, ozir. po originalu izdelala makete, vendar pa bi tudi v tem primeru bilo potrebno, da bi lastniki za krajši čas gradivo odstopili navedeni zvezi. Pri vsakem predmetu, ki bi ga lastnik podaril muzeju, bi bila oznaka imena darovalca oziroma poreklo zbirke, iz katere izvira predmet. Važen zgodovinski material bo zveza, v kolikor ga lastnik ne bi podaril muzeju, tudi odkupila. Za zdaj gradiva še ne bi bilo treba izročiti, temveč samo sporočiti natančni spisek vsega materiala in pogoje, pod katerimi bi bili lastniki voljni izročiti to gradivo Planinski zvezi Srbije. Izročitev samega gradiva pa bi prišla v pošte vse le jeseni.

Ker Planinska zveza Srbije tudi ne razpolaga z dobro fotografijo dr. Dušana Mitrovića-Spirite, enega od veteranov njihovega planinstva, naj eventualni lastniki te fotografije to takoj sporočijo omenjeni zvezi. Sporočila je poslala na naslov: Planinarski savez Srbije, Beograd.

Slovesna akademija Planinske zveze Jugoslavije v počastitev 80-letnice jugoslovskega planinstva se je vršila dne 18. junija t. l. v dvorani Kolarčeve univerze v Beogradu. Pozdravni nagovor je imel tov. prof. Aleksa Stanojević, nakar je predsednik PSJ tov. Kušić Rade podal referat o 80-letnici jugoslovskega planinstva. V drugem delu sporeda je simfonični orkester in mešani zbor JLA izvedel vrsto borbenih pesmi.

Prireditve so se udeležili med drugim zastopniki vseh republiških planinskih zvez, PZS sta zastopala njen predsednik tov. Fedor Košir in sekretar tov. Mirko Fetiš.

50-letni jubilej Slovenskega planinskega društva v Trstu (1904-1954). Ta visoki jubilej je društvo zelo slovesno proslavilo. Od 11. do 13. VII. t. l. je izvedlo niz prireditve, med temi tudi odlično uspelo fotorezstavo, kvalitetno predavanje o naših Julijcih s spremljavo barvnih diapozitivov, izlet na Opčine, od koder se je izletnikom nudil krasen razgled na Tržaški zaliv ter nadvse uspel krožni avtobusni izlet po ozemlju STO-ja, kjer so se vsi udeleženci lahko na lastne oči prepričali, da tamkaj še vedno žive Slovenci in da je to še vedno slovenska zemlja. Izlet je bil toliko mikavnejši, ker so tržaški planinci gostom ljubezljivo tolmáčili vse posebnosti tamkajšnjih krajev in tudi sicer bili vsem stalno na razpolago z vsemi nadrobnostmi.

Glavna slovesnost se je vršila v petek dne 11. VI. t. l. zvečer v Gregorčičevi dvorani, ki so jo planinci napolnili do zadnjega kottiča. Z zanimanjem so vsi sledili izvajanjem društvenega predsednika prot. tov. Zorka Jediniča, ki jim je orisal ves historiat društva od leta 1904 dalje pa do danes. Na proslavi je sodeloval tudi pevski zbor Ivan Cankar, ki je zapel nekaj prav lepih planinskih in narodnih pesmi, člana SNG tov. Starešinič in Fišer pa sta recitirala nekaj pesmi Otona Zupaniča, Iga Grudna in Mateja Bora. Pri slovesnosti so bili navzoči tudi kulturni ataše pri naši Gospodarski delegaciji v Trstu tov. Šega Drugo, 8-članska delegacija PZS pod vodstvom njenega predsednika tov. Fedorja Koširja, zastop-

nik PD Ljubljana-matica, delegacije koroških, gorških in koperskih slovenskih planincev ter zastopnik Zavoda za raziskovanje Krasa iz Postojne. PD Idrija je poslala pismene čestitke. Navzoč je bil tov. Bandel Ivan, društveni funkcionar še iz leta 1906, ki je še vedno čil in zdrav ter delaven društveni član. PZS je poklonila društvu v znak priznanja za njegovo uspešno delo na narodnostno omejenem ozemlju svilen planinski prapor z diplo-mo, PD Ljubljana-matica pa sliko dr. Kugyvevega spomenika.

SPD v Trstu želimo še mnogo uspehov. Zahvalno pismo Luize Hillary PD Maribor. PD Maribor je v svoji publikaciji »Planine ob meji«, ki jo je izdalo za svoj občni zbor, posvetilo nekaj vrstic tudi osvajaalcu Mount Everest E. Hillary-ju in nepalskemu šerpi B. Tenzingu. Obe-ma je poslalo tudi po 1 izvod te revije. Te dni je društvo prejelo od Luize Hillary pismo, s katerim se zahvaljuje za pozor-nost PD Maribor.

L. R.
Iz zapisnikov sej upravnega odbora PZS. PZS je poklonila za poplavljenice celjskega in šoštanskega okraja dinarjev 200 000.— in iscer din 100 000.— v splošni fond in din 100 000.— AK Kladivarju v Celju za obnovo stadiona.

V Lendavi se je formalni iniciativni odbor za ustanovitev društva. Odboru načeljuje tov. Fram, direktor tamkajšnje gimnazije.

Negotovo stanje vlada v PD Pivka. Medtem ko so nekateri udje za to, da se društvo razide in da se vključijo v PD Postojna, drugi vztrajajo pri tem, da društvo ostane še nadalje. Akcijo za po-živitev društva vodi tov. Kruh Lovro.

Pri Gospodarskem svetu LRS se je vršila obravnava o gradnji žičnice na Komno. Prišli pa so do zaključka, da bi bila žičnica izkoriščena v celoti le do 3%. Ekonomski račun je pokazal, da bi bilo mnogo cenejše električno kurjenje. Stvar bodo ponovno preučili, za sedaj pa je bila gradnja te žičnice odklonjena.

Planinska založba se resno bavi z mi-slijo, da bi izdala knjigo o flori. Glede klisejev se je že obrnila na neko založbo v Monakovem, medtem ko naj bi tekst napisali naši botaniki-planinci.

Na alpinistični tabor v Vratih od 15. VII. do 15. VIII. 1954. je Komisija za alpi-nizem pri PZS povabila po dva alpinista iz vsake bratske republiške planinske zveze, prav tako pa tudi iz Koroške in Trsta. Dnevna oskrba je znašala dinarjev 360.—, na poedinega udeleženca tabora pa je odpadla le dnevna oskrbna dinarjev 120.—. Razliko je kriila PZS. Tabor PZS je priredila izključno zaradi tega, da bi omogočila čim širšemu krogu plezalcev plezanje ob minimalnih izdatkih.

PSJ je nakazal za dvig alpinističnih kadrov PZS din 67 000.—, ki se morajo uporabiti izključno v navedeno svrhu. Komisija za alpinizem bo ta sredstva po-rabla za delno kritje stroškov prej navedenega alpinističnega tabora v Vratih.

Komisija za planinska pota pri PZS formira planinske skupine v zvezi s svo-jim novim pravilnikom, odobrenim na skupščini PZS.

V Grenoble (Francija) je odpotoval tov. dr. ing. Avčim France, da se udeleži sestanka komisije, ki bo obravnavala proble-ma v zvezi s preizkušnjo plezalnih vrvi. Sestanek se je vršil dne 26. VI. t. l.

Tov. dr. ing. Avčin je iniciator in član komisije za trdnost vrvi v Grenoblu, ki je bila formirana v UILA.

Propagandna komisija namerava nasloviti na vsa društva okoliščino s pozivom, da društva poskrbe za strogo izvajanje hišnega reda v svojih postojankah. Vinjenim osebam morajo zabraniti dostop v spalne prostore.

PZ Makedonije je prosila PZS za dva instruktoria za alpinistični tabor, ki ga nameravajo prirediti od 2. do 11. VIII. t. l. PZS bo seveda tej prošnji rade volje ustregla in poskrbela, da bosta instruktoria izvedla tudi več predavanj z diapozitivni.

Propagandna komisija namerava organizirati predavateljski center in sestaviti standardna predavanja za ona PD, ki v svoji sredi nimajo predavateljskega kadra. Bavi se tudi z mislijo, da bi izdala pro-spekt za vse planinske koče.

Komisija za GRS pri PZS bo zaprosila Drž. sekretariat za notranje zadeve LRS za potrdila, s katerimi se bodo reševalci neovirano lahko gibali tudi v strogem 100-metrskem obmejnem pasu.

Komisija je dalje izdala na vse oskrbnike planinskih postojank okoliščino, s katero jih je opozorila, da so po novem pravilniku vse planinske postojanke obveščevalne točke za GRS, oskrbniki pa obveščevalci. Njihova dolžnost je, da v primeru nezgode sami nudijo ali pa organizirajo pomoč ponesrečencu in na najkrajši način obvestijo o tem postajo GRS. Njihova dolžnost je tudi, da vestno čuvajo reševalni in sanitetni material v postojanki, katerega imajo pravico uporabljati samo reševalci v akciji. Oskrbniki so osebno moralno in materialno odgovorni za številčno in kvaliteto stanje tega materiala. Vsaka uporaba in odvzem materiala morata biti opravičena z ustreznim potrdilom reševalne ekipe ali oskrbnika, če je on sam v sili organiziral reševalno akcijo. Nedopustno je, da po nekaterih postojankah leže na prostem okrog koče reševalni čolni, v katerih se turisti sončijo, da so razmetane nosilnice, da se uporabljajo vrvi za sušenje perila itd. Oskrbniki so dalje dolžni poskrbeti, da po vsaki reševalni akciji pride ves reševalni material zopet nazaj na svoje mesto. Poškodovane rekvizite mora dati nemudoma popraviti. Oskrbniki so dolžni poročati tudi o vseh tistih manjših nesrečah, ki so se zgodile v območju njegove postojanke, pa pri njih niso sodelovali reševalci. Poročila morajo pošiljati na Komisijo za GRS pri PZS.

Ker vodje reševalnih postaj ponekod prejemajo dopise Komisije za GRS z večjo zamudo, bo v bodoče Komisija vso pošto, ki zadeva reševalne postaje, naslavljala direktno na naslove vodij reševalnih postaj.

Komisija za GRS pri PZS je sprejela osnutek nove reševalne legitimacije, ki jo bodo takoj, čim bo dotiskana, prejeli v zameno za staro legitimacijo vsi reševalci.

Za praktičnejše in rentabilnejše poslovanje s sanitetnim materialom bo Komisija za GRS uvedla sanitetne komplete, ki jih bo v zadostnem številu prejela vsaka postaja. Vsak komplet bo vseboval ves sanitetni material, ki je potreben pri reševalni akciji. Ti kompleti bodo deljeni reševalnim postajam v takem

številu, kakor jih terja potreba glede na ogroženost terena.

Komisija za GRS pri PZS je poklonila PZ Makedonije reševalno omario s kompletnim priborom in sanitetnim materialom. Ta omario naj bi jim služila kot vzorec pri ustanavljanju reševalnih postaj na njihovem teritoriju.

Komisija je v zadnjem času založila s klini in vponkami vse reševalne postaje, katerim je primanjkoval ta material.

Mednarodnega kongresa šport, zdravnikov od 19. do 22. maja t. l. v Beogradu se je za GRS udeležil član Komisije za GRS pri PZS tov. dr. Evgen Vavken.

Komisija za GRS pri PZS je izdelala po podatkih, ki so jih dostavile reševalne postaje, kartotечно stanje inventarja, ki bo v bodoče služilo kot osnova pri pregledu tega materiala v planinskih postojankah in reševalnih postajah. Komisija je pozvala tudi vse postaje na predložitev osebnih podatkov reševalcev. Na podlagi teh podatkov bo komisija revidirala zavarovalno pogodbo, ki jo je siceridenila z DOZ-om za zavarovanje reševalcev.

Komisija je na prošnjo PZ Makedonije poslala na njihov plenem, ki se je vršil dne 28. in 27. VI. t. l. v Skoplju, člana svoje komisije, ki je podal referat o GRS in jim hkrati dal potrebne napotke za organiziranje GRS na njihovem terenu.

PD Jesenice pripravlja v počastitev 50. obletnice obstoja njihovega društva posebno brošuro o razvoju in delu tega društva.

Po navodilih Sekretariata za notranje zadeve LRS je do nadaljnjega dovoljen vstop v širši obmejni pas brez dovolilnice oziroma brez vidirane planinske legitimacije. Ta olajšava pa ne velja za strogi 100-metrski obmejni pas.

Člani SPD Celovce, Trst in Koper uživajo v vseh planinskih postojankah iste ugodnosti kakor ostali člani PD.

Kongres planincev FLRJ bo 27. okt. t. l. v Zagrebu, na katerem bo vsako društvo v Jugoslaviji zastopal 1 delegat.

Nekatera društva še niso predložila PZS v potrditev društvenih pravil, ki so jih sprejela na svojih občnih zborih. Pri zadeta društva naj to takoj store, in sicer naj jih pošljejo v treh izvodih.

PD naj sproti obveščajo PZS o vseh važnejših društvenih dogodkih (o otvoritvah novih koč, raznih jubilejih itd.) z navedbo glavnih podatkov, da se bo moglo o tem poročati tudi v Planinskem Vestniku. Nedvomno je to propaganda za društvo samo, hkrati pa bodo o delu društev seznanjena tudi ostala PD in vsa planinska javnost. Zaželeni so tudi dobri fotoposnetki, po možnosti na črno-belem bleščem papirju.

V Ur. l. FLRJ št. 9/54 je izšel odlok o oprostitvi planinskih društev obveznosti do družbene skupnosti. Na osnovi tega odloka so vsi planinski domovi, koče in zavetišča oproščeni obveznosti do družbene skupnosti, dokler imajo planinski značaj. 45% prispevek za socialno zavarovanje tu ni upoštevan. Kljub temu odloku pa nekatere občine in okraji predpisujejo za planinske postojanke svoje krajevne davščine, takse itd. Zato se ob tej priložnosti društva obveščajo, da predpisovanje kakršnih koli obveznosti do družbenega plana (razen 45% socialnega

zavarovanja) po navedenem odloku in tolmačenju na Sekretariatu za gospodarstvo LRS ni dopustno. Planinska društva, ki so morebiti že vplačala določene zneske, jih lahko izterjajo.

V zadnjem času je prišlo med Gostinskimi zbornicami okrajev oz. gostinskimi podjetji pa med planinskimi postojankami oz. PD-ji do nesoglasij pri tolmačenju odloka o oprostitvi gostinskih enot planinskih organizacij obveznosti do družbene skupnosti (Ur. l. FLRJ 9/54). Ta namreč govori, da so planinske postojanke, dokler imajo planinski karakter, oproščene dajatev v družbeni plan. Marsikateri gostinske zbornice in gostinski obrati pa številnim našim planinskim postojankam odreka planinski karakter, kar bi povzročilo, da bi take koče izgubile pravico do ugodnosti, ki jo navedena uredba daje. Društva naj se tozadevno vedno obračajo na PZS za potrebne informacije. Seveda pa morajo društva tembolj skrbeti, da bodo planinske postojanke obdržale resnično planinski karakter.

Komisija za GRS pri PZS je sklenila, da imajo pravico revidirati stanje materiala GRS v postojankah vsi odborniki PZS in domačega PD, vsi člani komisije za GRS in vsak registriran reševalec GRS, ki se izkaže z legitimacijo, ter vsakdo, ki ga za tak pregled pooblasti komisija za GRS pri PZS ali upravni odbor PZS s posebnim pismenim pooblastilom.

Vsak pregled se mora vpisati v kontrolno knjižico, ki je v omari in v katero se vpiše dan pregleda, pripombe in podpis tistega, ki je pregledal.

Pri vsaki zamenjavi oskrbnika se mora izvršiti primopredaja z zapisnikom in s podpisom strank.

L. R.

Tabor koroških planincev na Plešivcu (Uršlji gori). Tudi planinci Mežiške doline so praznovali znamenito obletnico. Med koroškim plebiscitom je bila v Pliberku (sedaj v Avstriji) ustanovljena podružnica SPD za vse območje tedanjega pliberskega sodnega okraja, od katerega nam je po glasovanju ostala samo Mežiška dolina. Iz Prevalj se je razvilo planinsko delo v teh obmejnih krajih okoli Pece in Plešivca, v Mežici, Zerjavu in na Ravnah na Koroškem.

18. julija t. l. so se zbrali na vrhu Plešivca pri obnovljenem domu, odkrili ploščo padlim partizanom planincem in odlikovali svoje zaslužne planince. Ob jubileju so izdali dobro urejeno, lepo opremljeno publikacijo »Tabor koroških planincev na Plešivcu 18. VII. 1954«, o kateri bomo posebej poročali. K jubileju in k taboru koroškim planincem iskreno čestitamo!

Novo planinsko zavetišče na Klemenškovi planini pod Ojstrico. Planinsko društvo Solčava je z letošnjo sezono gospodarsko zaživelo. V bivši karavli v Logarski dolini, ali kot jo sedaj imenujejo »Na Razpotju«, so odprli že 1. maja gostišče, kjer znani in priljubljeni dolgoletni planinski oskrbnik Jaka Robnik dobrodušno postreže. Uro hoda od tod, na Klemenškovi planini (1206 m) pod Ojstrico pa so obnovili obe bajti, ki sta že pred vojno služili istemu namenu. V prvi je kuhinja z gostinskim prostorom, v drugi pa 18 ležišč. 13. junija je bila prisrčna otvoritev, katere se je udeležilo nad 100 planincev. Predsednik PD Solčava, Jože Herle je v svojem pozdravnem govoru podal še krat-

Zavetišče na Klemenškovi planini pod Ojstrico

ko poročilo o delu in načrtih društva. Solčavskemu planinskemu društvu sta čestitala k uspehu zastopnik PZ prof. Rotar in okrajni sekretar ZKS tov. Jakob Zen. Slovesnost je poživljal nastop domačega moškega pevskega zbora.

Z obnovitvijo zavetišča na Klemenškovi planini je zopet položen nov kamen k pozitivni turizmu in alpinizmu v naših planinah. Saj je prelepa planina pravi vis-à-vis Okrešlja.

J. R.

Janez Milonik-Koren, zaslužni planinec. Zastopnika PZS sta dne 22. jun. 1954 v Maloščah na Koroškem izročila planinski srebrni častni znak z diplomom zaslužnemu koroškemu planincu Miloniku Janezu. Pri izročitvi odlikovanja, ki je bila zaradi bolezní tovariša Milonika skromna ob njegovi bolniški postelji, so bili navzoči šef jugoslovanskega urada za zvezo v Celovcu tov. Bravničar Dušan, predsednik Slovenskega planinskega društva Celovec tov. Urbajs, tajnik društva ang. Kuper in odlikovančev nečak.

Sedaj 84-letni odlikovanec, ki je kot zaveden koroški Slovenec sodeloval z znanim političnim borcem Grafenauerjem, je bil eden pobudnikov in ustanoviteljev žiljske podružnice SPD (1900), ki je na Koroškem do srede prve svetovne vojne odigrala pomembno planinsko-vzgojno in politično vlogo. Markiranje Žiljskih planin, ki geografsko sestavljajo Karnske Alpe, gradnja Korenovih planinske koče na Zahomški planini, povezava Žiljske in Kanalske doline ter načrti za zgraditev slovenske gorske postojanke Krnica za jezera, so samo bežno naštet primeri dejavnosti Žiljske podružnice SPD in odlikovanca Milonika Janeza. S krivično mejo, ustvarjeno po prvi svetovni vojni, je bilo delo Žiljske podružnice omrtvičeno, ostala pa so slovenska srca, slovenske vasi in živa planinska zavest.

Ob izročitvi odlikovanja je zastopnik PZS v kratkih besedah poudaril, da mladina pri prevzemanju dediščine običajno kritično ocenjuje delo predhodnikov, ker ne pozna njihove dobe, primere nesebične požrtvovalnosti in odločne borbe za narodno stvar pa si jemlje za vzgled in jim izraža svojo hvaležnost in priznanje. Pomembno politično in planinsko delovanje tov. Milonika v času, ko je raznarodovalni DÖeAV trgal kos za kosom naših hribov in planin, je letošnji skupščini PZS narekovalo dolžnost, da se mu oddolži s planinskim odlikovanjem. Ustvarjati pa

moramo pogoje za enakopravno in mirno sožitje Slovencev in Avstrijcev na Koroškem ob medsebojnem razumevanju in spoštovanju. Tov. Miloniku je v imenu upravnega odbora PZS k odlikovanju čestitil z željo, da bi okrevaj in da bi vsaj z bližnje okolice ogledoval svoje in naše gore, za katere se je boril. Z. Prosenc

IZ OBČNIH ZBOROV

Občnega zbora PD Velenje dne 18. II. 1954 se je udeležilo od registriranih 89 le 28 članov. Društvo ni imelo sreče v izbiri svojih funkcionarjev. Med letom je opustil delo tajnik, nato pa še gospodar, ki je, kakor vse kaže, povzročil razne nepravilnosti in bo društvo moralo gospodarjev dolg izterjati sodnijsko. Število članstva stanovitno pada, saj šteje od prvotnih 430 članov le še 89 članov. Društvo pridobivanja članov ni upoštevalo, vsa njihova skrb je bila osredotočena pri gradnji koče na Kozjaku. Nekaj primanjkljaja je povzročil društvu tudi oskrbnik njihovega zavetišča na Paškem Kozjaku, tov. Kotnik, zato ga je društvo z dnem 1. III. t. l. odpustilo iz službe. Tudi tega bo društvo izročilo sodišču, če do določenega roka ne bo poravnal primanjkljaja. Občni zbor je sicer dal razrešnico prejšnjemu upravnemu odboru, vendar pa pod pogojem, da se bo finančni pregled društvenega poslovanja izvršil kasneje. Za predsednika je bil izvoljen tov. Jamnikar Ivo.

Dne 5. III. 1954 je zborovalo PD Zabukovca. Društvo šteje 116 članov, 12 mladincev in 10 pionirjev. Članarina ni bila pravočasno poravnana, kar se odraža tudi v številu članstva, ki je nekoliko padlo. Delo odbora je bilo oteženo, ker se niso vsi funkcionarji udeleževali sej, tajnik se je pa kar trikrat menjal. Uprizorili so igro »Pesem s ceste« s prosto zabavo, kar jim je prineslo precejšnji finančni efekt. Markacijski odsek je izvršil pregled markacij Zabukovca—Šmohor—Kal in Zabukovca—Mrzlica in jih tudi obnovil, kjer je bilo to potrebno. Precej se je diskutiralo o načinu pobiranja članarine, ki da je precej visoka in jo je zaradi tega težko pobrati od članov. Sklenili so, da bodo določili poverjenike, ki naj poberejo članarino eventuelno tudi v več obrokih. Za novega predsednika društva je bil izvoljen tov. Fabjan Stanko.

Ustanovni občni zbor PD obrtnikov v Mariboru se je vršil dne 21. III. t. l. v lovski sobi hotela Orel. Navzočih je bilo 31 obrtnikov, zbor je vodil tov. De Corti Alojz, predsednik iniciativnega odbora za ustanovitev tega društva. PZS je zastopal tov. Gajšek Božidar, tajnik PD Maribor, medtem ko je PD Maribor zastopal tov. Majer Franjo. Iz poročila predsednika je razvidno, da je dala iniciativo za ustanovitev društva pravzaprav PD obrtnikov v Novem Sadu, ki je leta 1950 obiskalo mariborske obrtnike in se, ko so jih peljali na Pohorje, zelo čudilo, da obrtniki nimajo svojega planinskega društva niti svojega doma, ko imajo vendar v neposredni svoji bližini gore, medtem ko ga v Novem Sadu imajo, čeravno daleč naokoli nimajo gora. Svetovali so jim, naj čimprej ustanove svoje planinsko društvo in si zgradijo svoj planinski dom. Objubili so jim, da jih bodo tako oni in sploh vsi obrtniki z juga vsako leto

obiskovali in jim pomagali pri gradnji doma. Vendar se je po iniciativni odbor za ustanovitev društva osnoval šele v začetku lanskega leta. Društvo je imelo prvotno namen zgraditi svoj planinski dom na Zavarčarjevem vrhu, kar je imelo v načrtu že PD Maribor, ki pa je kasneje od gradnje v korist PD obrtnikov odstopilo. Ker pa pripravljani odbor iz različnih razlogov te naloge ni mogel izvesti in je zato PD Maribor ponovno prevzelo iniciativo za gradnjo tega doma v svoje roke, se je društvo odločilo, da bo svoj dom postavilo tudi na Kozjaku, vendar pa na drugem mestu, saj ima Kozjak še več lepih in lahko dostopnih vrhov. Društvo ima zbranih že din 600.000.—, dario članov zadruge, ki so se odrekli izplačilu dobička in ga poklonili društvu za gradnjo obrtniškega doma. Vsa obrtniška dela na novem domu bodo obrtniki izvedli brezplačno. Društvo bo skušalo pridobiti v svoje vrste obrtnike, obrtniške pomočnike, njih svojce in vavence mesta Maribor in okolice ter okraja Ptuj.

Izvolili so 13-članski upravni in 4-članski nadzorni odbor ter 12-članski gradbeni odbor. Za društvenega predsednika so izvolili tov. De Corti Alojza, tapetniškega mojstra v Mariboru. Ob zaključku zbora so PZS poslali pozdravno brzojavko.

V navzočnosti 70 članov je bilo dne 23. V. t. l. ustanovljeno PD Bohinjska Bistrica, ki je že drugo planinsko društvo v tem bohinjskem kotu. Iz pojasnila delovnega predsednika tov. Torkarja je razvidno, da je bilo novo društvo ustanovljeno zaradi tega, ker želijo poživiti planinstvo v tej dolini. Če obstoječe društvo ima predvsem velike skrbi z oskrbo svojih planinskih postojank, ne zanima pa se tudi za alpinistično dejavnost. Prav to pa je bohinjsko mladino privedlo do sklepa, da ustanovijo novo planinsko društvo s sedežem v Bohinjski Bistrici. Poleg raznih odsekov so ustanovili tudi alpinistični odsek, ki ga bo vodil tov. Rozman Janez. Društvo se zanima za vojaški objekt nad Ravnami, ki ga bo skušalo obnoviti in preurediti v planinsko zimsko zavetišče, od Gozdne uprave pa nameravajo prevzeti postojanko na Rovtarici. Za predsednika novega društva je bil soglasno izvoljen tov. Torkar Janez.

PZS je dala soglasje za ustanovitev PD Dol pri Hrastniku, ki je imelo ustanovni občni zbor že dne 20. IX. 1953. Prvotno se z ustanovitvijo tega društva ni povsem strinjala, ker je bila mnenja, da je namen tega novoustanovljenega društva predvsem oskrbovanje postojanke pri Jurju, ki bi po vsej verjetnosti služila prej vsem drugim namenom kakor pa namenom planinskih koč. Zato je predlagala, da bi planinci iz tega predela še nadalje delovali v planinski skupini v sklopu PD Hrastnik. Dne 20. III. 1954 se je nato vršil ponovno občni zbor, ki je izvolil poveljni nov odbor s predsednikom tov. Bedenikom na čelu. Ker so se za ustanovitev društva izjavili tudi občinski ljudski odbor Dol pri Hrastniku in PD Hrastnik in so bila s strani društva dana vsa zagotovila za pravilno delovanje, je PZS potrdila društvena pravila in ga sprejela v svoje članstvo.

Društvo namerava prevzeti od občinskega ljudskega odbora v Dolu bivšo lovsko kobo na Gorah in jo preurediti za planinsko postojanko. Pri adaptaciji jim

bo pomagala z gradbenim materialom Steklarna v Hrastniku in rudnik, potrebni les in vožnje pa bodo oskrbeli okolški kmetje.

L. R.

Občnega zbora PD Maribor dne 18. II. t. l. se je udeležilo okrog 150 članov, zbor pa je pozdravil tudi predsednik PZS tov. Košir Fedor in zastopnik Ukrajine Lovške zveze tov. Cvrn Otmar. Ko je planinski oklet zapel nekaj planinskih pesni, se je predsednik PD ing. Degen spomnil med letom umrlih tovarišev kapetana Macarola Vlada, oskrbnika Ribniške koče tov. Galjota, Zorka Janka in dr. Stanola Franja ter javnih planinskih delavcev dr. Brleja Arnošta ter Mlakarja Janka, katerih spomin je zbor počastil z enominutnim molkom. V svojem uvodnem govoru se je tov. ing. Degen dotaknil predvsem dveh problemov — idejne vzgoje ali prevzgoje planincev ter pifančevanja po kočah. Povsem na mestu je njegov apel po takojšnji in sistematični ideološki vzgoji članstva, kar naj bo naloga vseh PD.

Največ uspehov je imelo društvo v gospodarskem delovanju. Popravili so cesto Ribnica—Pesnik, za kar so izdali din 2280391.—, izvršili razna nujna popravila na Mariborski koči, popravili stroho na Kovačevci koči ter obnovili stroho na gospodarskem poslopju in bivši garaži. Razna plesarska in mizarska dela so izvršili na vodovodnih napravah. Stroški so znašali din 103270.—. Obnovili so tudi električno napeljavo v Mariborsko kočjo in v to svrhu izdali din 378969.—. Za preureditev »Spragrice«, ki so jo prevzeli od GG Maribor so izdali din 26114.—. Povečanje gostinskih prostorov Mariborske koče jih je stalo din 904847.—. V Senjorjevem domu so zgradili dimnike in dokončno uredili pločevinasto stroho ter jo tako dokončno zavarovali. Za ta dela so izdali din 237962.—, za razna manjša popravila na Ribniški koči pa din 256693.—. Za inventarne predmete vseh postojank so potrošili din 408820.—. Prišli so tudi z akcijo za postavitev postojanke na Zavarčevem vrhu, za kar so je izdelali idejne načrte in se bo z gradnjo postojanke v kratkem pričelo. Vsi izdatki za investicije znašajo din 4632410.—. Za to potrebna denarna sredstva so žrpali iz dotacij od raznih podjetij in oblasti, deloma pa tudi iz lastnega sklada za samostojno finansiranje, iz dohodkov planinskih postojank, iz dohodkov članarine in pristopnine, od prodaje raznega materiala in donosa ekonomije. Dobiček njihovih postojank je bil napram stanju v letu 1952 zelo razveseljiv, saj je Ribniška koča izkazala din 324282.—, Mariborska koča din 463154.— in koča pri Pesniku din 55720.— čistega dobička. Dobitek pri Mariborski koči je znašal 17%, pri Ribniški koči in koči Pesnik pa 9% od celokupnega prometa. Bilančna postavka ob zaključku leta izkazuje din 282813.— čistega dobička.

Propagandni odsek je imel skozi vso leto dokaj posla z objavami propagandnih člankov v dnevnem časopisu in revijah. Organiziral je tisk brošure »Planine ob meji«, skrbel za nabavo propagandnih fototisk in razstavljal material njihove propagandne omarice in planinsko razstavo, ki jo je odsek organiziral za proslavo 60-letnice organiziranega slov. planinstva. Agilen je bil tudi markacijski odsek, ki je pridno obnavljal markacije in skrbel, da so bila

vsa pota vedno v vzornem redu. V to delo so člani markacijskega oddelka vložili poleg ostalega preko 370 ur prostovoljnega dela. Smučarski odsek je organiziral tradicionalni »Smuk preko Pohorja«, katerega se je udeležilo 41 smučarjev in na cilj pravčasno prispelo 40. Izvedel je tudi zimsko markacijo od Peska do Črnega vrha, kar so gotovo pozdravili vsi smučarji.

Naredili so 18 zimskih izletov z 201 udeležencem ter 72 letnih izletov s skupno 1294 udeleženci. Ugodnosti polovične vožnje po železnici je uporabilo 194 skupin s skupno 1594 udeleženci — precej manj kakor v lanskem letu. Število članov se je dvignilo od 2503 na 2643. Mladina še vedno ne kaže dovolj zanimanja za planinstvo in tudi formiranje skupin po podjetjih in šolah ni rodilo onih uspehov, ki so jih pričakovali. Število naročnikov na Planinski Vestnik so dvignili za 250%. V proslavo 60-letnice sloven. planinstva so priredili javno planinsko razstavo v izložbenih oknih Studijske knjižnice, ki je trajala mesec dni in pol. Imeli so dalje 11 propagandnih kinopredstav, katere je gledalo preko 6000 gledalcev. Društvo se je po oficijelnih zastopnikih udeležilo raznih zasedanij in proslav, v počastitev Dneva republike pa organiziralo vztrajnostni marš čez Pohorje. Njihov alpinistični odsek res ni na najvišji stopnji, toda s svojim sistematičnim delom prav lepo napreduje. Odsek šteje 18 članov ter 28 pripravnikov, aktivno pa je delalo le 6 članov in 20 pripravnikov. Imeli so 42 sestankov ozir. predavanj, izvedli vrsto smučkih tur, v mesecu aprilu pa so imeli na Okrešlju zimski plezalni tečaj. Izvedli so 6 plezalnih smeri, od teh 4 prvenstvene in dve ponovitvi. V maju so imeli tridnevni trening na Raduhi, na katerem so izvršili dva zimska prvenstvena plezalna vzpona ter eno ponovitev. Od 4. do 20. VII. 1953 so imeli alpinistični tabor v Durmitorju, kjer so naredili lepo vrsto pohodov in tudi nekaj plezalnih vzponov.

Občni zbor PD Ruše se je vršil dne 30. III. t. l. in se ga je udeležilo 36%, vsega članstva. Zboru so prisostvovali predstavniki ZKS, ZB, KOO, SZDL, Partizana, Svobode in SPM. PZS je zastopal tov. Zinauer Milan.

Društvu predvsem manjka mlajših planincev, ki bi morali brezpogojno oživeti tudi alpinistično dejavnost. Ruše so dokaj močan industrijski kraj z izdatnim številom mladine, ki pa vendar še ni dalo enega alpinista razen tragično preminulih bratov Uršičev, ki so živeli svojčas v Rušah. Članstvo je v preteklem poslovnem letu nekoliko padlo in šteje društvo danes 146 članov, 25 mladincev in 20 pionirjev, skupaj 191 članov. Leta 1952 jih je štelo okrog 50 več. Dejansko pa tu ne gre za padeč članstva, temveč za slabo evidenco v letu 1952. V proslavo 60-letnega jubileja slovenskega planinstva je društvo priredilo skromno toda pristrčno prireditve s predvajanjem alpinističnih filmov, 8 svojih najzaslužnejših članov pa je izvolilo za svoje častne člane. Proslave v Vratih se je društvo udeležilo s 5 člansko skupino. Mladinski, smučarski in markacijski odsek ni deloval. Društvo je izvedlo le dva skupinska izleta, in sicer enega v Savinjske Alpe in enega v Julijske Alpe. Prvega je vodila tov. prof. Glaserjeva, drugega pa direktor gimnazije tov. Arko. Obeh izletov so se udeležili le mladinci.

V veliko večji meri pa je bil odbor delaven na gospodarskem področju. Pretežna večina društvenih poslov je padla na ramena tov. predsednika Tomca, kateremu je pri delu stalo ob strani le nekaj odbornikov. S spretno finančno politiko jim je uspelo sanirati društvo, sprčo pomanjkanja kredita pa niso še mogli zadovoljiti zahtevam Sanitarne inšpekcije na Tine-tovi koči pri Arhu. Društvo upravlja poleg že navedene kočice še kočico na Šum-niku. Obe koči sta bili aktivni in sta izkazali še znaten prihodek. Nima pa srečnih rok pri izbiri oskrbnikov, kateri dolgujejo društvu kar lepe zneske. Zato so sklenili, da bo v bodoče moral vsak oskrbnik pri nastopu svoje službe položiti primerno kavelj, društvo pa bo z oskrb-niki mesečno obračunavalo. — Zbor je nadalje ugotovil, da je imelo društvo slabo zvezo s sosednjimi PD, predvsem pa s PD Maribor, čigar postojanke daleko nadkriljujejo njihove postojanke in katero društvo bo nedvomno moglo nuditi temu društvu iz svojih izkušenj mnogo podpore. Z dobro propagando, v glavnem po za-slugi tov. Tomca, je na Planinski Vestnik naročenih 27% članstva. Zbor je poobla-stil novi odbor, da neizterljive dolgove izloči in jih vodi le evidentno, izterljive dolgove pa čimprej izterja. Slabo pove-zavo ima društvo tudi z množičnimi orga-nizacijami, kar je bilo razvidno že iz tega, da je SZDL imela istočasno sestanek kot PD Ruše občni zbor. Za predsednika novega odbora je bil izvoljen tov. Zorko Božo, šolski upravitelj v Rušah.

Društveno delo PD Univerza v pre-teklelem poslovnem letu je bilo dokaj raz-gibano, čeravno uspehi niso bili taki, kot bi jih bilo pričakovati. Iz poročila, ki ga je podal na občnem zboru dne 27. I. t. l. društveni predsednik, je razvidno, da je bilo osnovno navodilo odbora, pritegniti v društvo čim več članov. V tem sicer zaradi objektivnih in subjektivnih težav niso povsem uspeli, storjen pa je bil korak naprej. Društvo se je borilo tudi z orga-nizacijskimi težavami. Mem letom so de-misionirali trije funkcionarji, zaživeti pa tudi niso mogli številni odseki.

V januarju so organizirali serijo kvali-tetnih skioptičnih predavanj o smučanju in zimski alpinistiki, vendar obisk ni bil preveč zadovoljiv. Cilj teh predavanj je bil priprava za 7-dnevni visokogorski smu-čarski tečaj v mesecu marcu pri Triglav-skih sedmerih jezerih. Tečaja sta se poleg 16 članov PDU udeležila tudi dva tovariša iz Zagreba. Poleg smučarske šole, osnov višinske alpinistike in reševanja so bili izvedeni tudi trije izleti na Kanjavec, Vogel in preko Bogatinskega sedla na Lanševico. Tečaj je bil uspešen. Za tečaj-jem so imeli v Iskem Vintgarju in Turncu plezalno šolo, ki jo je obiskovalo 12 tova-rišev. Konec maja so organizirali tradi-cionalni izlet na Kotovo sedlo. Udeležilo se ga je 30 članov. Ob spominski plošči se je vršila žalna slovesnost za tovariši, ki so ob nesreči na Jalovcu izgubili svoja mlada življenja. Z dvema ekipama so se udeležili I. meduniverzitetnega orientacij-skega pohoda v Beogradu, ki ga je orga-niziralo študentsko PD Rtanj v čast Dneva republike. Pomemben je tudi stik z ino-zemsko organizacijo »Naturfreunde«, s ka-tereto že dalje časa vzdržujejo živahen stik in izmenjujejo planinsko literaturo. Pri-pravljajo jim tudi turneje po Jugoslaviji.

V kolikor bodo dopuščale njihove finančne možnosti, se bodo tudi oni odzvali njih-o-vemu vabilu in obiskali njihove gore. AO, ki šteje 22 članov, je imel 8 sestankov. Julija se je 5 članov udeležilo alpinistič-nega tabora, ki ga je organizirala PZS. Izvedli so skupno 25 različnih plezalnih vzponov. V avgustu sta odšla dva člana v inozemstvo, in sicer v Francijo ter Av-strijo. Pripravljali so tudi odpravo v Nem-čijo, ki pa je ni bilo, ker niso prejeli pravočasno potnih listin. Precejšnjo skrb je odbor posvetil tudi nabavi rekvizitov, da bi s tem omogočil alpinistično delova-nje siehernemu članu. Potrebno finančno pomoč je društvo prejelo od PZS, UO ZŠJ in ASO.

PD Murska Sobota ima sicer evidenti-ranih 222 članov, pa je poravnalo le 102 članov, 38 mladincev in 12 pionirjev, skupno torej le 153 članov. Posvečali so veliko pozornost vključevanju mladine ter jo skušali navajati k obiskovanju planin-skih predelov, niso pa pri tem dobili do-volj podpore pri taborniški organizaciji. Društvo je izvedlo vrsto planinskih pre-davanj predvsem v Ljutomeru, ob sodelo-vanju PD Ljutomer, s katerim so imeli ves čas živahne stike, nekaj predavanj pa so imeli tudi v Murski Soboti in v Bel-tincih, kjer imajo zelo delavno planinsko skupino. Udeležba je bila povsod zadovo-ljiva. Predvajali so tudi planinske filme. Številne izlete so izvedli predvsem na Po-horje in skupno s PD Ljutomer na Ivan-ščico, poedine skupine pa so obiskale tudi Boč, Jezersko, Julijske in Kamniške Alpe. V tem oziru je bila najuspešnejša planin-ska skupina v Beltincih, ki je napravila tudi precej samostojnih pohodov. Skrbe tudi za propagando. V Murski Soboti in zdravilišču Slatina-Radenci so namestili velik orientacijski zemljevid z vršano njihovo kočico »Tromejnika, ki je v jeseni 1953 dobila stalno oskrbnico in je od tedaj stalno oskrbovana. Znatno denarno pomoč za adaptacijo kočice je prispevala PZS. Propagandne slike so namestili tudi na železn. postaji Ljutomer, Radenci in Dol. Lendava. V izloženem oknu imajo stalno nameščen velik zemljevid Prekmurja z vsemi planinskimi podatki in navedbo tur. Društvo pa pripravlja tudi obširen turis-tično-planinski vodnik po Prekmurju. Po-rabju, vzhodnem delu Slov. goric, Medji-murju ter obdravskem Zagorju. Omislili so si tudi društveno knjižnico, ki šteje že kar lepo zbirko knjig.

Na občnem zboru dne 25. II. t. l. je bil izvoljen za predsednika društva tov. Klemenčič Zoran.

Ustanovni občni zbor PD Cerknica se je vršil dne 23. aprila 1954 v Kulturnem domu v Cerknici. Zbora se je udele-žilo 70 ljudi, od teh 58 že vpisanih čla-nov. Občni zbor je otvoril tov. Milavec Albin in pozdravil zastopnika PZS tov. Kočevarja Rada, predstavnika OLO in PD Postojna, zastopnika občinskega ljud-skega odbora in predstavnike množičnih organizacij iz Cerknice. Po čitanju in sprejemu društvenih pravil so izglasovali tudi društveni proračun, ki izkazuje din 51.000.— dohodkov oziroma razhodkov. Glavna postavka je namenjena izdelavi foto-razglednic, ki naj služijo propagandi za Cerkniško jezero in tamošnji predel. Za predsednika društva je bil izvoljen tov. Skumovec Rudolf.

L. R.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Jahrbuch des Vereins zum Schutze der Alpenpflanzen und Tiere, letnik 1952 in 1953. Letni zbornik društva za varstvo planinskega rastlinstva in živalstva v Münchenu se mora že obširno pečati s problemi, ki se pri nas šele pojavljajo. Ko se pri nas slišijo šele prvi glasovi za uporabo Bohinjskega jezera in proti njej v akumulacijske svrhe, ko so pri nas prve žičnice šele v projektu in ko še nimamo asfaltiranih avtomobilskih cest v oddaljene gorske doline, zunaj že obširno in strastno vodijo boj zoper tehnizacijo pokrajine, zoper avtomobilske ceste, zlasti ostro pa zoper »žičničarje« (pravijo jim »Sesseltouristen«).

Glede projektov električnih central ob Krimmlskih slapovih, v Gesäuse in v Gamsgrube zavzema avtor Wendelberger proti tem projektom vsekozi odklonilno stališče. Jasno je pač, da se svet v dobi tehniziranja ne suče samo okoli varstva narave, vendar so primeri, kjer gre za dragocenosti narave, ki naj iz spoštovanja pred veliko nastalega ostanejo nedotaknjene — saj bi tudi nihče ne upal uničiti umetniška dela človeštva, ne da bi izrazil ogorčenje vsega kulturnega sveta. Kajti so stvari, ki jih ni mogoče meriti po kilovatnih urah in jih meriti s suhoparnimi številkami na tehtnico. Sem spada spoštovanje pred veliko narave, sem spada vse tisto, česar ni mogoče meriti. — Ko je bavarska vlada pred leti prepovedala vsako gradnjo električnih central pri Wolfratshausenu, pravi Otto Kraus, se je marsikdo vpraševal, če je mogoče tako prepoved ob sedanjih časih pomanjkanja toka sploh zagovarjati in če je varstvu narave dopustno pripisati tak pomen, da bi oviral »razvoj in napredek«. Ta pisec za nekatere, imenoma naštetje kraje odklanja vsak poseg v naravo, ugotavlja pa, da se je društvo s težkim srcem v nekaterih primerih moralo odločiti za gradnjo pod pogojem, da se vse gradnje prilagodijo pokrajini. Pri hitrem naraščanju potreb bodo vsi dosedanja viri

energije некоč izčrpani, zaradi česar prihajajo do mnenja, da je vodne vire energije šteti le kot nekaj provizorij.

V članku »Se mnogo mora postati drugače« obravnava pisec Georg Frey celo vrsto vprašanj: Veliko potrošnje kuriva v zimskih postojankah, ki požira krasne drevesne veterane, tipične viharneke in kapnike (kandelabske smreke), svari pred prevelikim razmahom ovčereje po planinah in poudarja, da si je planinska flora med vojno očividno opomogla, pretirana izraba zemlje v gorah (ovčja paša) in naraščanje prometa pa so ta ugodni razvoj zopet zaustavili. Le tam, kjer je za časa cvetenja obstajala gorska straža (Bergwacht), se je posrečilo obdržati primerno stanje, ko je sicer od planik ostalo v razmerju do leta 1900 le še 5%! Ko govori o žičnicah, vzklika: Do sem in ne dalje! Toliko je že tega, pa se še vedno sliši o novih projektih. Zoprno je, če se še vedno in vedno odigrava preigrana in črvena plošča: »Privoščite vendar starim ljudem, da pridejo vsaj enkrat zopet na goro.« Modra umerjenost je tu pač absolutno v smislu solidnega, na prihodnost preračunanega tujskega prometa. Kajti resnični kapital tujskoprometnega kraja bo v nadaljnji prihodnosti neoskrunjena pokrajina, tiho. Solidni trajni gost se izogiba vrišču in daje kraju več koristi kakor množica goslov, ki jih pripelje avto-bus in po nekaj urah zopet odpelje. Tudi gorskih potov in steza je že dovolj, ker vsaka nova pot reže globoko rano v nedotaknjeno puščo, ki edina more še posredovati prevladujočo lepoto neoskrunjene narave. — Vladni poverjenik za varstvo narave na Bavarskem dr. K. Scpp je v načelu proti žičnicam sploh. Vendar je bila dovoljena vzpenjača na Jenner pri Berchtesgadenu, češ da se sme dovoliti samo večjim tujskoprometno važnim krajem kvečjemu le po ena žičnica — in to v pokrajini, ki so smučarjem drugače le težko dostopne.

Zoper avtomobilske ceste v odljudne doline se obrača Walter Pause, zavrača zlasti tisto mnenje, češ da tehnika ustvarja v neobljudeni pokrajini marsikaj dobrega in da je za tistega, ki išče samoto, na svetu še vedno dovolj prostora. To pa da je zelo ostrela in zelo piškava pamet, kajti z dopuščanjem in odobravanjem takih podjetij smo šli že predaleč. Ne gre, da bi se tisoči resničnih prijateljev narave morali umikati tistemu gnilemu roju žičničarjev, katerim gore ne pomenijo nič več kakor kuliso ali fotografski ali renomijski objekt. Zelo ostro napada postopanje avstrijskih in nemških oblasti glede naravnih parkov, ko bodo že čez dvajset let glavna privlačna točka in leta 2000 bodo slavili tistega ministra, ki danes naravne parke ustvarja ali rešuje.

Fritz Lense se vprašuje: »Ali planika izumira?« Vprašanje se nanaša v prvi vrsti na razmere v Nemčiji, kjer je trganje planik zunaj v gorah sicer prepovedano, dovoljena pa je prodaja doma vzgojenih planik. Kje je dokaz, da so bile vzgojene doma, če jih lahko kupite v vsakem železniškem kiosku? Da planika izumira, dokazuje pisec s primerom v Hütatsih v Allgäuju. Tam se je izkazalo, da se je v enem letu, ko je gorska straža poslovala, število primerov dvignilo od 30 na 40 000. Ko pa v preteklem letu zaradi neugodnih razmer straže ni bilo mogoče postaviti, so ugotovili, da so planike izginile na istem področju.

To so načelna vprašanja, o katerih bo treba kmalu razmišljati tudi pri nas. Zanimivo pa je dejstvo, da smo glede zaščite planinskega cveta celo pred Nemci — čeprav le na papirju! Seveda se Zbornik peča obširno tudi z zaščito druge flore in favne, a se v podrobnosti, ki se tičejo bolj tujih razmer tudi zaradi pomanjkanja prostora ne moremo spuščati. Le toliko lahko ugotovimo, da je oprema Zbornikov zavidljivo lepa. Dr. Pr.

Die wissenschaftliche Tätigkeit des Alpenvereines in den Jahren 1935-1945. V tej publikaciji polagata glavna odpora Nemškega in Avstrijskega Alpenvereina (skupno društvo kot nekdanji Nemški in Avstrijski A. V. še ni dovoljeno) obračun svojega znanstvenega dela za dobo 1935-1945. Nekdanje vodstvo A. V. je bilo mnenja,

da strogo znanstvenih predpisov ne kaže objavljati v mesečniku poljudnega značaja in je zato izdajalo »znanstvene dopolnilne zvezke« k svoji publikaciji *Mitteilungen des D. u. Oe. A. V.*, deloma pa s prispevki za tiskovne stroške omogočalo objavljanje znanstvenih sestavkov v strogo strokovnih revijah.

Tako leži sedaj zbrana bibliografija teh del z zgoraj navedeno dobo pred nami. Zavidljivo obsežna je in je živa priča tistega nekdanjega intenzivnega delovanja A. V. v vseh smereh, katerih eno smo čutili tudi mi na svojem hrbtu. Obsega kartografijo vseh Alp, sega v Ande, Centralno Afriko in Himalajo; dalje geologijo, glaciologijo, meteorologijo, zoologijo, botaniko, antropologijo, etnologijo alpskih pokrajin in druge znanstvene panoge, znanosti, ki morejo le količkaj biti v zvezi s planinstvom. Če izvzamemo spis Winkler-Hermadena: *Geologische Studien in notranjih Julijskih Alpah*, avtorji ne grejo preko naših državnih meja, pač pa se pečajo z našim narodnim ozemljem na Koroškem, n. pr. H. Paschinger - Rožna dolina na Koroškem in Srbik - Glaciologija v Koroških Karavankah. Dr. Pr.

Karta FLR Jugoslavije in karta LR Srbije. Izdal Planinarski savez Jugoslavije. — Obema kartama je skupno to, da merilo približno po 44 X 55 cm, da merilo sploh ni navedeno, da sta risani v medli rjavi barvi in v nekaki reliefni tehniki. Le večje vode izstopajo nejasno v medli modri barvi. Ceste in pota sploh niso zaznamovane, glavne železniške zveze pa samo na karti Jugoslavije. Kraji, kolikor jih je sploh vnešenih (v Sloveniji samo Ljubljana, Kranj, Jesenice, Kranjska gora, Maribor, Ptuj, Gorica, St. Peter), so v isti rjavi barvi. Zato sta karti zelo primitivni in nepregledni, za planince pa, ki bi hoteli priti z njima do kakega cilja, sploh neuporabni. Z rdečimi trikotni je zaznamovanih v njih 52 postojank v Srbiji, 34 v Hrvaški, 17 v Makedoniji in 6 v Črni gori, dovršenih ali še v gradnji. Ti trikotniki so opremljeni s številkami in legenda na hrbtu pove njih ime, lego in kapaciteto. V Sloveniji so ti trikotni tako na gosto posejani, da za številke sploh ni prostora. Zato pa je izdajatelj zadaj na hrbtu narisal meje Slovenije v nekaj

večjem merilu brez vsake risbe terena, v te meje pa postavil trikote s številkami. Kaki orientaciji s tem seveda ni prav nič pomagano, ker stojijo trikoti v belem. — Če je izdajatelj imel samo ta namen, da prikaže kako nagosto so posejane planinske postojanke v državi in LR Srbiji, potem je s svojim delom vsekakor uspel.

Dr. Pr.

Iz publikacij o planinski flori in favni. 1. *Alpenblumenfibel*, založba F. Bruckmann, München. — To je slikanica štirinšestdesetih najnavadnejših planinskih cvetk, ki jih srečujemo tudi v naših planinah z malimi izjemami na vsak korak. Namenjena je navadnemu planincu, ki ni specializiran botanik. Vsi primeri so podani v barvni fotografiji s kratkim opisom, pa je vendar slikanica po obsegu taka, da jo lahko vtakneš v žepno listnico. Žal, da je ozadje slik povečini umetno, zato pa slika izstopa izza njega izrazitejš. Identifikacija je zato lahka. Naših posebnosti seveda ne obsega, pa zato in iz splošnih razlogov še vedno in na vsak korak pogrešamo takega ali nekoliko obsežnejšega dela tudi pri nas. Schwentnerjeva izdaja planinskih cvetk iz leta 1909 je zastarela in tudi nedosegljiva in ne ustreza več današnji reprodukcijski tehniki. Sicer so bili storjeni že pred leti prvi koraki za tako delo tudi pri nas, a žal še niso privedli do cilja. — Iz dodanega seznama o zaščiti planinske flore v Avstriji, Nemčiji in Švici je razvidno, da tamošnja zakonodaja razlikuje med cvetjem, ki se sme trgati v omejeni količini (6 do 10 primerkov) in cvetjem, ki ga je sploh prepovedano trgati. V tem pogledu mi sicer prednjačimo, ker je pri nas prepovedano sploh vsako trganje zaščitenege cvetja, pa praksa žal dopušča trganje treh primerkov »za spomin«, kakor pravijo.

2. *Eduard Paul Kratz: Tiere der Berge*, založba Im Hering Verlag, Seebruck, 1953. — Ta založba se poča z izdajo del za fotografe, saj je izdala celo vrsto znanih učbenikov za fotografe amaterje (na primer Windisch: *Neue Fotoschule*, *Schule der Farbenfotografie*, *Das Retina-Contax-Leica-Buch* idr.). Zato je ilustrativni del knjige že sam po sebi posebnost, ker so posnetki živali v planinah narejeni v prosti naravi in

odlično reproducirani. Besedilo samo pa je pisal avtor z velikim znanjem, z neznansko ljubeznijo in živahnostjo, ki morda presega celo starega Brehma. Poudarja velike težave pri snemanju in se omejuje samo na nekatere živali v Alpah, o katerih pravi, da so bitja, ki zaradi svoje velike svobodoljubnosti dajejo prednost trdemu in nevarnemu življenju v gorah proti lažjemu obstoju v nižinah. Umik v gore razlaga s posledicami ledene dobe, pomanjkanju življenjskega prostora in nemirom v nižinah, kateremu se nekatere živali vedno bolj umikajo (srna se umika v gore!), pa se človeku z izjemo orla utegnejo tudi privaditi. Bela zimska obleka planinskega zajca in jereba da ni samo prilagoditev zimski pokrajini, temveč tudi sredstvo zoper mrz, kajti zimska dlaka in perje imata v sebi številne predale z gorkim zrakom, ki varujejo telo pred oddajo telesne toplote. Ne opisuje zunanosti gamsa, srne, jele, medveda, svizca, sove, krokarja, orla, netopirja in nekaterih kač. Avtor pač prodira v skrivnosti njihovega življenja in pogosto obstane pred vprašanji, ki so še do danes nepojasnjena. Njegov slog nima na sebi ničesar suhoparno znanstvenega, živahen je in zato privlači tudi planinca, ki mu je lov popolnoma tuj. — O veliki razgledanosti pisatelja priča dejstvo, da mu je znan primer gamsove Rezi na Ljubelju, ki ga navaja v dokaz, da se tudi svobodoljubne planinske živali lahko privadijo človeku, znana pa mu je tudi kolonija kozorogov v Karavankah, o katerih pravi, da kaže znake degeneracije (albinizem).

Dr. Pr.

Jakob Aljaž, triglavski župnik. Spisal prof. Janko Mlakar, Ljubljana 1953. Planinska založba, strokovna komisija SPZ, je začela izdajo zbirke »Naši veliki planinci« z monografijo o planinskem prvoborceu Jakobu Aljažu, ki jo je kot svoje poslednje delo spisal Janko Mlakar, tudi širšim krogom najbolj priljubljeni planinski pisatelj. V knjižici, obsegajoči 54 strani, je pisatelj predložil življenje in delo moža, ki si je z izredno vnemo in smotno delavnostjo stekel neminljive zasluge s tem, da je oprostil naš Triglav tujerodnega planinskega udejstvovanja in poskrbel za zgraditev planinskih domov v Vratih in na

Kredarici ter dal na vrhu Triglava postaviti stolpčič, ki je tudi širšemu svetu znan kot značilo »snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja«.

Mlakar podaja v živahni pripovedi življenjepis svojega vzornika. V šestih poglavjih nam predločuje uspešno in smotno delo impulzivnega osvoboditelja triglavskega sklopa. Spis bi ne bil prav Mlakarjev, če bi se v njem ne odražal razigrani, mestoma šaljivi slog našega najpopularnejšega planinskega pisatelja. Strogi in strumni alpinisti utegnejo taki dikciji prigovarjati, vendar jo lahko opravičijo s tem, da se je Mlakar hotel oddolžiti spominu svojega malone za 30 let starejšega mentorja in pobratima. Zato je umevno, da se v spisu odraža piščeva osebna zavzetost, kar bo večini bralcev bolj ugajalo, kakor če bi bil življenjepis prepleten le s suhimi stvarnimi podatki.

Lično knjižico krasita dve sliki: kot naslovna podoba Aljažev stolp. Vsekakor bi sodili vanjo vsaj še sliki zgradb, zasnovanih po Aljaževi zamisli: Triglavski dom in prvotna kočica v Vratih. Menda je zahteva varčnosti terjala od založbe tako skromnost. Isti okoliščini pripisujemo tudi drobni tiskarski stavek (petit). Želeti je, da se v naslednjih monografijah porabijo nekaj večje črke (borgis). Saj ti spisi ne bodo enodnevni pojavi, temveč bodo kot dokumentarni teksti imeli trajno vrednost. Tej zahtevi pa ustreza dobra kakovost papirja.

Za ovojni list je arh. Vlasto Kopač narisal markantni lik Jalovca, ki bo menda značilna signatura tudi za naslednje zvezke »Naših velikih planincev«. Sicer bi se monografiji o Aljažu bolj podala slika Triglava s severne strani. Pogrešamo pa na ovitku označbo »Naši veliki planinci št. 1«, s čimer bi se kupec in bralec že na prvi pogled opozorila na nadaljnje izdaje te knjižne serije. Saj vsi planinci želimo, da bi Planinska založba uspešno nadaljevala hvale vredno pričeto delo, ki bo v celoti nudilo mozaično sliko zgodovine in razvoja naše alpinistike.

J. W.

Slovenija in sosedne pokrajine, perspektivni reliefni zemljevid, izdelal Ivan Selan s sodelovanjem Antona Rojca. Vsebinski nadzor prof. dr. Valter Bohinec in prof. France Planina. Izdelala in založila Turistična zveza

Slovenije, natisnila Tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani 1954. Reliefni zemljevid je izšel v raznih oblikah in so zato tudi cene različne. Stenska oblika z drž. mejo stane din 360.—, brez drž. mejo din 340.—, na zgib z drž. mejo din 400.—, na zgib brez drž. mejo din 380.—.

Slovenska kartografija ima lepo izročilo, pa tudi danes nam ne manjka strokovnjakov in znanstvenikov, ki nas utegnejo oskrbovati z dobrimi, preglednimi, smotno prirejenimi zemljevidi. Zmoglijnost tiskarn je žal nekoliko padla, manjka tudi dobrega papirja, kakršnega je za zemljevid treba, in tako se moramo po vojni pritoževati, da nimamo dobrih zemljevidov. Zato je tem bolj treba poudariti pomen založniškega dela, ki ga je doslej opravila Turistična zveza Slovenije, saj je za razmah svojega delovnega področja izdala že drugi zemljevid izpod rok priznanih geografov. Odveč bi bilo govoriti o ponazorjenem značaju perspektivnega reliefnega zemljevida, o njegovem pomenu za pospeševanje turizma pa tudi splošnega kulturnega napredka. Želeli bi le še čim več takih zemljevidov tudi za manjša področja naše lepe domovine, iz različnih točk in v impozantnejšem merilu. Pričujoči zemljevid nam v merilu v zemljepisni širini Reke 1:135 000, Ljubljane 1:233 000, Celovca 1:319 000 v perspektivi pokaže v prijetni tehniki in barvah vse slovensko ozemlje od Istre do Vidma in Režije, od Zilje do Prekmurja, od Trsta do Bele krajine, poleg tega pa še roški zaliv, Gorski Kotar, na severu relief sosednje Avstrije vse do Severno Apneniških Alp in del Ogrske nižine. Založnici k njeni kulturni dejavnosti čestitamo. T. O.

Lavoslav Dolinšek, Slovenski Alpi, Beograd 1954. V Biblioteki Kolarčeve Ljudske univerze je pod št. 77 izšlo predavanje, ki ga je znani planinski organizator imel v Beogradu. Predavanje je poljudno, informativno, napisano v živahnem in prijetnem slogu, primerno čustveno podsloliko, opremljeno s citati znanih ljubiteljev naših Julijcev in s kratkim pogledom na razvoj planinstva v Sloveniji. Zal je tiskano na papirju, na katerem ne more uspeli noben še tako dobro izdelan kliše. To je resnična škoda, kajti posnetki, ki so v brošuro vlo-

ženi, so dobro izbrani in v fotografiskem in informativnem pogledu popolnoma v redu. Prikazujejo Triglav iz Vrat, Triglavsko severno steno s Tominškove poti, Kredarico, Triglav z Velega Polja, Škrlatico iz Begunjskega vrha (tiskarski škrat ga je pretvoril v Bogunjski vrh) ter Triglavska jezera. Urednik zbirke »Naučna knjiga« je Dušan Čolič. T. O.

Planine ob meji, izdalo PD Maribor 1953, tiskala Mariborska tiskarna. PD Maribor je že drugo leto ob letnem zaključku izdalo lično publikacijo, s katero potrjuje, da je planinstvo s kulturnim delovanjem, z resničnim prosvetljenim odnosom do narave nerazdružno povezano. Z veseljem pozdravljamo njihovo uspešno delo in opozarjamo na njihov literarni donesek v hram slovenske planinske pisarije. Uvodni članek je prispeval dolgoletni vneti predsednik društva ing. Friderik Degen; eden najstarejših odbornikov Božidar Gajšek piše o gospodarskem delovanju društva v letu 1953, Lojze Kraiger, požrtvovalni vodja mariborskega AO, pa o lanskim ekspedicijam svojih alpinistov v Durmitor. Prirodosnanstvu je posvečen članek o eksotičnih iglavcih na zelenem Pohorju, ki ga je prispeval ing. Oskar Tinta, planinski pedagogiki tehtni Šoštaričev članek, Mladina, planine in tovarišija, planinsko leposlovje pa je zastopano po skici »Plavi se lan« (Lojze Petelinšek), »Pozimi na Klopni vrh (CH) in po Zorzutovi zvočni impresiji »Tako tiho je prišel večer«. Publikacija je oslajena in osoljena s humorjem dolgoletnega planinskega delavca, ki si je pod imenom Cene Lej z dobrodušnim pa tudi jedkim humorjem privoščil to in ono v »Odlomku iz pohorske politike«, in, verjeli ali ne, tudi v »Gorski cesti Ribnica—Pesnik«. T. O.

Rupko Godec — Camping — Turistično šotorjenje, izdala Turistična zveza Jugoslavije, Beograd, tiskal Štamparski zavod »Ognjen Prica« v Zagrebu. Rupko Godec je znan popularizator ljubezni do narave in do tistih športov, ki nas z njo na prikupen in neposreden način seznanjajo in zbližujejo. V pričujoči brošuri skuša jugoslovansko javnost sistematično informirati o občasnem življenju v naravi za oddih, šport in počitnice. Bro-

šura je razdeljena na štiri obširna poglavja: Turizem na novih poteh, Oprema za camping, Camping prostori in Ureditev campinga.

Prvo razlaga pogoje za camping in vrste campinga, drugo je posvečeno šotoru in razni opremi v njem, tretje pojasnjuje, kakšni kraji so primerni za camping, četrto pa opisuje, kakšno bo obnašanje v campingu, kakšni so pravni predpisi o campingu. Camping je pravzaprav nepotrebna uvožena beseda, saj pomeni taborjenje. Ker smo pri nas pod imenom taborniki ustanovili vzgojno organizacijo, si avtor pomaga s šotorniki, ki naj bi se združevali v camping-klube. Te šotorniške enote naj bi se vključile v turistična društva ali pa v tabornike.

Knjižico je opremila Anica Gošnik-Godčeva s prijetnimi, nazornimi risbami. Godčevo delo ima nedvomno veliko vzgojno vrednost, saj pomeni šotorjenje »svoboden način oddiha predvsem za delavce, uslužbence in mladino«, za vse, ki bi radi poceni prišli do »zraka, sonca in vode, do užitka« v prvobitni naravi in naravnosti. T. O.

Josip Wester, Baltazer Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp, Planinska založba Slovenije, Ljubljana 1954. Planinska založba se je odločila, da bo v 18 publikacijah obdelala življenje in delo naših velikih planincev, in priznati moramo, da se je načrta takoj lotila in v dobrem letu izdala knjižico o Jakobu Aljažu, ki ga je opisal na epsko-opisni način pokojni Janko Mlakar, ter knjižico o Hacquetu, ki nam jo je poklonil znani planinski pisatelj prof. Josip Wester. Iz opreme, papirja in tiska se vidi, da založba ne razpolaga z velikimi denarji niti ne računa z množico nakupnikov, saj je delo izšlo v komaj 1500 izvodih. Treba je ugotoviti, da je Westrova tehtna razprava o tem Francozu, ki po svojem delu spada med naše velike može, doslej najekspaktnjše planinsko čtivo pri nas. Avtor obravnava Hacquetovo življenje in delo ob njegovi avtobiografiji, navaja spise, ki jih je uporabljal, nadalje spise o Hacquetu v nemškem in slovenskem jeziku, nato pa dodaja izbor iz Hacquetovih spisov: Nanos — Golak — Sveta gora, Bohinj, Triglav,

Bled, Iz Kranjske gore v Trento in o Ziljanah. Za vsakogar, ne samo za planince bo mikavno šesto poglavje, ki govori o »Navodilih, kako je treba pohode na gore pripraviti in uravnati.« Navodila je ta botanik, mineralog, geolog, montanist, etnograf, medicinec in veterinar sestavil po izkušnjah, ki so se mu nabrale v 30 do 40 letih. Starinski nadih 18. stoletja, tako pomembnega za našo narodno prebujo, diha ne samo iz dejstev, ki jih knjiga obravnava, marveč tudi iz 8 slik, bakrorezov, ki ponazarjajo Hacquetovo pionirsko znanstveno delo v naših gorah. Razprava je kljub znanstvenemu aparatu pisana v izredno mikavnem slogu, s skrbjo za odbran jezika, v resnici »častna oddolžitev slovenskega planinca prvemu znanstvenemu raziskovalcu našega gorskega sveta.« T. O.

Geografski vestnik, časopis za geografijo in sorodne vede, s sodelovanjem Svetozarja Ilešiča uredil Anton Melik, zv. XXV. 1953. Pričujoči Geografski Vestnik ima mnogo takega berila, ki ga bo s pridom vzel v roke gornik in planinec, ki mu ni mar samo steza pod nogami, marveč ima odprto oko za najrazličnejše pojave na domači zemlji. Anton Melik razpravlja o mlinih na Slovenskem, o tem, kje leže, kakšni so tu, kakšni tam, o socialnem položaju mlinarjev od nekdaj do danes; Svetozar Ilešič je prispeval razpravo o Podolžnem profilu Zgornje Save, da ugotovi »skladnost med geološkimi in geomorfološkimi ugotovitvami tudi za zgornjo Savo«, kakor je to pred tremi leti storil za zgornjo Sočo (Geogr. Vestnik XXIII. 1951); Cene Malovrh dokazuje v Ekonomsko-geografski skici pogojev za plovno zvezo Zagreb-Ljubljana, da »nima zamišljeni načrt o plovni povezavi Zagreba z Ljubljano in dalje do Jadrana s slovenskega in jugoslovanskega vidika zadovoljivih ekonomsko-geografskih pogojev«; André Blanc iz Pariza priobča Poskus statistične interpretacije pri študiju agrarne strukture na zahodnem Hrvaškem, pač enega poglavitnih problemov slehernega naroda, saj zadeva knečko vprašanje v njegovem bistvu; slehernega ljubitelja Grintovcev bodo mikale Klemenčičeve ugotovitve o Urbanizaciji okolice Kamnika, pereč — žal — pro-

blem obravnava Željka Vreča v razpravi o Oskrbi Ljubljane z mlekom; isto vprašanje razčlenjuje Janez Zupančič za Maribor. Planince posebej opozarjamo na lepo in pregledno pisano razpravo Vladimira Fajglja o Planinah v vzhodnem delu Savinjskih Alp, v kateri je ob literaturi in študiju na terenu izčrpno pregledal in presodil razmere na planinskih pašnikih, jih sistematično opisal in nakazal tudi pot iz krize, v katero je zašlo planinsko pašniško gospodarstvo. Pridejana je pregledna karta obravnavanih planin. Vladimir Kokole pa obravnava morda manj znani, a izredno lep in mikaven predel slovenske zemlje med Savo in Sotlo, pri čemer se peča s morfološkim razvojem tega področja; Danilo Furlan pa ob novi padavinski karti Slovenije, narejeni po zadnjih 16 letih, ugotavlja, da je kljub nekim spremembam doba 16 let prekratka, na drugi strani pa so podatki za starejše, daljše obdobje, premalo številni, da bi smeli iz njihove medsebojne primerjave delati zaključke o spremembi padavinskih prilik na našem področju. Bogat je Obzornik, ki prinaša zapiske o XVII. mednarodnem geografskem kongresu v Washingtonu (Ilešič), o dosedanjem raziskovanju jam na Slovenskem (Savnik), o prvem mednarodnem spelološkem kongresu v Parizu (Savnik), o raziskovalni smeri moderne oceanografije (Zei), o medvojnem in povojnem procesu industrializacije ZDA v geografski luči (Ilešič), o novih potezah v gospodarski geografiji Sovjetske zveze (Vrišer), o industriji v novi Kitajski (Ilešič), o prehrani v Indiji (Polajnar), o uranovi rudi v svetu (S. I.), o novih krajevnih imenih v Bolgariji (S. I.), o prebivalstvu Jugoslavije po popisu z dne 31. III. 1953 (S. I.) ter o nekaj novih podatkih o prebivalstvu po zadnjih šestih v drugih evropskih in izvenevropskih državah. V pregledu geografske književnosti omenjamo obširno oceno Svetozarja Ilešiča o Badiurovi Ljudski geografiji, o čemer teče beseda tudi v našem glasilu. Poučen je pregled srbske, hrvatske in makedonske geografske književnosti in rubrika »Iz inozemske geografske književnosti«. Sledi še pregled revij in kronika.

T. O.

Planinska oprema ima kakor vse na svetu svoj razvoj. Saussure se je l. 1787 na Mt. Blanc napotil v salonski suknji (redingote) in s sončnikom. Se v prvih desetletjih 19. st. gredo ljudje v visoke gore v salonski suknji, celo cilindru in lepo loščenih čevljih. Še l. 1838 je Henriette d'Angleville prišla na vrh Mt. Blanca v plesnih čevljih, v obleki, ki je bila vse prej kot praktična, z dolgo palico, na katero je obesila dve steklenici, v drugi roki pa je nosila svoje brašno in to v elegantnem cekarčku. Na glavi je imela velik šal, čez šal pa klobuk s širokimi kraji. Tudi nahrbtnik se je razmeroma pozno uveljavil. Prvotno so nosili brašno v bisagi preko ramen, potem v nekakem vojaškem telečnjaku, ki se tudi ni obnesel. Kdo je prvi nosil vrečo, optano z motvozom na obe rameni, pravzaprav ni znano. Vemo le, da sta leta 1869 Angleža Tuckett in Howard že imela nahrbtnik takega tipa, kakršen danes prevladuje. Oprte, vdelane v nahrbtnik, je baje pogruntal nek Italijan.

Vrv se je v gorah uporabljala že v davnini, toda samo pri vojaških operacijah. Šele v 16. st. nam Švicar Josias Simler poroča v delu »De Alpi-bus Commentarius« (1574), da si popotniki najemajo vodnike, ki preko ledenikov vodijo svoje varovance navezane. L. 1744 sta se morda navezala prva alpinista Eugen Wasser in Jg. Hess pri vzponu na Titlis (3239 m). Tudi De Saussure je že rabil vrv, a samo na ledu. Šele v 19. st. so začeli vrv uporabljati tudi v suhi skali. Dolge so bile debate o tehnični uporabi vrvi, o materialu, iz katerega naj bo, posebno po katastrofi na Matterhornu l. 1865.

Cepin (Pickel, piccozza, piolet), je po izvoru iz zapadne Švice iz kantona Vaud (Ormonts del Gryon). Ljudje iz Ormonta so rabili »pioleto«, sekirico s kratkim ročajem za kleščenje vejevja. Piemontezci so isto orodje, ki

je imelo tudi oklo, že okoli l. 1700, imenovali piolet. A. Carrel je še uporabljal tako sekirico z oklom na dolgem ratišču, nekoliko podobno stari helebardi, prav tako, kakršno je imel menda tudi Cachat, slavni De Saussureov vodnik. Kasneje so francoski gorniki dali cepinu ime sekira (hache) ali tudi sekira s cepinom (hache à piolet) ali tudi sekira z lopato (hache bêche). Cepin je z leti doživel nešteto oblik, ki so si jih izmišljali tudi turisti in alpski popotniki, ki cepina niti niso znali uporabljati. Okoli l. 1860 se pojavi spet izredno dolgo toporišče, v napoto imetniku in tovarišu na turi. Že je cepin izpodrinjala dolga palica, ko so vodniki na snežnih vesinah ugotavljali, da je cepin nepogrešljiv pripomoček. Mnogo zaslug za izpopolnitev pa tudi za modno stabilizacijo cepina imajo Angleži, njihov Alpine Club in Alpine Journal, ki je l. 1863 prinesel o tem daljšo študijo, kar so posneli nato Francozi v svojem letnem poročilu CAF in Italijani. Pri Angležih se je uveljavil naziv »ice axe«. Kmalu so se ustalili najbolj znani tipi cepina: Zermatt, Chamonix, Evolene, Valtournanche, Solda, Eckenstein (dolg le 86 cm). L. 1885 je vzbudil zanimanje avstrijski zločljivi cepin, (sedaj ga uporabljajo Rusi), vendar ni prebil preizkušnje.

Dereze so prav tako poznali že v davnih časih. Freshfield je našel neke vrste krampizarja v nekem prastarem grobišču blizu Vladikavkaza. O teh derezah poroča že Strabonij. Nekaj podobnega so imeli tudi hribovci iz Chamonixa v 18. st. Simler poroča o krampizarjih, podobnih konjski podkvi. Take dereze je uporabljal Candä l. 1555, ko je poskušal priti na Pic du Midi de Pau, dalje Villemont l. 1588 na Rocciamelone in prvi zmagovalci Titlisa l. 1744. Toda dereze so rabili že Ksenofontovi vojaki l. 401 st. e. in rimski legionarji v alpskih garnizionih (prezidijih). Kakšen razloček n. pr. med »podkvijo« okoli l.

1800, ki si jo je gornik otvezel na kvetrovce, in med derezami »Universal«, ki jih je dal naš Avčin!

UIAA (Union Internationale des Associations de l'alpinisme) se je ustanovila 1. 1932 v Chamoni in naslonila na CAS. Med ustanovitelji so bili Giovanni Bobba, Ardito Desio, Jean Escarra, grof Saint Saud, dr. Walery Goetel i. dr. Je neodvisna in apolitična organizacija, ki jo vodi Izvršni komite, sestojec iz 8 stalnih udov in treh nestalnih, ki se volijo vsake tri leta. Stalni so: CAS, VAVO, FFM, British Mountaineering Council, CAI, CA Švedske, Ogrske in Poljske (poslednja dva sta l. 1949 izstopila). Nestalni so: Alpinc Club Kanade, CAH (Grčije), PSJ. Tako združuje ULAA 21 držav ali ca 650 000 alpinistov in smučarjev, ki si izmenjavajo mnenja in izkušnje na vsakoletni Generalni skupščini ali kongresu. Izdaja Bibliografski bilten (Bulletin Bibliographique).

Italijanske plezalne šole so precej številne in precej delavne. Njihovo delo usmerja Centralna komisija, ki ji predseduje R. Cassin. Lani je komisija priredila tečaj za »nacionalne inštruktorje« alpinizma v območju Grandes Jorasses. Udeležilo se ga je 20 tečajnikov. Eden je opravil izpit za »Instruttore Nazionale d'Alpinismo«, 13 za Zapadne Alpe, dva pa za pomožna inštruktorja. Najbolj znane šole so: Parravicini v Milanu, Giorgio Graffer v Trentu, Sciattoli v Cortini, Ugolini v Brescii in E. Comici v Padovi. CAI sistematično sodeluje z vojsko oziroma z obrambnim ministrom, ki prispeva tudi letno subvencijo za vzdrževanje koč.

Rivista Mensile, glasilo CAI, 1953, 7—8 je vsa posvečena velegorstvom Južne Amerike in Azije. Giovanni Bertoglio pripoveduje po Huntu zgodbo o vzponu na Mt. Everest s primernim zgodovinskim uvodom, André Roch o rekognosciranju terena na Dhaulagiri, ki se ga je lotila lani ekspedicija Akademskoga alpskega kluba v Zürichu, isti Bertoglio o Buhlovem vzponu na Nanga Parbat, Alfonso Vinci pa podaja shematičen oris italijanske ekspedicije v Ande l. 1953 od Venezuele do Argentine (zato imenuje to ekspedicijo »vseandsko« — panandina). Dva članka obravnavata speleološke pojave, eden Sassolungo,

dva pa prinašata ideološke probleme značilne za italijanski alpinizem. Oba članka sta napisala akademika Franco Grottanelli in Vittorio Cesa de Marchi. Med novicami prinaša opise novih vzponov v Dolomitih iz l. 1952, Cerutti pa poroča o velikanskem plazju v Alpah, ki se je sprožil 1. 1952 iz višine 3200 m in se ustavil 3 km niže v višini 1600 m v območju doline D'Aosta. Še večji se je izpod grebena Grandes Jorasses sprožil 21. dec. istega leta in z dveh strani oklenil vas Plampincieux. Njegova fronta je znašala dva km, višinska razlika pa je znašala 3000 m. To je bil plaz himalajskih dimenzij. Vas Plampincieux je bila rešena samo zato, ker se je plaz na svoji poti razdelil na dve plaznici.

CAI je 23. oktobra lani praznoval devetdesetletnico ustanovitve. Na isti dan so l. 1863 ustanovili v Torinu CA, iz katerega se je razvil CAI, nedvomno zelo ugledna planinska organizacija z mnogimi uspehi v vseh štirih generacijah svoje zgodovine. Eden takih je nedvomno tudi nov vzpon v vzhodni steni Brenta Alta, ki sta ga l. 1953 izvedla spet Oggioni in Aiazzi. Smer se drži velike zajede in je po svojem stilu klasična v modernem smislu. Ta naveza sebe vedno imenuje »noi sestogradi« (= mi šeste stopnje). Oggioni uvaja tudi izraz »tehnika VI. stopnje« (Tecnica del 6° grado). V isti steni sta desno od imenovane speljala l. 1934 zelo vijugasto smer vodnika Battistata in Delassis, ki sta obe »veverici« moralno podpirala pri tem modernem vzponu.

Cirque de Gavarnie v Pirenejih (ime ima po vasi Gavarnie) je znan po vsem svetu zaradi svoje izredne prirodne lepote. Francoski potopisci imenujejo to pirenejsko dolino »vrhunsko delo prirode« (chef d'oeuvre de la nature). Že Victor Hugo je pisal: »To so gore in zid obenem, najskrivnostnejša zgradba še bolj skrivnostnega arhitekta. Kolosej prirode: Gavarnie.« Znano je, da je poznavalec Pirenejev in Alp, Francoz Ami Boué primerjal našo Logarsko dolino temu Cirque de Gavarnie.

Il Cerro S. Valentin obravnava Tito Lucchini v Rivista Mensile, št. 9—10, 1953. Poročali smo že, da je CAB (Club Alpino Bariloche) organiziral ekspedicijo na ta patagonski vrh

in da je poleg Nemcev sodeloval tudi neki Dinko Bertonec. Ekspedicijo je vadal podpredsednik kluba dr. Neumeyer, udeleženci pa so bili še Otto Meiling, Karl Sonntag, Birger Lantschner in po imenih sodeč samo dva domačina Gregorio Ezquerro in Hernandēt. Tudi Tonček Pangero je slovenskega rodu (Pangrc). Lucchini je član sekcije z Buenos Aires. Pangerc se je letos smrtno ponesrečil.

Ob 75. ŐAK (Avstrijski alpski klub) je imel slavnostni govor S. Walcher, v katerem je med drugim dejal, da smo vsi gorniki po srcu avanturisti. Življenje doživljamo v boju, v mislih in v razmišljanju o splošnih zaključkih. Zmaga v življenju je smisel življenja, zmaga nad vsemi ovirami, ki so nam v gorah na poti, je smisel gorništvu. Te zmage ne dosežemo brez premisleka, in vsak korak se nam utrinja misel in oblikuje pojme o tovarištvu, o veselju in radosti, o dolžnostih do skupnosti. Ko dosežemo vrh življenja — (kolikokrat ponovljena primera med vzponom in življenjsko potjo) — doumemo vedno nastajanje, bitje in nehanje ob razsvetljenem spoznavanju in umirjenem srcu. — Pravzaprav lepe misli ob skrbi, da se planinski nagibi poduhovijo, da dobe svoj duhovni, idejni smisel in večjo drastilo za idejno večkrat neusmerjenega evropskega človeka. Zanimivo je pri tem, da se ta ideologija povrača neprestano nazaj k Nietzscheju (»Luč mi vzhaja, nikar ne govori, Zaratustra, ljudstvu, marveč tovarišem«) in k tistim razmišljujočim gornikom ob prehodu iz 19. v 20. st., ki so v alpinizmu vedno gledali odrešitev človeka.

Maloštevilnost je naša posebna moč, pravi o ŐAK dr. Paul Kaltenegger. ŐAK ne producira masovnega blaga, naši udje tvorijo zaključen krog, klubski znak je legitimacija, ki se ne da ponarediti. ŐAK je vzgojevališče za razvoj izrazitih osebnosti s posebnimi lastnostmi in večkrat posebnim načinom življenja. Torej, zavest, čist individualizem, selekcija!

Dr. Frauenberger, ud ekspedicije na Nanga Parbat, je bil sprejet med častne meščane mesta Badna in to ob 75-letnici ŐAK tik pred predavanjem, ki ga je imel z Buhlom na slavnostni seji. Badenski župan mu je listino osebno prinesel na Dunaj in

obenem zlato mestno knjigo, v katero se je dr. Frauenberger ob sprejemu diplome vpisal. Slovesnosti se je udeležil tudi svetnik prosvetnega ministrstva dr. Kollar. Od inozemcev so bili navzoči zastopniki nemških, holandskih, švicarskih (Max Oechslin), italijanskih (prof. Ardito Desio), jugoslovanskih (Dedakin), slovenskih (dr. Špicar, Sršen) planincev in seveda zastopniki skoraj vseh vidnejših avstrijskih in nemških planinskih klubov in društev. Goste je pozdravil prezident dr. Prusik, ki je na skupščini 21. januarja 1954 odložil svojo funkcijo, ki jo je nedvomno v čast in korist ŐAK vršil celih 30 let. Novi predsednik ŐAK je zdaj ing. Rolf Werner, tudi znano ime, drugi podpredsednik pa še vedno dr. P. Kaltenegger. Druga vidna imena so Rudolf Stöcker, S. Walcher (urednik), Hubert Peterka, Horeschowsky, Karl Lugmaier. Kandidata za vpis v ŐAK sta med drugimi redkimi v našem listu že večkrat omenjeni Wöhrle in dr. Franz Grassler (urednik Bergkamerada). Vsak kandidat se mora osebno predstaviti prezidentu in referentu za sprejem ob določeni uri.

Mont Blanc ima od 31. julija 1952 novo smer, ki se giblje po težavah od IV—V. Opisal jo je član GHM (Groupe de la Haute Montagne) Lionel Terray. Smer teče po stebrih Frêne. Člani istega kluba Bastien Gaudin in Julien so 6. julija 1952 po severni steni speljali prvenstveno smer na Aiguille Blanche de Peuterey z ledenika Brenva. Prva smer je šla v velikem S že leta 1933 preko te stene, nova pa drži direktno na greben ves čas po strmem ledu. Nov je tudi sestop po severnem grebenu Aiguille Noire de Peuterey, dalje po vzhodni steni Aiguille Croux. Piero Nava in Arthur Ottoz sta 4. avgusta 1953 potegnili prvenstveno preko Pyramide de Tacul. Smer je vsa od IV—VI, največje težave so v zgornjem delu, kjer sta plezala večji del samo s stremeni. Podobno je s smerjo v Malem Kapucinu (Petit Capucin), le da je tu najtežja sredina stene, kjer sta dve previsni plošči in ju je treba premagovati s prostim plezanjem. Plezalca Luigi Clarey in Sergio Viotto priporočata dober asortiment klinov, kratkih in dolgih, posebno prav pa pri dežjo 20 cm dolgi. Potrebno je tudi

vzeti 15 lesnih zagozd in z njimi varčevati, t. j. treba jih je izbijati. Gérard Herzog in Lionel Terray sta že leta 1951 segala po zahodni steni Aiguille de Blatière, ki je zadnja leta doživela velike spremembe po številnih velikih podorih, tako da ni bilo mogoče ponoviti originalne smeri, v dolžini celih 100 m. Prva sta bila v steni Pierre Allain in Auguste Fix. Tudi smer naslednjih plezalcev se ne da ponoviti, ker jo je v septembru 1952 zbrisal nov velik podor. Lažje smeri so bile vpisane v Petites Jorasses po južnem grebenu, po severovzhodnem ozebniku Aiguille du Passon in po jugovzhodnem rebbru osrednjega vrha Aiguille Pourrie (= gnile, trhle), težja pa je direktna po vzhodni steni Strahlhorna, ki sta jo naredila uda GHM Lucien George in Victor Russenberger. Vse našete smeri so starejšega datuma, le opise je prinesla letošnja pomladanska številka francoskega »Alpinisme«.

Les Ecrins so v letu 1953 doživeli prvenstvene vzpone na Pic Bourcet, v Grande Ruine in Pelvoux. Južni greben Grande Ruine bo zaradi trdne skale utegnil postati klasična tura, ki sta jo prva izvedla Fourastier in nosač Keller v 3 urah. Na Pelvoux je kot drugi prišel pozimi Maurice Rives sam od 1. do 3. januarja 1954. Prva sta bila pozimi na Pelvouxu Armand Delille in J. Mayer 18. januarja 1925.

Peutereyski greben je po mnenju dr. Hechtla najlepša grebenska tura v Alpah. Južni greben Aiguille Noire primerja južni steni Schüsselkarspitze, samo da je daljši. Sestop pa severnemu grebenu iste Igle, je najnevarnejši in doslej narejen samo v sestopu. Relativno lahke so les Dames Anglaises. Dr. Hechtel je plezal s Kittelmanom in turo popisal v Bergsteigerju. V istem področju se je lani uveljavila Helma Rehrl z Rudolfom Bardodejem iz Salzburga. V 14 urah sta opravila enajsto ponovitev zahodne stene Aiguille Noire de Peuterey. Rehrlova kandidira za članstvo ÖAK. Po poklicu je ing. arch.

Matterhorn (Cervin) je lani 3. septembra dobil spet novo smer na južni strani, vzhodno od Benedettijeve smeri z izstopom na greben Furggen nad previsi. Smer sta naredila župnik Luigi Maquignaz in Italo Muzio, vo-

dil ju je vodnik Louis Carrel. Nato so prečkali vzhodno steno, da so dosegli greben Hörnli in zvečer dospeli v zavetišče Hörnli. Vzhodno steno pa sta v drugič preplezala maja 1953 Benedetti in Canali iz Coma. 100 m pod vršnim grebenom sta opustila smer prvih plezalcev, da sta se izognila bivaku in izstopila na grebenu Hörnli. Na Allalnhorn se je lani z vodnikom Albertom Imsengom povzpel kölnski nadškof kardinal Frings, pač poslastica za tiste, ki zbirajo podatke za duhovniško alpinistiko od Petrarce dalje.

Na Kingspitz sta po severovzhodni steni kot prva pozimi priplezala Švicarja Edwin Trüeb in Fritz Villinger. Kingspitz je ena najtežjih plezarij v Engelhörner.

Velika Zinna oziroma njena severna stena je še vedno senzacija, posebno če se je lotijo solisti. Peti doslej je bil lani Dunajčan René Simsek. Lani sta prišli čez tudi dve francoski navezi. 9. avgusta A. Bertrand in P. Garde, ki sta morala zaradi nevihte v zgornjem delu bivakirati, 30. avgusta pa v požledu v zgornjem delu A. Deschenaux in S. Feigelson.

Kaiser ima od leta 1952 vpisan prvenstveni vzpon po južnem grebenu, 200 m v 12 urah. Izvedla sta ga Krambeller in H. Schmidt iz Münchna. V Totenkirchlu sta v 7 urah ponovila Dülferjevo smer André Bertrand in René Novel 23. avgusta 1953. Ta smer se šteje za najtežjo pred l. 1914, težjo od smeri Herzog-Fiechtl v južni steni Schüsselkarspitze. Francozoma se je zdela tudi mnogo težja od vzhodne stene Fleischbanka. Primerjala sta jo Stegerjevi smeri v vzhodni steni Catinacio.

V Gesäuse sta 30. jan. do 2. febr. 1954 opravila prvi zimski vzpon na zaledi med Dachlorn in Rosskuppe L. Forstenlechner in S. Lach.

V Pirenejih plezajo mešane francosko-španske naveze. Prvenstvene smeri notira Balaftous, prvi zimski vzpon Pic Margalide, 24. julija 1953 pa sta navezi Antonia Jolis in F. Céréza ter Agramont in Guy Santamaria v severovzhodnem delu Gavizo Cristails naredili kratko plezarijo z enim detajlom VI. stopnje.

Karakorum je bil letošnji cilj nemško-avstrijske ekspedicije. Alpinistič-

na cilja sta bila Rakapoši (7780 m) in Dastoghil (7890 m) v zapadnem delu Karakoruma v območju Gilgita. Za finance je poskrbela Nemška himalajska ustanova, Nemško-avstrijska planinska zveza (DÖAV) in Nemško raziskovalno društvo. Vodja ekspedicije je bil Mathias Rebitsch z Innsbrucka, dr. P. Bernett iz Münchena, vodnik Anderl Heckmair iz Oberstdorfa, Gerhard Klamert iz Münchena in Martin Schliessler iz Heidelberga. Filmanje je prevzel Schumacher iz Heidelberga, znanstveno skupino pa je vodil kartograf in glaciolog dr. Pillewizer, njeni udje pa so bili geodet ing. Heckler, botanik dr. Paffen in geofizik dr. Wicnert, ki deluje v Pakistanu. Skupina je proučevala ledenik Batura v Hindukušu. Ledenik je dolg 58 km. Dr. Herrligkoffer ni dobil podpore za nameravano ekspedicijo na K2 in Hidden Peak. Italijanska ekspedicija na K2 pa je bila sestavljena takole: vodja Ardito Desio, Fantin kot filmski delavec, Pagani kot zdravnik, Abram, Angelino, Bonatti, Compagnoni, Floreani, Gallozzi, Lacedelli, Puchoz, Rey, Viotto, Gino Solda pa kot jurišni oddelek, ki so ga odbrali na Col du Théodule po daljši aklimatizaciji.

Gangotri III (6577 m) v Garhvalski Himalaji je 1. 1952 preiskala oxford-ska ekspedicija. Udeleženci: Lamprey, Tysen, šerpa Annullu, Gobhardan in šerpa Pasang Dawa. Na Gangotri III. so prišli po severovzhodnem grebenu, na Gangotri I. (6672 m) pa po severnem in severo-vzhodnem. Paul Huggins je na ekspediciji umrl za pljučnico.

Api in Nampa sta dva sedemtisočaka v zapadnem Nepalju, ki ju je vzela za cilj avstrijska ekspedicija pod vodstvom dr. R. Jonasa. Člani ekspedicije so Beyer, Chval, Forstenechner, Heinzl, Moravec, Pfeffer in Reiss. Po privatni informaciji iz Gradca (Juch) je šel tudi Prein.

Makalu pa je zamikal Amerikance in sicer Sierra Club v San Franciscu. Air Force je dal 15 000 dolarjev, s tem da je ekspedicijo prepeljal, vse ostale stroške pa so zbrali privatniki in udeleženci sami. Vodja ekspedicije je dr. William Siri, fiziolog in alpinist, fotograf Ansel Adams, Dummiere, Houston, Lippman, Long, Allen P. Steck, Unsöld, Pace in Swan. Edini poznavalec Himalaje je Unsöld, ki je

leta 1952 poskušal priti na Nilkanto. Precej jih je sodelovalo v Cordillieri Blanci leta 1952 pri prvem vzponu na Huantay. Allen P. Steck pa je našim bralcem znan kot ameriški »ekstremist« po prvem vzponu na Sentinel Rock in po Comicijevi v Civetti.

Dhaulagiri (7900 m), lanski cilj akademskega kluba iz Züricha, je letos spomladaj zamikal Argentinec, ki jih vodi poročnik Ibañez. Ekspedicija je nosila ime »Prezident Peron«. Peron torej povsod! Ibañez je po povratku umrl.

Šiša Pangma v Nepalju je vrh, ki si ga je od blizu ogledal dr. Hagen v spremstvu enega samega šerpe. Dr. Hagen je geolog nepalske vlade, po rodu Švicar. Šiša Pangma je bil od leta 1952 znan pod imenom Gosaint-han. Dr. Hagen je po ledeniku Tangu Pu dosegel dolino Langtang, se povzpел na koto 6150 m in si z nje ogledoval masiv Šiša Pangme, ki je v celoti na tibetanskem ozemlju.

Cordillera de Vilcanota je lani imela v gosteh Nemce iz Münchena. Poleg že omenjenih prvih vzponov so bili tudi na Colque Cruz (6111 m) in sicer Steinmetz in Wellenkamp. Ista dva in März pa na Callangate IV (6001 m). Aussangata je zdaj izmerjen na 6384 m. 24. julija 1953 so se nanj povzpeli Harrer, März in Wellenkamp. Omembe vredni so popravki, ki jih je glede vrhov Lasontai in Humantay poslal Anders Bolinder, popravki na račun merjenj in podatkov, ki sta jih zabeležila März in stari Ghigliione.

Aconcagua je decembra leta 1953 bila usodna za odlične francoske pariške plezalce. Privatno ekspedicijo v Argentino je organiziral René Ferlet iz samih asov: Lucien Bérardini, Andrien Dagory, Edmond Denis, Pierre Lesueur, Robert Paragot in Guy Poulet. Hoteli so se povzpeli na to 7000 m visoko goro po južni steni, ne po normalni poti. Tri tedne so se privajali na podnebje v višini 4200 do 5800 m in postavili dve taborišči v steni. Dagory, Lesueur, Paragot in Poulet so pri končnem naskoku bili v steni 7 dni, Bérardini in Denis pa 9 dni, ker sta iz baze odšla dva dni prej, da uredita teren nad taboriščem II. Pripravila sta v ledu več bivačev, ker nista mogla postaviti šotorov. Smer je potekala skoraj direktno na sever-

ni vrh, levo od smeri, ki jo predlaga Saint Loup, ker je ta preveč plazovita. Spodnji kopni del je imel več mest V. do VI. stopnje, med taboriščema I. in II. pa so potegnili 400 m fiksne vrvi. V ledenem delu so morali s tehniko premagati 15 m navpični ledeni zid v višini 6000 m. 25. febr. letos je prišlo na vrh šest plezalcev. Ponoči so jih vzeli v oskrbo vojaški mulovodci, ki jih je zaskrbljeni Ferlet poslal po normalni poti naproti. K sreči je bilo ves čas lepo vreme, sicer bi bilo po njih. Od vseh šestih je samo Paragot brez poškodb, vsi ostali pa si zdravijo ozeble roke in noge v Mendosi. Brez amputacije bo šlo samo pri Dagoryju, Denis, Lesueur in Poulet bodo izgubili členke na nogah, Bérardini pa na prstih leve roke.

Hermann Buhl je Louisu Lachenalu izjavil, da je vršni greben Nange Parbata po težavnosti V. stopnje in da je najtežje mesto začuda podobno Allainovi poti v severni steni Drujev.

Francoska planinska zveza (FFM) bo po izjavi predsednika Deviesa ob novem letu 1954 jeseni leta 1954 in leta 1955 organizirala ekspedicijo na Makalu, vrh 20 km jugovzhodno od Everesta. Nepalska vlada je že privolila. Zanimanje za visokogorstva v Franciji prav nič ne popušča. Herzogovo knjigo, ki je poslej prevedena v 10 tujih jezikov, bodo izdali tudi v mladinski in otroški izdaji. Devies je v svojem ekspoziju posebno poudaril, da alpinizem ni sam sebi namen, marveč le sredstvo, da spoznamo in obvladamo samega sebe. Opozoril je na izredno uspešno knjigo, ki jo je napisal Alain de Chatellus, Alpiniste, est — ce toi (Alpinist, ali si to ti?).

Marcel Bozon, predsednik Nacionalnega združenja francoskih vodnikov, je bil na predlog prosvetnega ministra imenovan za viteza častne legije. Odlični vodnik se je proslavil s prečenjem od Dolenta do Trioleta.

Vrsta novih alpinističnih knjig je leta 1953 in 1954 izšla v Franciji. Micheline Morin je napisala zgodovino Mt. Everesta (Everest, du premier assaut à la victoire), izšel je prevod Murrayeve zgodovine Mt. Everesta in Tilmanove knjige »Dve gori in ena reka«. Bernard Pierre je izdal knjigo o Salcantayu, Guido Magnone o vzponu preko zahodne stene Drujev, Azéma o vzponu na Fitz Roy, Fernand

Navarra pa o ekspediciji na Ararat. Izšla je tretja izdaja izredno zanimive knjige La montagne n'a pas voulu (Gora ni hotela), ki jo je leta 1949 izdal Saint Loup. Izšla sta učbenika L' A. B. C. du Ski (Jean Franco) in La pratique de l'alpinisme et du Ski (Berger-Levrault) in več plezalnih vodnikov.

Punta di Frida (2785 m) je eden od slavnih dolomitskih vrhov, neda-leč od Male Zinne. Med alpinisti je znana predvsem po direktissimi, ki jo je s Fabjanom speljal Comici preko južne stene. Lani sta jo ponovila Kurt Laurenčič in Gert Riegler, oba iz Avstrije.

Eiger in njegova 2000 m visoka stena sta lani po smrtni nesreči Uli Wyssa in Karla Gonde spet pritegnila pozornost. Pomembni so novi posnetki Seppa Jöchlerja in Landecka, ki je steno plezal leta 1952 z Buhlom, priobčil pa jih je »Berge und Heimat« v decembrski številki 1953. Kažejo nam nove aspekte v Hinterstoisserjevi prečnici in »prečnici bogov«. Uli Wyss in Gonda sta se dva dni borila z neurjem in izstopila iz stene na greben Mitteleggi tik pod vrhom. Ker pa je bil ves v svežih opasteh, sta ponovno prečila v vršni bok severne stene, kjer ju je 30 m pod vrhom vzel plaz in ju potegnil prav do podnožja stene. Uli Wyss je bil prvorazredni švicarski alpinist, ki je ponovil skoraj vse najtežje smeri v Vzhodnih in Zapadnih Alpah (Piz Badile, Grandes Jorasses, Civetta, Zinne, Karwendel, Wetterstein, Grand Pic de la Meije itd.). Bil je edini Švicar, ki se je spustil v najtežje stene Vzhodnih Alp. Bil je član Alpin. smučarskega kluba v Zürichu in Alpskega kluba Gorski duh (Berggeist) v Münchenu.

Ena od najstarejših koč v Alpah je gotovo Hofmannova koča pod Grossglocknerjem, ki ji je izbral mesto nadvojvoda Johann leta 1835 na levem bregu Pasterze. Koča je začela kmalu propadati. Leta 1859, 11 let po nadvojvodovi smrti, sta jo začela obnavljati monakovski študent Hofmann in praški trgovec Stüdl. Leta 1870 je tu že stalo solidno gorsko zavetišče.

Dr. Herrligkoffer je spet kamen spotike in sicer zaradi letošnje ekspedicije v Karakorum. Očitajo mu, da nima takta in tovariškega čuta, ker

je po časnikih objavljaj, da vztraja pri svojem načrtu za K2, čeprav so se letos tja namenili Amerikanci in Italijani, ki imajo zaradi dosedanjih poizkusov v tem predelu večjo pravico kot Nemci. Zamerijo mu tudi, ker je preglasno oznanil svojo ekspedicijo in tako rekoč skočil v hrbet Rebitsu, ki je pripravljaj načrt že od leta 1952. Rebitsu je takoj umaknil K2, ko je zvedel za ameriško in italijansko ekspedicijo. Pravdo proti dr. Herrligkofferju vodi znani planinski publicist dr. F. Grassler. Ing. Erwin Schneider se je priključil Rebitsu, čeprav ga je dr. Herrligkoffer snubil. Glavni cilj Rebitsuve ekspedicije je Gasherbrun II (8035 m). Izhodišče je Gilgit, od koder drži pot preko Čamongarja in Sgar Juno k glavnemu taborišču v višini 5300 m. Vrhovi okoli Gilgita so še Rakapoši (7790 m), Haramoš (7335 m), Diran (7178 m), Skyang Kangri (7544 m), Gasherbrun VI (7190 m). Ekspedicijski stroški so bili preračunani na 100 000 nemških mark.

Marmolata se je s Soldino smerjo v jugozapadni smeri dolgo časa ponašala kot z najtežjo smerjo v Dolomitih. 4. in 5. oktobra 1953 jo je prvič zmagal solist Cesare Maestri iz Trsta, vreden naslednik velikega Comicija. S seboj je imel 30 klinov, nekaj vponk in dve stremeni. Ob 7. zjutraj je vstopil v steno in prišel še isti dan na 150 m pod vrh. Ponoči se je vreme spremenilo, temperatura je padla na -40°C , stena se je prevlekla s požledom, vendar je Maestri ob 10. uri dopoldne stopil na vrh. Maestri je 22 let star in že uživa kot solist mednarodni sloves. Sam je ponovil Sollederjevo smer v Civetti (sev. zap. stena), Delassijevo na Crozzon di Brenta in Comicijevo na Salame (skupina Langkofel). Soldina smer je bila doslej ponovljena osemkrat, Buhl in Rainer sta jo zmogla pozimi.

Perujski Andi sleherno leto privablajo nove srečne raziskovalce. V zimi 1953/54 je prišel v Cordillero Blanco tudi prof. Kinzl in namerava ostati eno celo leto. Njegovo bazno bivališče sta mesti Lima in Cerro Pasco, najvišje mesto na zemlji (4300 m). Namen je proučevanje andskih pragozdov, meteoroloških in hidrografskih razmer. Prof. Kinzla mika tudi kolonija Po-

zuzo, ki so jo leta 1857 ustanovili Tirolci in Poreneci, dalje kolonija Oxapampa in Villarica. Wastl Mariner je dal ekspediciji alpinistično skupino, dr. Hoffman pa se je s prof. Kinzлом specializiral na ledenike v Beli Cordilleri.

Hermann Buhl je začel pisati spomine in sicer za založbo Nymphenburger v Münchenu. Prvi zvezek namerava posvetiti svojim velikim storitvam v Alpah. V drugem zvezku bo obravnaval svoj famozni samotni vzpon na Nanga Parbat.

Kuno Rainer, Buhlov partner v Alpah in ud ekspedicije na Nanga Parbat, doma iz Innsbrucka, je v Zillertalskih Alpah (Hohe Wand) padel 40 m globoko in se težko poškodoval. Tovariši v navezi, znani Sepp Jöchler, Ernst Senn in Knoll so ga še isti dan spravili iz stene v bolnišnico. Hoteli so prečiti greben Kraxentragen—Hohe Wand-Alpeiner Scharle—Fusstein—Olperer in baje trenirali za Herrligkofferjevo ekspedicijo na Hiddenpeak v Karakorumu, vsi razen Knolla. Do nesreče je prišlo pri spustu z vrh, ker se je odtrgal le primrzni blok. Rainer se je kmalu izlizzal.

Heini Harrer se je lani oženil, na poročno potovanje pa je šel v Ameriko, kamor ga je povabila knjigarna, ki mu je založila angleški prevod njegove knjige »Sedem let v Tibetu«.

Najvišje pokopališče zares planinskega značaja bo pač tisto na andskem vulkanu Llullaillaco (6000 m), kjer so indijanska plemena pokopavala svoje kralje, da bi bili po smrti čim bližje soncu. V bližini teh grobov je nemška ekspedicija našla deblo — a najbližji gozd je 150 km daleč.

Mesto München je eno izmed ulic v četrti Moosach imenovalo Nanga Parbat—Strasse.

Največja žičnica v Evropi vozi iz Tauplitz na planino Tauplitz v Salzkammergutu, je 4000 m dolga, ima 730 m višinske razlike, 47 podpornih stebrov, 370 sedežev in posebne nosilce za smuči. Zgrajena letos! Avstrija leto za letom gradi nove in nove žičnice, prav tako je tudi na Bavarskem, čeprav tam Društvo za varstvo prirode bije ogorčen boj proti tehničaciji bavarskih gora.

Plazovi so v pretekli zimi spet grdo gospodarili v Avstriji, Švici in na

Bavarskem. Najbolj prizadet je bil Vorarlberg, kjer so razglasili narodno žalost. Do 15. januarja 1954 je bilo v Avstriji in Švici 137 človeških žrtev. Prvo pomoč so nudili ameriški in švicarski helikopterji (ameriški vojaški smučarski oddelki imajo reševalne helikopterje v stalni rabil).

Dr. Herbert Tichy je bil lani več mesecev v Zahodnem Nepalju. Obral je tri šesttisočake, med drugimi Kang Demur, in tri pettisočake, preštudiral pa je dohode k različnim sedemtisočakom.

Tenzing Norkay je postal častni meščan mesta Chamonixa.

ÖTK (Österreichischer Touristenklub) je na eni svojih skupščin sklenil, da se bo pogodil z ÖAV (Österreichischer Alpenverein). Na lanski skupščini 7. dec. 1953 pa je bila združitev z ÖAV odklonjena, predlagalo se je le sodelovanje. Vendar se ÖTK Salzburg in Windischgarsten nista pokoravala in sta stopila v ÖAK.

V italijanskih Alpah se je v letu 1953 smrtno ponesrečilo 90 oseb, v letu 1952 pa 65.

Dr. Kugyju v spomin je v Bergkameradu napisal za 10-letnico smrti (umrl je 5. II. 1944 v Trstu) topel članek Erwin Spindler. Posebno poudarja njegovo delo za Julijske Alpe, njegovo ljubezen do Ovčje vasi (ki ji ve seveda samo za nemško in laško ime) in njegovo širokogrudnost. O njegovem slovenskem poreku seveda niti besede. Takoj za njim priobčita ing. Glinig vzpon na Poliški Špič preko polic, ki jih je dr. Kugy imenoval »Walhall - police«. V isti številki je priobčena tudi fotografija s Kugyjevim spomenikom v Trenti, ki jo je odlično posnel J. Čop in je izšla kot priloga tudi v našem listu.

Pravda zaradi Nanga Parbata še vedno teče. Na sodišču je za sedaj zmagal Hans Ertl, vendar je advokat dr. Herrligkofferja vložil priziv in stvar bo šla na višje sodišče. Buhl pa je medtem dobil športno odlikovanje mesta Innsbrucka, prvovrstno uro in lep umetniški gorski pejzaž. Obenem so odlikovali tudi Rainerja z uro in s košaro poslastic za rekonvalescenca. Športni novinarji pa so Buhla izvolili za najboljšega športnika v letu 1953, takoj za njim pa Moltererja in Bradla. Dr. Grassler pa medtem vztraja pri

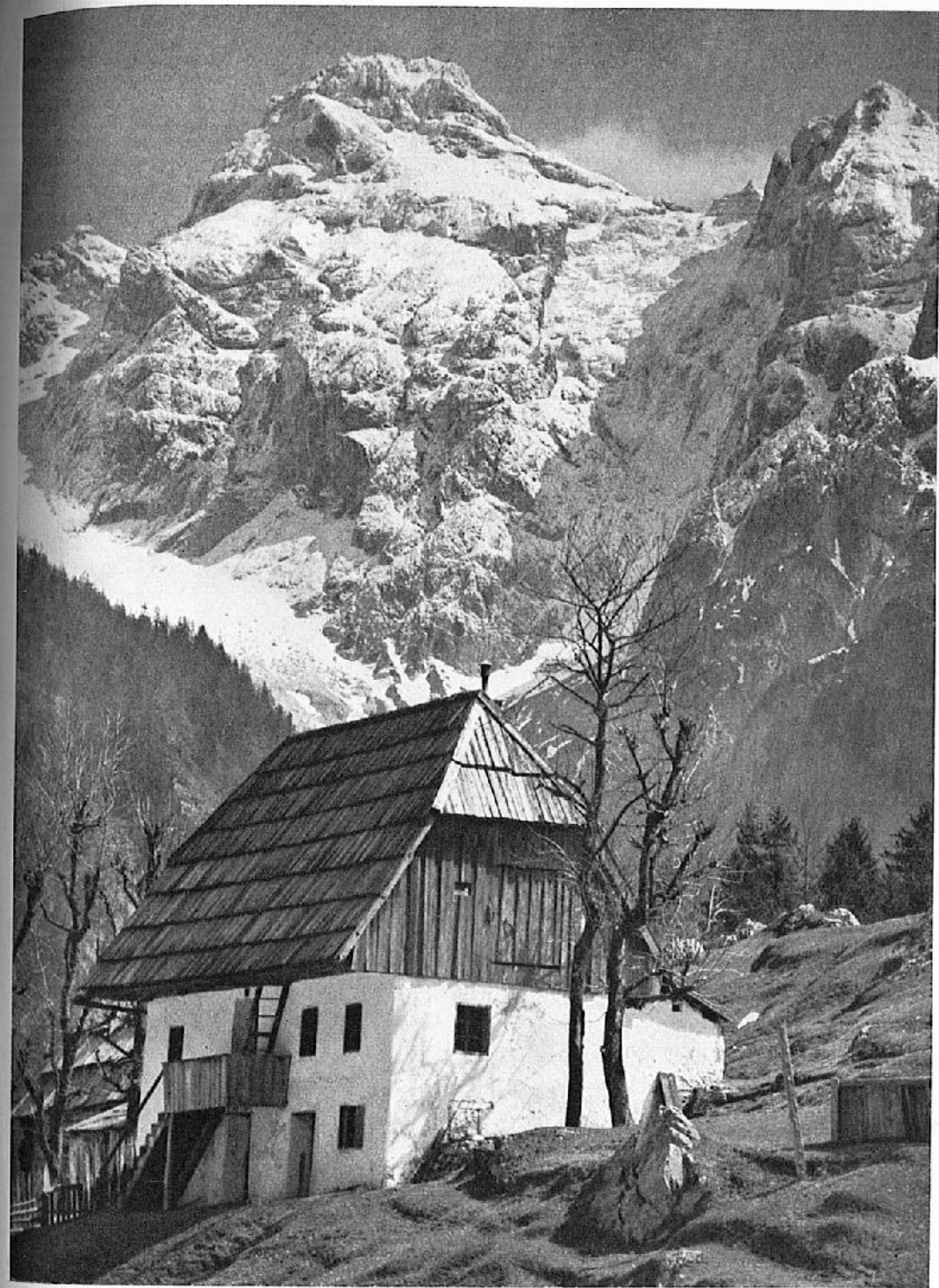
svojih prvotnih trditvah, ko ocenjuje Herrligkofferjevo knjigo o Nanga Parbatu, češ da to ne more biti »avtentično« poročilo o ekspediciji in da igra njegov »jaz« v poročilu preveliko vlogo. Očita mu celo neroden jezik in interpunkcijo. Kljub temu pravi, da je imel namen združiti željo po miru v nemških alpinističnih vrstah z dolžnostjo objektivnega kritika. Skratka, Nanga Parbat še vedno čudno odmeva.

Hans Ertl je v svojem raziskovalnem delu neugnan. Z Buhlom in Frauenbergerjem se je letos namenil v Sikkim Himalajo, pa mu indijska vlada ni dovolila. Zato se je napotil z istima spremljevalcema v Bolivijo, kjer je delal že več let. Z dr. Herrligkofferjem sta se pred višjim sodiščem končno pobotala, ne pa še v denarnih zadevah. Ertl je namreč prejel za celotno filmanje 2500 DM, s katerimi je živel njegova družina. Tudi to je pred sodiščem.

Glocknerska cesta je bila v l. 1953 odprta 218 dni in je promet za 30 % presegel leto 1952. V 128 000 vozilih se je peljalo po njej 538 000 turistov. 74 % od teh je bilo iz inozemstva. V načrtu imajo vrsto novih prostorov za parkiranje.

Avstrijska gorska reševalna služba (BRD) s sodelovanjem ÖAV resno premišljuje o ustanovitvi reševalne letalske službe (Österreichische Bergrettungsflugwacht). Sedež bi naj bil na Dunaju, padalska šola v Gradcu, postaja pa v Innsbrucku, Salzburgu, Celovcu in Gradcu. V akcijo bi stopila ob velikih plazovih, povodnjah in pri gorskih nesrečah. Začetek naj bi tvorili štirje helikopterji in dva lahka aviona.

Heinrich Klier je znano ime avstrijskega planinskega slovstva. Po poklicu je profesor, dr. phil., obenem pa zelo viden alpinist; leta 1953 se je udeležil ekspedicije v Ande, v Belo Cordillero (Huayhuash). Poleg tega, da je avtor mnogih vodnikov za Karwendel, Stubaiske, Ötztalske in Zillertalske Alpe, je stalni dopisnik nemških in avstrijskih planinskih glasil ter švicarske revije. Napisal je tudi dve drami, leta 1952 pa nagrajeni roman iz bojev s partizani — med vojno je bil namreč pri gebirgsjägrih v Italiji in Jugoslaviji. Rojen je leta 1926.

V TRENTI, V OZADJU RAZOR IN PLANJA

JAKA ČOP

*Predajte se športu in užitkom,
ki vam jih nudi lepa priroda!*

*Na opreznost nikar ne pozabite —
nižiko pa predajte zavarovanju!*

*Zoper nezgode, za primer
smrti in doživetja zavaruje:*

DRŽAVNI ZAVAROVALNI ZAVOD

**Direkcija za LR Slovenijo
v LJUBLJANI • Telefon 39-121**

**Zastopniki
v vseh večjih krajih**

Grosistično trgovsko podjetje z barvami in laki

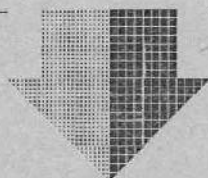
»MAVRICA«

LJUBLJANA, Resljeva c. 1

Telefonski številki 21-256 in 21-488

Priporoča

v nakup vse vrste premaznega materiala, kot laneni firnež, oljate barve in lake, vse vrste čopičev in ves v to stroko spadajoči material po najnižjih grosističnih cenah v svojih skladiščih, in sicer:

**SKLADIŠČE-ENGROS
LJUBLJANA, TITOVA CESTA ŠT. 33**

(Javna skladišča), telefon št. 32-561

**SKLADIŠČE-ENGROS
RIJEKA, ALDO COLONELLO ŠT. 6**

Telefon št. 33-07

Za dosedanje naklonjenost se vsem cenjenim odjemalcem zahvaljujemo in se za bodočo priporočamo!

Elektrakovina

tovarna elektrokovinskih izdelkov

MARIBOR - TEZNO

Vodovodna št. 30

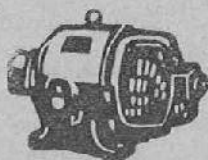
Telefoni: 23-34, 30-60 — Brzojavi: Elko Maribor

Proizvaja

asinhronne tro- in enofazne
elektromotorje do jakosti 1,5 KW,
specialne elektromotorje za
šivalne stroje, vodne in oljne
črpalke, ventilatorje

spojni material za elektrovođe in
koncentrični material za trans-
formatorske postaje

vse vrste svetilk za navadno in
fluorescentno razsvetljavo

*Zahtevajte naše proizvode v vseh strokovnih
trgovinah!*

MARIBORSKA LIVARNA IN TVORNICA KOVINSKIH IZDELKOV

MARIBOR, Ulica Heroja Jevtiča 11

Poštni p. št. 20 ☆ Tel. 24-13, 25-12, 23-07 ☆ Brzjav: Livarna Maribor

IZDELUJEMO:

medeninaste palice raznih dimenzij za avtomatsko obdelavo, odlitke vseh barvastih kovin, vodovodne, parne in sanitarne armature, gradbeno in pohištveno okovje iz medenine, niklano ali pokromano, črpalke, gibljive špiralne cevi, odkovke in odpreske iz bakrenih, cinkovih in aluminijevih legur, peči za kopalnice itd.

VRŠIMO:

pretapljanje in regeneracijo barvastih kovin

Naročila izvršimo kvalitetno in po konkurenčnih cenah
Kupujemo odpadke barvastih kovin po najvišji dnevni ceni

Planinci in planinke!

Pod zaščito
SOLEA kreme
sonce, voda in veter ne
morejo ogroziti Vaše
kože, ampak lahko le
pospešujejo njeno
lepoto in zdravje

Zahtevajte vedno in povsod: SOLEA kremo!

MARIBORSKA TEKSTILNA TOVARNA

MARIBOR

Poštni predal št. 9 ☆ Brzojavni naslov: TEKSTILTVOR MARIBOR
Telefon: 24-32, 24-16, 21-12, 26-33, 28-08

**PREDILNICE
TKALNICE
BARVARNE**

**TISKARNA
APRETURE
SUKANČARNA**

Proizvaja:

bombažno prejo, sukance za šivanje in vezenje, hlačevino, klote, bombažne in umetno svilene podloge, flanele, popeline, cefirje, kretone, tiskanine iz bombaža in stanične volne, tkanine v imitaciji šantunga. Vse naše tkanine iz stanične volne kakor tudi šantung so apretirani proti mečkanju in so opremljeni s posebnimi zaščitnimi znaki, ki jamčijo za obstojnost apreture tudi po večkratnem pranju

Izvaža:

sukance za šivanje, hlačevino, klote, svilene serže, popeline, cefirje, kretone ter tiskanine za moško perilo in ženske obleke

Uvaža:

barve, kemikalije, utenzilije itd.

Vsi naši izdelki so enani po izcedno dobri kvaliteti in nizkih cenah

Veleblagovnica
Na ma
LJUBLJANA

JE OBČUTNO

ZNIŽALA CENE

jesenski in zimski konfekciji

ter prodaja:

ženske prehodne plašče . .	od din	9.300 dalje
„ dežne plašče . . . „	„	7.300 „
„ športne plašče . . po	„	10.500 „
„ zimske plašče . . od	„	6.500 „
moške obleke iz fresko blaga	„	7.000 „
„ „ „ kamgarna . . „	„	9.300 „
„ dežne plašče . . . „	„	6.000 „
„ Hubertus plašče . . „	„	7.950 „
„ usnjene plašče . . „	„	27.000 „
„ zimske suknje . . „	„	9.500 „

Cenjene kupce obveščamo, da so se z izvedeno reorganizacijo naše prodajalne „**PRI TROMOSTOVJU**“ in „**POHIŠTVO**“ osamosvojile, naše podjetje pa še nadalje posluje

PRED POŠTO

v palači bivši BATA